

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK
SİSTEMİNE DAHİL OLANLARIN SOSYO-
EKONOMİK DURUMLARI: BİR ALAN
ARAŞTIRMASI**

AHMET CAN

2501121275

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. LEVENT ŞAHİN

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AHMET CAN Numarası : 2501121275
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ Danışmanı : PROF. DR. LEVENT ŞAHİN
Tez Savunma Tarihi : 13.09.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DAHİL OLANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. LEVENT ŞAHİN		KABUL
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET GÜLER		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ BETÜL SOLMAZ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ EMİR KAYACAN		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ NESLİHAN ARSLAN		

ÖZ

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DAHİL
OLANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI: BİR ALAN
ARAŞTIRMASI**

AHMET CAN

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sayısı, sistemin 2001 senesinde uygulanmaya başladığı günden bu yana giderek artmaktadır. İnsanların geleceklerini maddi olarak güvence altına alma isteğinin artması, devletin sisteme dahil olanlara yönelik teşvikleri ve işverenlerin çalışanları namına sosyal hak olarak sisteme ilave katkı payı ödemeleri gibi nedenlerle bireysel emeklilik her geçen gün önemini artırmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik durumlarını tespit etmek ve bu sosyo-ekonomik durumlarının sistemde yapmış oldukları tasarrufların miktarına ve sistemde kalış sürelerine olan etkilerini analiz etmektir. Bu amaçla İstanbul ili içerisinde bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya göre, bireysel emeklilik sisteminde sisteme dahil olma durumu, bireylerin gelir seviyesindeki artış, hanehalkı toplam gelirindeki artış, eşlerin çalışması gibi faktörlerin artırmadığı ancak sosyo-ekonomik seviyedeki artışların sisteme katılımı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan sisteme dahil olanların, sosyo-ekonomik durumları, gelir seviyeleri, eşlerinin çalışması durumu, sistem içerisinde kaldıkları süre gibi faktörler arttıkça, katılımcıların sistem içerisinde ödedikleri prim miktarının arttığı sonuca varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Emeklilik, Bireysel Emeklilik

ABSTRACT

SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF THOSE INCLUDED IN THE PRIVATE PENSION SYSTEM IN TURKEY: A FIELD RESEARCH

The number of those involved in the private pension system in Turkey has been increasing since the day it started to be implemented in 2001. Private pension is increasing day by day due to the increase in the desire of people to secure their future financially, the incentives of the state for the inclusion of the system and the employer's payment of additional contribution to the system as a social right for the employees.

The aim of this study is to determine the socio-economic status of individuals included in the private pension system and to analyze the effects of this socio-economic situation on the amount of savings they have made in the system and their length of stay in the system. For this purpose, a field study was conducted in Istanbul.

According to the research, it was concluded that factors such as increase in the income level of individuals, increase in total income of households, employment of spouses did not increase the inclusion status in the private pension system, but increases in socio-economic level increased participation in the system. On the other hand, as the factors such as socio-economic status, income levels, working status of spouses and the duration of stay in the system increased, the amount of premiums paid by the participants increased in the system.

Key Words: Social Security, Pension, Private Pension

ÖNSÖZ

Bireysel emeklilik, sosyal güvelik sorunlarına çözüm arayışları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bireysel emeklilik, Dünya'daki sosyal güvenlik sistemleri içerisinde gönüllü ya da zorunlu olarak bulunmaktadır. Bireysel emeklilik, bütçe açığı veren sosyal güvenlik sistemlerinin bir nevi yeni finansman aracı, insanların emeklilik dönemlerinde ikinci bir emeklilik geliri, finans piyasalarının da derinleşmesine etki eden bireylerin tasarruflarından oluşan fonlarla her geçen gün gelişimini artırmaktadır. Türkiye'de ise; bireysel emeklilik sistemine dahil olma gönüllü olduğu gibi sisteme dahil olanların birikimlerini değerlendirme yöntemlerinde serbestliği ve sistemden istedikleri zaman çıkma özgürlüklerinin de bulunduğu bir bireysel emeklilik sistemi mevcuttur.

Türkiye'de halihazırda bulunan bireysel emeklilik sistemine ait bilgiler kapsamında, katılımcıların sosyo-ekonomik statüleri hakkında ikincil veri niteliğinde verilerin olmaması, çalışmanın katılımcıların sosyo-ekonomik statülerini incelemeye yönelik olmasında önemli bir etkidir.

Katılımcıların, sosyo-ekonomik statüleri, gelir seviyeleri, hane halkı toplam gelirleri, medeni durumları, eşlerinin çalışma durumu, anne ve babalarının eğitim seviyesi ve mesleki durumları gibi özellikleri hakkında yeterli veri olmaması da çalışmayı bireysel emeklilik katılımcılarının daha önce değinilmeyen sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi vermesi kapsamında özgün kılmaktadır.

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına dair elde edilen verilerin çalışmanın, bireysel emeklilik sistemine katılan bireyler hakkında ikincil verilere ulaşmak ve sonuçlarını analiz etmek açısından akademik katkısı bulunmaktadır. Diğer taraftan ilgili çalışma, bireysel emeklilik sisteminin işleyişini sağlayan tüm paydaşlara, katılımcıların sosyo-ekonomik durumları hakkında veri sağlama ve yapılan analizlerin sonuçları doğrultusunda sisteme dahil olan katılımcıların sisteme dahil olma sebepleri, katkı payı ödeme eğilimleri, sistemde kalma durumları gibi vermiş olduğu bilgilerle katkı sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan ankette, sadece bireysel emeklilik sistemine katılanlara yönelik sorular sorulduğu için sisteme dahil olanlara ulaşp onlara anket formu doldurtmak çalışmanın zorluk derecesini artırmıştır.

İlk iki bölümde Dünya’da ve Türkiye’de sosyal güvenlik sistemine ve bireysel emeklilik sistemlerine dair kapsamlı bir şekilde literatür çalışması yapılmış olup, ilgili konular hakkında, kitaplar, makaleler, tezler ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Üçüncü bölümde ise, katılımcıların sosyo-ekonomik durumları hakkında detaylı bilgi vermek için anket araştırması yapılmıştır.

Tezin ortaya çıkmasında birçok insanın faydası olmuştur. Başta tez danışmanım Prof. Dr. Levent ŞAHİN’e bana yapmış olduğu rehberlikten dolayı teşekkür ederim. Tezimin literatür ve anket çalışmalarında yapmış olduğu katkılardan dolayı Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜLER’e teşekkür ederim. Anketimin hazırlanma sürecinde her türlü desteği esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Oğuz DEMİR’e, araştırma görevlisi Özge Alev SÖNMEZ’e ve Ayşe YILDIRIM’a teşekkür ederim. Son olarak tez sürecimin her aşamasında destek olan kıymetli eşim Suzan Yeşildağ CAN’a ve oğlum Ömer Mete CAN’a teşekkür ederim.

Ahmet CAN
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE 21.YÜZYILDA DEĞİŞEN SOSYAL GÜVENLİK ANLAYIŞI

1.1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI	4
1.1.1. Sosyal Politika	4
1.1.2. Sosyal Devlet	7
1.1.3. Sosyal Tehlike (Risk)	8
1.1.4. Sosyal Güvenlik Kavramı	9
1.2. SOSYAL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	12
1.2.1. Dünya’da Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	13
1.2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi	13
1.2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası	15
1.2.2. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	16
1.2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	17
1.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi	19
1.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMANI	22
1.3.1. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları	22
1.3.1.1. Primler	22
1.3.1.2. Vergiler	22
1.3.1.3. Diğer Kamu Gelirleri	22
1.3.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri	23
1.3.2.1. Dağıtım Yöntemi	23
1.3.2.2. Fonlama Yöntemi	23
1.4. 21. YÜZYILDA DEĞİŞEN SOSYAL GÜVENLİK ANLAYIŞI	24

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK KAVRAMI VE BİREYSEL EMEKLİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

2.1. BİREYSEL EMEKLİLİK KAVRAMI VE DÜNYA'DA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİ.....	27
2.1.1. Bireysel Emeklilik Kavramı	27
2.1.2. Dünya'da Bireysel Emeklilik Sistemleri	27
2.1.2.1. Zorunluluk Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemleri	28
2.1.2.1.1. Şili'de Bireysel Emeklilik Sistemi.....	28
2.1.2.1.2. Arjantin'de Bireysel Emeklilik Sistemi	29
2.1.2.1.3. Meksika'da Bireysel Emeklilik Sistemi	30
2.1.2.1.4. Macaristan'da Bireysel Emeklilik Sistemi	31
2.1.2.1.5. Polonya'da Bireysel Emeklilik Sistemi	31
2.1.2.2. Gönüllük Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemleri	32
2.1.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Bireysel Emeklilik Sistemi.....	32
2.1.2.2.2. Kanada'da Bireysel Emeklilik Sistemi	33
2.1.2.2.3. İngiltere'de Bireysel Emeklilik Sistemi.....	34
2.1.2.2.4. Almanya'da Bireysel Emeklilik Sistemi.....	35
2.1.2.2.5. Japonya'da Bireysel Emeklilik Sistemi	36
2.1.2.2.6. Güney Kore'de Bireysel Emeklilik.....	36
2.2. TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	37
2.2.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Ortaya Çıkışı	37
2.2.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı ve Kapsamı	38
2.2.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri.....	38
2.2.4. Bireysel Emeklilik Sistemi ile İlgili Kurumlar.....	39
2.2.4.1. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu.....	39
2.2.4.2. Hazine Müsteşarlığı	40
2.2.4.3. Emeklilik Gözetim Merkezi.....	40
2.2.4.4. Sermaye Piyasası Kurulu	41
2.2.4.5. Takasbank	42
2.2.4.6. Bireysel Emeklilik Şirketleri	42
2.2.4.7. Bireysel Emeklilik Aracıları	44

2.2.4.8. Emeklilik Yatırım Fonları ve Özellikleri.....	44
2.2.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi	46
2.2.5.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım	46
2.2.5.2. Katılımcı ve Emeklilik Şirketinin Hak ve Yükümlülükleri	47
2.2.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansmanı.....	47
2.2.5.3.1. Katkı Payı Ödemeleri.....	47
2.2.5.3.2. Giriş Aidatı	48
2.2.5.3.3. Yönetim Gideri	49
2.2.5.3.4. Fon İşletim Gideri	49
2.2.5.3.5. Özel Hizmet Kesintisi	49
2.2.5.4. Emekliliğe Hak Kazanma ve Emeklilik Seçenekleri	50
2.2.6. Bireysel Emeklilik Sisteminden Çıkış.....	50
2.2.7. Bireysel Emeklilik Sisteminde Denetim Mekanizması.....	51
2.2.8. Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı	52
2.3. TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ İSTATİSTİKLERİ.....	52
2.3.1. Katılımcı Sayısı	53
2.3.2. Cinsiyete göre Dağılım.....	53
2.3.3. En Fazla Katılımcının Yerleşik Olduğu İlk 10 İl	54
2.3.4. Katılımcı Yaş Dağılımı	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Kapsamı	56
3.1.1. Araştırmanın Amacı	56
3.1.2. Araştırmanın Beklenen Sonuçları	56
3.1.3. Araştırmanın Alanı	57
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	58
3.2.1. Metot	58
3.2.1.1. Örneklem Seçimi	58
3.2.1.2. Veri Toplama Yöntemi	58
3.3. Araştırma Bulguları.....	58
3.3.1. Demografik Özellikler.....	59

3.3.1.1. Cinsiyet, Yaş, Doğum Yeri.....	59
3.3.1.2. Ebeveyn Eğitim Seviyesi ve Meslekleri	61
3.3.1.3. Medeni Durum, Eşin Çalışma Durumu ve Mesleği.....	63
3.3.2. Sosyo-ekonomik Özellikler	65
3.3.2.1. Katılımcının Eğitim Durumu ve Mesleği	65
3.3.2.2. Hanehalkı Reisinin Eğitim Durumu, Mesleği ve Sosyo-ekonomik Statüsü.....	68
3.3.2.3. Gelir Seviyesi.....	71
3.3.3. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Katılım Süresi ve Katılımcıların Katkı Payı Miktarı.....	73
3.3.3.1. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Katılım Süresi	73
3.3.3.2. Katılımcıların Katkı Payı Miktarı	73
3.3.4. Sosyokültürel Tercihler	84
3.3.4.1. Sosyal Tercihler	84
3.3.4.2. Kültürel Tercihler	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	93
EK-1: ANKET FORMU	102
EK-2: SOSYO-EKONOMİK STATÜ TABLOSU.....	104

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı.....	59
Tablo 2: Yaş Dağılımı.....	60
Tablo 3: Doğum Yeri Bölgesel Dağılımı.....	60
Tablo 4: Babanın Mesleği.....	61
Tablo 5: Babanın Eğitim Seviyesi.....	62
Tablo 6: Annenin Mesleği.....	62
Tablo 7: Annenin Eğitim Seviyesi.....	63
Tablo 8: Medeni Durum.....	64
Tablo 9: Eşin Çalışma Durumu.....	64
Tablo 10: Eşin Mesleği.....	65
Tablo 11: Katılımcının Eğitim Seviyesi.....	66
Tablo 12: Meslek.....	67
Tablo 13: Hane Halkı Reisi.....	68
Tablo 14: Hane Halkı Reisi Eğitim Seviyesi.....	68
Tablo 15: Hane Halkı Reisi Mesleği.....	69
Tablo 16: Sosyo-ekonomik Statü.....	71
Tablo 17: Bireysel Gelir.....	72
Tablo 18: Hane Halkı Toplam Geliri.....	72
Tablo 19: Üyelik Süresi.....	73
Tablo 20: Ödenen Katkı Payı Miktarı.....	74
Tablo 21: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Cinsiyet Çapraz Analizi.....	74
Tablo 22: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Cinsiyet Ki Kare Sonucu.....	75
Tablo 23: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Yaş Çapraz Analizi.....	75
Tablo 24: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Yaş Ki Kare Sonucu.....	76

Tablo 25: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Medeni Hal Çapraz Analizi	76
Tablo 26: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Medeni Hal Ki Kare Sonucu	77
Tablo 27: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eğitim Seviyesi Çapraz Analizi.....	78
Tablo 28: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eğitim Seviyesi Ki Kare Sonucu	78
Tablo 29: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Sosyo-ekonomik Seviye Çapraz Analizi .	79
Tablo 30: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Sosyo-ekonomik Seviye Ki Kare Sonucu	79
Tablo 31: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eşin Çalışma Durumu Çapraz Analizi	80
Tablo 32: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eşin Çalışma Durumu Ki Kare Sonucu...	80
Tablo 33: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Bireysel Aylık Gelir Çapraz Analizi	81
Tablo 34: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Bireysel Aylık Gelir Ki Kare Sonucu.....	81
Tablo 35: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Hane Halkı Toplam Gelir Çapraz Analizi	82
Tablo 36: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Hane Halkı Toplam Geliri Ki Kare Sonucu	83
Tablo 37: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Üyelik Süresi Çapraz Analizi	83
Tablo 38: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Üyelik Süresi Ki Kare Sonucu	84
Tablo 39: Hobiler	85
Tablo 40: Aktiviteler	86
Tablo 41: Bayram Tatili Programı	86
Tablo 42: Okunan Kitap Sayısı	87
Tablo 43: Takip Edilen Gazeteler	87
Tablo 44: Takip Edilen Dergiler	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2003-2018 Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayıları.....	53
Şekil 2: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcıları Kadın Erkek Dağılımı	54
Şekil 3: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi'ne En Fazla Katılımın Olduğu İlk 10 İl	54
Şekil 4: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcılarının Yaş Dağılımı .	55

KISALTMALAR LİSTESİ

a e	: Aynı Eser
a g e	: Adı Geçen Eser
AFP	: Administradora de Fondos de Pensiones

GİRİŞ

1980’li yıllardan sonra etkisini hızla gösteren küreselleşmeye bağlı olarak bireyler arasındaki gelir seviyelerinde önemli farklar olmuştur. Toplum içerisindeki bireylerin gelir seviyeleri ile sosyal güvencelere sahip olmaları arasında doğru bir orantı ortaya çıkmıştır. Hatta herhangi bir geliri olmayanların sosyal güvencelerinin insan yaşamına yakışmayacak şekilde hiç olmadığı gerçeğiyle karşılaşmıştır. Sosyal güvenlik sistemleri yıllar içerisinde gelişme göstermiştir ancak finansman, bütçe açığı, sistem olarak bireylerin ihtiyaçlarına göre kendini yenileyememiş olması gibi nedenlerle bireyleri birçok sosyal güvenlik sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır.

Bu bağlamda devletlerin, sosyal devlet olmayı önemsemesi ülke içerisindeki bireylerin huzur ve güvence ortamına sahip olmaları açısından önem arz etmektedir. Tabi bu noktada sosyal devlet anlayışını sürdürebilir bir şekilde devam ettirebilmek açısından sosyal güvenlik sisteminin en az sorunla işleyebilmesi önemlidir. Sosyal güvenlik sisteminin en temel sorunu ise finansman sorunu olmuştur. Devletler, sosyal güvenlik sisteminin finansman sorununu çözmek için kamu tarafından sağlanan zorunlu sosyal güvencenin yanı sıra isteğe bağlı ya da zorunlu olarak ek bireysel emeklilik sistemi oluşturarak sosyal güvenliğin bu önemli sorununa çözüm bulmayı amaçlamışlardır.

Bireysel emeklilik, devletlerin finansman sorununun çözümüne katkı sağladığı gibi, bireylere emeklilik dönemlerinde ek emeklilik geliri ve katılımcılarının ödemiş oldukları katkı paylarından oluşan fonlarla finans piyasalarının derinleşmesine katkı sağlamıştır. Özellikle birçok emeklilik fonu Dünya üzerinde ciddi bir sermaye birikimi olarak değerlendirilmektedir ve devletlerin uluslararası piyasalarda söz sahibi olmalarında etkin bir rol oynamaktadırlar. Bireysel emeklilik Türkiye’de ise; isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır. Türkiye’de bireysel emeklilik ile özellikle sisteme dahil olanların sosyal güvenlik kurumlarından emekli olmaya hak kazandıklarında elde etmiş olduğu gelire ek bir emeklilik geliri elde etmesi amaçlanmıştır. Türkiye’de devlet ise bireysel emekliliği, katılımcıların yatıracığı katkı paylarının oluşturacağı fonlarla meydana gelecek finansal derinlik ve uluslararası sermaye piyasalarında rekabet edebilme açısından stratejik bulmaktadır.

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine katılım gün geçtikçe önem kazanmakta ve sayıca artmaktadır. Bu bağlamda ciddi bir artış gösteren katılımcı sayısı önemli bir araştırma alanının oluşmasına neden olmuştur. Sistemin katılımcıları hakkında özellikle ikincil verilerin bulunmaması, sisteme dahil olanlar kapsamında katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarını analiz eden ve bu analizlerin sonuçlarını ortaya koyarak yapılan bu çalışmanın önemli bir özelliğidir. Bu çalışmanın temel hipotezi “Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik statülerinin genel ortalamanın üzerinde olduğu” yönündedir. Bu temel hipotezin sınanması kapsamında çalışma üç bölümden meydana gelmiştir.

Tezin ilk bölümde sosyal güvenlik sistemlerinin işleyişlerinin anlaşılabilmesi açısından öncelikle sosyal politika, sosyal tehlikeler, sosyal devlet gibi kavramlara detaylı olarak yer verilmiştir. Sosyal güvenlik kavramı ise birçok açıdan tanımlanmış ve sosyal güvenlik sistemini meydana getiren paydaşlara detaylı olarak değinilmiştir. Sanayi devriminin insanların sosyal ve ekonomik yaşamlarında önemli değişimlere sebep olması nedeniyle Dünya’da sosyal güvenliğin tarihsel süreci sanayi devrimi öncesi ve sonrası olarak incelenmiştir. Türkiye’de ise bu tarihsel süreç, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi olarak iki ayrı dönemde incelenmiştir. Değişen sosyal güvenlik anlayışı konu başlığının altında ise, 21. Yüzyılda sosyal güvenlik anlayışındaki değişimlere ve yaşanan sosyal güvenlik sorunlarının neler olduğuna yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde başta bireysel emeklilik kavramına detaylı olarak değinilmiştir. Dünya üzerindeki bireysel emeklilik sistemleri zorunlu ve gönüllü emeklilik sistemleri olarak iki başlık altında incelenmiştir. Zorunlu bireysel emeklilik sistemine örnek olarak Şili, Arjantin, Meksika, Macaristan, Polonya ülkeleri hakkında bilgi verilmiştir. Gönüllü bireysel emeklilik sistemine örnek ülke incelemeleri kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Almanya, Japonya ve Güney Kore ülkelerine dair detaylı bilgilere yer verilmiştir. Son olarak, Türkiye’deki bireysel emeklilik sisteminin ortaya çıkış süreci, kanun ve yönetmeliklerle uygulama alanı belirlenmiş sistemin tüm işleyiş süreçleri ve Emeklilik Gözetim Merkezi verileri doğrultusunda Türkiye’deki katılımcıların sayısı, yaş dağılımı, cinsiyet ve en fazla katılımcının olduğu ilk on il hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. İstanbul ilinde bireysel emeklilik sistemine dahil olan 267 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.00 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sürecinde frekans analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar hakkında tablolar üzerinden detaylı bir şekilde bilgi verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE 21.YÜZYILDA DEĞİŞEN SOSYAL GÜVENLİK ANLAYIŞI

1.1. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Sosyal güvenlik, özellikle sanayi devrimi ardından değişen toplum yapıları ve ortaya çıkan sosyal devlet anlayışına paralel olarak devletlerin önem verdiği bir konu olmuştur. Sosyal güvenliğin daha iyi anlaşılabilmesi için, sosyal güvenlik kavramı başlığının altında sosyal güvenliği oluşturan tüm kavramlara detaylı olarak yer verilmiştir.

1.1.1. Sosyal Politika

Sosyal politika, ekonomik olaylardan meydana gelen insanlar arası ilişkileri toplumsal bütünlük içerisinde inceleyen bilim dalıdır. İlgili bilim dalının konusunu, ekonomik hadiselerin bireyler ve toplum hayatı üzerindeki etkileri ve meydana getirdiği meseleler oluşturmaktadır. Kessler, sosyal politikanın tanımını şu şekilde yapmaktadır; sosyal politika, devleti ve onun hukuk sisteminin sürekliliğini, sosyal sınıf hareketleri, paradoksları ve mücadeleleri karşısında yerine getiren bir politikadır.¹

Dar ve geniş kapsamda sosyal politika kavramına değinecek olursak, dar kapsamda sosyal politika, sanayi devriminin sonucunda oluşan sosyal problemler karşısında, işçi sınıfını gözetmeyi ve sosyal uyumu oluşturarak toplum düzenini devamlı hale getirmeyi amaç edinmiştir. Bu bağlamda dar kapsamda sosyal politika;²

- Kapitalist iktisat sistemini ve toplum yapısını temel almakta,
- Kapitalist düzen içerisinde, işçi meselelerinden, işçi sınıfı ile burjuvazi arasında bulunan sosyal sınıf paradokslarından hareket etmekte,

¹ Sami Güven, **Sosyal Politikanın Temelleri**, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları, 1995, s. 8-9.

² Güven, **a.g.e.**, s. 10-11.

- Başlangıcı sanayi devriminden olan ve hızlı sanayileşmenin meydana çıkardığı sosyal problemleri çözmeye ve belirgin bir şekilde işçi sınıfında yarattığı olumsuz durumları önlemeye çalışmakta,
- Toplum düzenini kalıcı kılmamanın ön şartı olarak, sosyal refahı, sosyal adaleti, sosyal dengeyi ve sosyal bütünleşmeyi görmekte,
- Toplumun anlaşılabilmesinde en temel öge olarak çalışma yaşamını görmekte ve bu bağlamda ücretler, emek pazarları, işyerlerindeki çalışma şartları, sendikacılık ve kooperatifçilik hareketleri, insan ilişkileri, toplu pazarlık gibi konularla ilgilenmektedir.

Sosyal politikayı geniş kapsamda değerlendirdiğimizde ise; işçi sınıfının gözetilmesi ve kapitalist sınıf ile farklılıkların azaltılması gibi dar kapsamlı sosyal politika meselelerini içermesinin yanı sıra, diğer taraftan gözetilmeye ihtiyaç duyan toplumsal grupların tamamını kapsam alanı içine almaktadır. Burada sosyal politika, işçi ile işveren ilişkilerinin daha ileri boyutunda, tüm sosyal sınıfların ve toplumu oluşturan kesimlerin kendi aralarında ve devletle olan ilişkilerinin organize edilmesini hedef olarak belirlemekle birlikte, toplum politikasının (yoksullukla savaşımla, sağlık ve eğitim politikası, konut, yerleşme politikası, varlık, gelirler ve gelir dağılımı politikası gibi) en ağırlıklı bölümünü meydana getirmektedir.³

Sosyal politikanın özelliklerini ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.⁴

- Sosyal politika bir devlet politikasıdır. Gelişmesine önemli ölçüde insan hakları ve demokrasinin gelişmesi katkı sağlamaktadır.
- Sosyal politika, demokrasiye karşı olan totaliter yönetimlerle mücadeleyi olması gerektiği gibi, demokrasinin gelişimini amaçlamalıdır.
- Devlet, kendi çıkarlarını gözetmesinin yanı sıra sosyal sınıflarla olan ilişkilerinde de uyum sağlama gereksinimi ve arayışı içinde bulunmaktadır.

³ A.e., s. 12.

⁴ Tahir Baştaymaz, **Sosyal Politikanın Fikri Temelleri Yeni Toplum İyi Toplum**, Bursa, Dora Yayıncılık, 2016, s. 9-11.

Diğer taraftan, devlet toplumun çıkarlarını gözetmek sebebiyle piyasaya bırakılmayacak hizmetleri gerçekleştirmek sorumluluğuna sahiptir.

- Sosyal politika, ilk zamanlarda işçi sınıfına ait önlemler olarak ortaya çıkmış olsa da, zamanla toplumun birçok kesimi ve birçok toplumsal sorunlarla ilgilenmiş, toplumun bütün kesimlerinin sosyal gelişimini temin etmeye ve yaşam şartlarını iyileştirmeyi hedef edinmiş bir vatandaşlık hakkına dönüşmüştür.
- Sosyal politikanın temel konusu yoksulluk ve onun sebep olduğu sosyal dışlanmayı engellemektir.
- Sosyal hayata ilişkin problemler sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu gibi, bu problemlere yönelik çözüm yolları geliştiren sosyal politika önlemleri de sürekli değişim içinde olmalıdır.
- Sosyal politikanın bir diğer amacı ise, toplumsal tembelliğe ve kaynak israfına sebebiyet vermeden dezavantajlı gruplara insanca yaşayabilecekleri bir yaşam ortamı sağlamaktır.
- Son olarak sosyal politika, günümüzde ulusların kendi içlerinde yaşamış olduğu ve uluslararası gelişmelerden etkilenen tüm değişimleri de yakından izlemeli ve ulusal bütünlüğü artırmaya yönelik önlemleri de içermeye özelliğine sahip olmalıdır.

Sosyal politikanın amacı; toplumda hiç kimseyi mutlak anlamda yoksul bırakmamaktır. İnsanları yoksulluktan kurtarmak, tek başına insanları eşitlemekle olmayacağı gibi, toplumun refahını bütün olarak artırarak dengeli bir şekilde dağıtmaktan geçmektedir. Bu bakış açısından hareketle sosyal politika, devletin tüm iktisadi fonksiyonlarını inceleyen, yol gösteren, pozitif ve normatif yönleri olan bir disiplindir.⁵

⁵ Recep Seymen, **İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset**, İstanbul, Der Yayınları, 2004, s. 1.

1.1.2. Sosyal Devlet

1949 yılında, “Bonn Temel Kanunu”nda bulunan hukuk metinlerinde sosyal devlet kavramı yer almıştır. Klasik liberal demokrasinin ekonomik ve sosyal esaslarını değişikliğe uğratmadan sosyal güvenliğin oluşturulması, işsizliğin önlenmesi, çalışarak geçimini sağlayan insanların gözetilmesi ve yaşam düzeylerinin artırılması vasıtasıyla sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak edimini yerine getiren devlet olarak tabir edilen sosyal devlet, işçi sınıfının kapitalizmin neden olduğu sosyal dengesizlik ve bunalımlara karşı göstermiş olduğu güçlü mücadelenin sonucu olarak 20. Yüzyılda meydana çıkmıştır.⁶

Sosyal devletin hedefi yine bireydir, bireyin maddi ve manevi yönden gelişimini temin etmek ve ona hizmette bulunmaktır. Bu temel ilkeye, sosyal devlet anlayışını benimsemiş ülkelerin anayasalarında açık bir şekilde yer verilmiştir. Örneğin, 1946 Fransız anayasasında, bireye ve aileye gelişmesi için toplumun gerekli şartları sağlayacağı belirtilmiş, 1947 İtalyan anayasasında, devletin, toplumu oluşturan bireyler arasında, onların gelişimini engelleyen ekonomik ve sosyal içerikli bütün zorlukları ortadan kaldırma görevine yer verilmiştir. Türkiye’de ise; 1961 anayasasında devletin görevi, ülkede yaşayan bireylerin hak ve hürriyetlerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti prensipleri ile uyum sağlamayacak şekilde kısıtlayan siyasi, iktisadi ve sosyal tüm manileri kaldırır, bireyin maddi ve manevi mevcudiyetinin gelişim göstermesi için lazım gelen koşulları hazır eder şeklinde tanımlanmıştır. 1982 Anayasasında da devletin temel amaç ve görevleri, bireylerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu temin etmek, bireyin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet prensipleri ile uyum sağlamayacak boyutta kısıtlayan siyasal, ekonomik ve sosyal manileri kaldırmak, bireyin maddi ve manevi mevcudiyetinin gelişim göstermesi için lazım gelen koşulları sağlamaya çalışmaktır şeklinde ifade edilmektedir. Böylelikle sosyal devlet, bireyi totaliter ve otoriter görüş

⁶ Azmi Demirci ve Atakan Şen, **Bireysel Emeklilik Sistemi**, İstanbul, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, 2006, s. 39-40.

ve uygulamalar kapsamında bir araç olarak gören tüm anlayışları ret ettiği gibi, bireyi devletin amacı olarak kabul eder.⁷

1.1.3. Sosyal Tehlike (Risk)

Sosyal güvenlik, insanların ve insanların birlikte yaşadığı topluluk için, yerine getirilmesi mecburi olan sosyal ihtiyaçtır. Dünya çapında bu ihtiyacı meydana getiren zorunluluklar benzerdir. Ancak bu ihtiyaçların giderilmesi cemiyetten cemiyete değişmektedir. Sosyal Güvenlik ihtiyacını meydana getiren nedenlere kısaca tehlike (risk) denmektedir.⁸

35. uluslararası çalışma konferansınca, 1952 senesinde kabul edilen Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 sayılı sözleşmeyle sosyal güvenlik açısından 9 risk belirlenmiştir. Bu riskler;

- Hasta olunması durumunda sağlık yardımı,
- Hasta olunması durumunda yaşanacak gelir kaybını karşılayan ödenekler,
- Yaşlılık,
- Analık,
- İşsizlik,
- İş kazası ve meslek hastalığı,
- Ölüm,
- Sakatlık,
- Aile yardımlarıdır.⁹

⁷ Ayferi Göze, **Liberal, Marksiste, Faşist, Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2013, s. 204.

⁸ Turan Yazgan, **Sosyal Güvenlik Kavramı**, İstanbul, Sosyal Siyaset Konferansları 24. Kitap İstanbul Üniversitesi Yayını, 1972, s. 191.

⁹ Ercan Turan, “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş**; Cilt. 7, 2004, s. 10.

1.1.4. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik “sosyal” ve “güvenlik” kelimelerinin meydana getirdiği bir kavramdır. Her iki kelimedede kendi başlarına birden fazla anlamı ifade etmektedir. Bu sebeple pratikte ve teoride sosyal güvenlik kavramının manası, birçok şekilde tarif edilmektedir.¹⁰

Sosyal güvenlik terimini meydana getiren; “sosyal” ve “güvenlik” kelimelerinden ilki olan sosyal kelimesi; “toplumla alakalı” anlamını içermesinin dışında, birlik, eşitlik, dayanışma ve yardımlaşma ilkelerini temel alan bir anlayışı hatırlatan, günümüzde sıkça kullanılan kelimelerden biridir. Güvenlik kelimesi ise; “güven içinde olma” anlamını içermesinin yanı sıra, herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kalma durumunda korunmayı, gerçekleşen tehlike karşısında ise mevcut durumdan kurtulmayı ifade eden bir terim olarak, “tehlike” kavramı ile yakından ilgilidir.¹¹

Sosyal ve güvenlik kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla meydana gelen sosyal güvenlik kavramının birçok tanımı yapılmış olup, aşağıda bu tanımların bazılarına değinilecektir.

İnsan, doğumundan itibaren fiziksel ve sosyal birtakım sorunlarla karşı karşıya kalır. Hastalıktan yürümeye, eğitimden çevre kirliliğine kadar birçok sorun insanları meşgul etmektedir. İnsanoğlu ise, bu sorunların çözümü için çaba göstermektedir. Ancak bu mücadele sürecinde insanoğlunun tek başına kalması düşünülemez. Bu bir toplumsal sorundur ve insanın geleceğinden kuşku duymama gereksinimi tüm toplumlar için geçerlidir. Bahsi geçen geçerlilik ise, bizi sosyal güvenlik kavramına götürmektedir.¹²

Sosyal güvenlik; bireylerin, karşılaşmış olduğu mesleki ve sosyal riskler nedeniyle gelirlerinde meydana gelen kesintilerin sonucunda, başka kişi ya da

¹⁰ Sait Dilik, **Sosyal Güvenlik**, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 1991, s. 1.

¹¹ Müjdat Şakar, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, İstanbul, Der Yayınları., 2006, s. 3.

¹² Cahit Talas, “Sosyal Güvenlik Meselemiz”, İstanbul, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 1955, s. 84-85.

kuruluşların yardımına gerek duymadan geçimini sağlama ve yaşama gereksinimlerini temin eden bir sistemdir.¹³

Diğer bir tanımda ise; dünya üzerinde genel kabul gören bir ilke olan ve çağdaş yaşamın en önemli kavramlarından sayılan sosyal güvenlik aslında; insanların yaşamları süresince karşılaşacakları tehlikeli olaylara karşı güvence arayışının sonucunda meydana gelen bir kavramdır.¹⁴

Sosyal güvenliğin, eğitim kadar önemli olduğu görüşünden hareketle, sosyal güvenlik, eğitim gibi yalnızca sosyal talep olarak değerlendirilebileceği gibi, insan gücü ve iktisadi kalkınmanın bir unsuru olarak eğitimden farklılaşabilir, bu farklılaşmalar aşağıdaki gibidir.¹⁵

- Eğitime hiç ihtiyaç duymayan bir toplum düşünülebilir, ancak sosyal güvenlik ihtiyacı duymayan bir toplum düşünülemez.
- Toplumlar, devlet ilgilen sin ya da ilgilenmesin, kendi koşullarına göre sosyal güvenlik ihtiyaçlarını imkanları dahilinde karşılamaya çalışır.
- Eğitim tek başına insanın bağımsız olması için yeterli olsa bile, verimli olması için yeterli olamaz. İnsanın, yarınların korkusundan en azından insan haysiyetine yaraşır bir şekilde uzak olması gerekir.
- Eğitim beşeri sermayenin değerini arttırır, sosyal güvenlik beşeri sermayenin değerini artırdığı gibi, aynı zamanda tasarruf yoluyla maddi sermayede yaratabilir.
- Sosyal güvenliğin yaratmış olduğu tatmin aynı anda gerçekleşirken, eğitim ise uzun vadelidir.

Sosyal güvenlik kavramına dar ve geniş anlamları açısından değindiğimizde; dar anlamda, kişinin belirli bir gelire sahip olmasını, belli bir yaşam standardına ulaşmasını ve bu standardını devam ettirmesini, geniş anlamda ise; kişinin yakalamış

¹³ Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Politika**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları., 2004, s. 135.

¹⁴ Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 10.Basım, İstanbul, Beta Basım, 2004, s. 2.

¹⁵ Turan Yazgan, **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992, s. 30-31.

olduğu standardını daha yüksek seviyelere çıkarmasını ve nihayetinde sosyal politika ve sosyal ekonomi kapsamını ifade eder.¹⁶

Uluslararası Çalışma Örgütü sosyal güvenlik kavramını şu şekilde açıklamıştır; sosyal güvenlik, toplumun, doğum, hastalık, işsizlik, iş kazası, yaşlılık, sakatlık ve ölüm sebebiyle gelirinin ortadan kalkması ya da ciddi ölçüde sebebiyet vereceği ekonomik ve sosyal sorunlara ilişkin, birtakım kamusal önlemler yöntemiyle üyeleri için temin ettiği gözetme; sağlık hizmetleri ve çocuğu olan aileler için çocuk yardımlarıdır.¹⁷

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1944 Philadelphia Konferansı'nda sosyal güvenlik için yapmış olduğu tarife göre, sosyal güvenlik, toplumun işsizlik, hastalık, yaşlılık, ölüm nedeniyle kalıcı olmayan bir süre zarfında ya da kesintisiz bir şekilde getiriden mahrum kalması halinde maruz kalacağı sefaletle yönelik, sağlık hizmeti alması zorunlu olan çocukların ve kadınların hamilelik süresince gözetilmesini sağlayan yaygın tedbirler düzenidir.¹⁸

Richardson da sosyal güvenliği, çalışma yaşamının içerisinde bulunurken, beden ve ruh sağlığını belirli bir süre ya da tamamen kaybedenlere, toplumun ortaklaşa veya cemiyet olarak destek olması ile onların karşılayamadığı gereksinimleri nedeniyle zor duruma düşmesini engellemeye uğraşan düzen olarak tanımlamaktadır.¹⁹

Tüm bu tanımlamalardan hareketle sosyal güvenlik tanımlamalarının kesiştiği noktaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.²⁰

- Sosyal güvenlik sistemi, sosyal risklerin sebep olacağı gelir azalışları ve gider yükselişlerinin negatif etkilerinden arındıracağı bir düzendir.

¹⁶ Muzaffer Koç, “Sosyal Güvenlik Sisteminin Makroekonomik Büyüklüklerle İlişkisi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2000, s. 15.

¹⁷ Bülent Alpar, “ILO Sosyal Güvenlik Nihai Raporu ve Gerçekleşen Değişiklikler”, Ankara, **Kamu–İş**, Cilt. 5, Sayı. 4, 2000, s. 2.

¹⁸ Aysen Tokol, **Sosyal Politika**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, 1997, s. 94.

¹⁹ J. Henry Richardson, **İktisadi ve Mali Yönüyle Sosyal Güvenlik**, Çev. Turan Yazgan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, 1970, s. 11.

²⁰ Halil İlgin Uyar, **Bireysel Emeklilik Sistemi**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2012, s.15.

- Meydana gelen zararlara karşın insanlara çalışma kuvveti sağlamayı ve insan saygınlığına uygun olan yaşam standardına ulaşmayı hedefleyen bir sistemdir.
- Bireyin, maruz kalacağı tehlikelerin çeşidini ve boyutunu, buna göre kendisine kazandırılacak güvence miktarını ve zamanını daha önce öğrendiği sistemdir.
- Birbirinin tamamlayan sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden meydana gelmektedir.
- Ülkede yaşayan tüm insanları kapsayan, bir sistem olma amacı bulunmaktadır.
- Sosyal güvenlik, toplumdaki insanların iş kazası ve meslek hastalıkları, işsizlik, genel kaza ve hastalık, malullük, yaşlılık, ölüm, analık ve çocuk sahibi olma gibi sosyal risklerin meydana getirdiği zararlı neticelerine karşın önlem alıcı ve onların olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak önlemler getirilerek güvence altına alınmasıdır.

1.2. SOSYAL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Geleneksel anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin ilerleyişi devletler ve milletlerin her biri için birtakım farklılıklar içermekle birlikte, bazı ortak yönlerle de sahiplerdir. Geleneksel sosyal güvenlik sistemlerinin gelişim tarihi ile sosyal güvenlik tekniklerinin meydana geldiği tarih arasında bir paralellik bulunmaktadır. Buradan hareketle, bireyler öncelikle sosyal güvenlik ihtiyaçlarını bireysel olarak karşılama arayışına girmişlerdir. Bu arayışın ürünleri ise, bireysel sosyal güvenlik teknikleri olmuştur. Bireylerin sosyal güvenliklerini temin etmek sebebiyle keşfettiği yöntem tasarruf olmuştur ve kişiler sosyal güvenlik tehlikelerine karşın tasarruf yolu ile çözüm üretmeye çalışmışlardır. Bulunan bu tasarruf yolu ise, süreç içerisinde tasarruf araçlarının değişmesinden başka bir değişikliğe uğramamıştır. Örneğin daha önceleri gıda maddelerinin daha uzun sürelerde kullanılması amacıyla kurutulması ya da konserve yapılması gibi aynı tasarruf yöntemleri var iken, daha sonrası kıymetli madenler ve sonunda paranın bulunması ile nakdi tasarruflar ortaya çıkmıştır.²¹

Bireysel tasarrufların yeterli gelmemesi, bireyleri dayanışma ve yardımlaşmaya doğru yönlendirmiştir. Bunun sonucunda ise, toplu teknikler

²¹ Sevgi Işık Erol, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu-İş**, Cilt. 13, Sayı. 3, 2014, s. 41.

keşfedilmiştir. Bu teknikler sosyal yardımlaşma ve sosyal dayanışmaya dayalı teknikler olmuşlardır. Sosyal dayanışma ve sosyal yardımlaşma ile risklerin sonuçlarına yönelik mücadele başlamıştır. Başlangıcını ailede yapan sosyal yardımlaşma ve sosyal dayanışma, ilerleyen süreçte geniş aile, aşiret, kabile, köy, kent ve toplumsal dayanışmaya kadar biçimlenmiş ve çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitlenmeye örnek olarak vakıf, dernek ve sandıkların kurulması gösterilebileceği gibi toplu şekilde birlikte yaşamının doğal bir neticesi olarak kurumlaşma ile süreç ilerlemiştir. Geleneksel zaman içerisinde dini kurum ve kuruluşlar (tekkeler, manastırlar, camiler, tarikatlar, kiliseler), sosyal güvenliği temin etme amaçlı organizasyonlar kurulmasında önemli rol oynadıkları gibi, aynı zamanda bu alanda topluma gerekli öğüt ve tavsiyelerde bulunarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünün gelişmesine katkı sağlamışlardır.²²

1.2.1. Dünya’da Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Tehlikeler, dünyanın ilk kuruluşundan beri var olmuş ve bireylere zararları dokunmuştur. Bu sebeple sosyal güvenliğe ilişkin alınan tedbirler ve topluma yönelik kurulan sosyal güvenlik kurumlarının tarihide en eski zamandan başlamaktadır. Fakat 19. asrın son çeyreğinden başlamak üzere modern anlamda sosyal güvenlik düşüncesi ve düzenleri, sanayi devrimini gerçekleştiren toplumlarda, toplumun gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkmış ve gelişim göstermiştir.²³ Bu bağlamda sosyal güvenliğin tarihsel süreci, sanayi devrimi öncesi dönem ve sanayi devrimi sonrası dönem olarak incelenecektir.

1.2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi

Tarihsel süreçte insanlar, birçok şekilde sosyal güvenlik önlemlerini keşfetmiş ve benimsemişlerdir. İlk olarak kişisel daha sonradan bireylerin birbirleri arasında yardım ilkesini temel alan bu sosyal güvenlik kurumlarının, modern sosyal güvenlik sistemlerinin özünü meydana getirdiklerini söyleyebiliriz.²⁴

²² Erol, **a.e.**, s. 41.

²³ Demirci ve Şen, **a.g.e.**, s. 55.

²⁴ Cemal Hüseyin Güvercin, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, Ankara, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2004, s. 90.

Eski çağlarda kabile şeklinde yaşam ve sonrasındaki aile içerisindeki bireylerin hayatın zorlukları karşısında birbirlerine destek olması sosyal güvenliğin geleneksel yöntemleri olarak kabul edilmiştir. Aynı üretim ve tüketim topluluğu şeklinde yaşayan eski avcı kabileleri, kabile yaşayanlarının hayatlarını idame ettirmelerini kabile imkanları çerçevesinde sağlamıştır. Aile içi dayanışma, tarım ekonomisinin başlangıcından sanayi öncesi dönem kadar olan sürede sosyal güvenlikte önem arz etmiştir. Bahsi geçen dönemde aile, sosyal güvenlik açısından eski avcı kabilelerinin benzeri ancak daha küçük yapılanması olarak karşımıza çıkan bir tür üretim ve tüketim topluluğu özelliğindeydi.²⁵

Eski çağın bilinen en eski sosyal güvenlik sistemi örneği olarak da, Mısır'da Yusuf Peygamber tarafından tahıl üretiminde gerçekleşmesi beklenen kıtlık sıkıntısına karşı önlem olarak ürün depolama yönteminin uygulanması gösterilebilir. Yusuf Peygamber bu yöntemle yedi bolluk senesinde önemli ölçüde tahıl rezervleri meydana getirmiş, sonrasındaki yedi kıtlık çağında da bu rezervleri dağıtmıştır. Böylelikle Yusuf Peygamberin, üretim, tüketim ve tasarruflar arasında ilişki kurarak insanların yaşam standartlarındaki önemli değişikliklerin önüne geçtiği rivayet edilir.²⁶

Ortaçağ döneminde ise, Avrupa'da kilise ve manastır gibi ibadethaneler, sefalet çekenlere, sağlık sorunu bulunanlara, ailesi ve bakacak birisi olmayan çocuklara, dullara ve babasız çocuklara toplumun yardımlarından oluşan varlıklar üzerinden yardımda bulunurlardı. Bu yardımlar, dini kurumların kendi bünyelerinde meydana getirilmiş hastanelerde geçim sıkıntısı yaşayanlara ücretsiz sağlık ve bakım hizmeti sağlama ile ihtiyaç sahiplerine para, giyim ve gıda yardımları sağlama olarak gerçekleşiyordu.²⁷

16. yüzyılda kilisenin kontrolündeki yardım kuruluşlarının dışında, devlet tarafından oluşturulan kurumlarda topluma hizmet vermişlerdir. 17. Yüzyılda kilise tarafından kurulan özel yardım kurumları, sosyal korumayı sağlayan yapılar gibi aktif

²⁵ Hasan Şenocak, "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi", İstanbul, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt. 56, 2009, s. 416.

²⁶ Sait Dilik, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", Ankara, **AÜ Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 43, Sayı. 1-2, 1988, s. 43.

²⁷ Şenocak, **a.g.e.**, s. 418.

rol oynamışlardır. İngiltere’de 1601 sayılı Yoksulluk Yasası ve 1662 tarihli İskan ve Nakil Yasası gibi yoksullukla savaşımı hedefleyen yasalar uygulanmıştır.²⁸

1.2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası

Toplumsal yaşam sanayi devrimiyle birlikte önemli değişiklikler yaşamıştır ve bu değişimlerin en önemli alanı sosyal güvenlik olmuştur. Üretim yapısının farklılaşması beraberinde toplumsal yapı ve iş bölümünü de değiştirmiştir. Toplum çok yakın bir zaman zarfı içinde iki sınıfa ayrılmıştır. Birinci sınıf; gittikçe zenginleşen kapitalistlerden oluşmuş, ikinci sınıf ise; gelirini yalnızca çalıştığı sürece sağlayabilecek fakir kesim olmuştur. İşçi sınıfının yaşamakta olduğu olumsuz şartlar, fazla çalışma süreleri, önemli sayılabilecek miktarda iş kazası, ihtiyaçları karşılayamayan ücret, fakirlik, hastalıklar, iş ve gelecek garantisi olmaması sebebiyle yaşanan psikolojik huzursuzluklar işçi kesimini her fırsatta mevcut düzene başkaldırıya yöneltmiştir.²⁹

Modern anlamda sosyal politikaların ilk örneklerine Almanya’da Bismarck döneminde rastlarız. Almanya’da Bismarck döneminde 1883-1889 seneleri aralığında oluşturulan iş kazaları, hastalık ve yaşlılık-malullük sigortası kanunlarının mevcut yönetimin uygulamış olduğu baskıcı politikalara bir set çekme gayesi olduğu varsayılmaktadır. Diğer taraftan, bu kanunlar çağdaş sosyal politikaların ve sosyal güvenlik sistemlerinin kuruluş noktası olarak kabul edilmektedir. Bismarck Almanya’sının ardından Birleşik Krallıkta da 1906–1914 döneminde “liberal reformlar” ismi verilen düzenlemelerle laissez-faire bakış açısından bir miktar uzak kalmıştır.³⁰

Amerika’da ise; sosyal güvelik terimine ilk kez büyük iktisadi bunalımın ardından, Amerikan toplumuna gelir güvencesi kazandırmayı hedefleyen ve Başkan Roosevelt’in refah devletini kurmak için başlattığı yeni düzen siyasetinin bir kısmı olan 1935 tarihli bir Amerikan yasasında yer verilmiştir.³¹

²⁸ İlgin, **a.g.e.**, s. 17.

²⁹ Güvercin, **a.g.e.**, s. 90.

³⁰ Süleyman Ulutürk ve Kutlu Dane, “Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 8, 2009, s. 117

³¹ Şakar, **a. g. e.**, s. 3.

Fransa'da, Almanya'dakine benzer reformlar, 1930'larda ancak uygulanmaya başlamıştır. Avusturya ve Macaristan 1888 ve 1907 senelerinde Bismarck sistemine benzer bir sistemi kabul etmişler, 1910'lar da ise; İsveç, Norveç ve Danimarka da sosyal politika alanında ilk geniş boyutta düzenlemeleri yapmışlardır. İlâveten, çağdaş sosyal politikaların hayata geçirilmesi ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "refah devletin" ortaya çıkmasıyla sağlanabilmiştir.³²

1942 yılında ise; İngiliz Devleti tarafından Sir William Beveridge başkanlığında kendisine görev verilen alt kurul, Beveridge tarafından bir anlamda sosyal devrim olarak nitelendirilen ve daha sonraki süreçte yeni bir sosyal güvenlik anlayışıyla, ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine model olacak raporlarını 20 Kasım 1942'de açıklamıştır.³³ Bu raporun temelinde, medeni bir toplumda olmaması gereken yoksulluk probleminin, kapsamı geniş ve sistematik bir sosyal güvenlik modeliyle çözülebileceği düşüncesi vardır.³⁴

Sosyal güvenlik sistemleri, ikinci dünya savaşından sonraki dönemlerde özellikle sanayileşmiş ülkelerde çok hızlı bir gelişme gösterdiği gibi 1970'li yıllardan itibaren ise çok yönlü ve ciddi bir finansman krizine girmiştir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun hızlı bir şekilde yaşlanması, yüksek oranlı işsizlik, sağlık hizmetlerinin maliyetindeki artışlar, sosyal güvenlik ihtiyacını artıran aile yapısındaki değişimler, gelişmiş ülkelerinde sosyal güvenlik sistemlerinde önemli bir finansman krizi ile karşılaşması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan liberalleşme yönelimleri toplum, birey ve devlet ilişkilerine etki etmiş, sosyal güvenlik gereksinimlerinin karşılanmasında zorunluluk temeline dayalı tek ayaklı sosyal güvenlik kurumları yetersiz kalmaya başlamıştır.³⁵

1.2.2. Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de sosyal güvenliğin tarihi süreç içerisindeki gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemleri olarak iki bölümde incelenmiştir.

³² Ulutürk ve Dane, **a.g.e.**, s. 117.

³³ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 24.

³⁴ Muzaffer Koç, "Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu", İstanbul, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı. 76, 2006, s. 97.

³⁵ Ahmet Erol ve Ercan Yıldırım, **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, 2. Basım, İstanbul, Yaklaşım Yayınları, 2004, s. 54.

1.2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğunda sosyal güvenlik uygulamaları ve değişimi, sosyal güveliğin tarih içerisindeki gelişim süreçlerine benzer bir süreç izlemiş, geleneksel kurumlar yerlerini zamanla modern kurumlara bırakmıştır. Osmanlı İmparatorluğundaki sosyal güvenlik uygulama alanlarına; aile içi yardımlaşmalar, insanların inançları doğrultusunda yaptığı yardımlar, meslek kuruluşları içerisindeki uygulamalar olarak üç ana başlıkta değinilmektedir.³⁶

Osmanlı İmparatorluğunda ilk ve temel sosyal güvenlik kurumu aile olmuştur. Aile, Osmanlı’ da anne, baba ve çocukların dışında ebeveynlere de sosyal güvence garantisi sağlayan kurum olmuştur. Bu durum, tarım toplumlarının tamamında görülen bir özellik olmasıyla beraber, Osmanlı’da Türk örf ve adetlerinin etkisiyle daha güçlü hale gelmiş, aile içerisindeki yaşlı ve muhtaçların sosyal güvenliği yine aile içinde sağlanmaya çalışılmıştır.³⁷

Osmanlı’da aile içi yardımlaşmalardan sonra dinsel kural ve ananelere tabi olan hayır kuruluşları da fakir halkın gözetilmesi bakımından önemli bir rol oynamıştır. İslam dini içerisinde yer alan zekat, fitre ve diğer bağış ve sadakalarla birlikte zengin insanlarca fakir insanlara yardım gerçekleştirilmekteydi. Ancak bu yardımları da insani sebeplerle gerçekleştirilen yardımlar bağlamında değerlendirmek mümkündür.³⁸ Osmanlı İmparatorluğunda yaygın olan vakıflarda, özellikle Avarız ve Müessesatı Hayriye ismini taşıyan vakıflarda, bir bakıma sosyal yardım kurumu görevini üstlenmişlerdi. Bu vakıflar; köprü, topluma su ihtiyaçlarını giderecek yapıların yapılması, kütüphane, ibadethane, konuk evi gibi birtakım kamu görevlerini yerine getirme işlevini gördükleri gibi, yoksullara hastalık ve diğer olaylar nedeniyle meydana gelen kayıplar sebebiyle yardımda bulunmaktaydılar. Osmanlı İmparatorluğunun sonlanmasına yakın bir zamanda; Kızılay, Darülaceze ve

³⁶ Yüksel Akkaya, “Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar”, **Toplum ve Hekim**, Cilt. 15, Sayı. 2, 2000, s. 87.

³⁷ Yusuf Alper, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Sosyal Sigortalar Hukuku**, 5. Basım, Bursa, Dora, 2014, s. 3.

³⁸ Ahmet Makal, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920 Türkiye Çalışma İlişkileri Tarihi**, Ankara, İmge Kitapevi, 1997, s. 213.

Darüleytam benzeri kuruluşlar sosyal yardım sağlamaları bakımından önem arz etmişlerdir.³⁹

Osmanlı'da meslek kuruluşlarını oluşturan, tarımın dışında kalmış tezgah ve el sanatlarından oluşan mesleklerde sosyal koruma şartları, gelirin temelde emek etkenine bağlı olması sebebiyle önemli ölçüde gelişim gösterememiştir. Hastalık, kaza ve ölüm gibi hadiseler gelirin düşmesine ya da tamamen kesilmesine neden olmaktaydı. Bu sebeple Avrupa'dakine benzer zorunlu esnaf birlikleri olan loncalar içerisinde dayanışma sandıkları oluşturulmuştur. Loncaların kurdukları bu sandıklara orta sandığı veya teavün sandığı adı verilmiştir. Bu sandıkların gelirlerini oluşturan kalemler arasında; usta ve kalfaların ödedikleri haftalık veya aylık aidatlar, sandığa yapılan bağışlar, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişteki harçlar bulunmaktaydı. Sandıkların başlıca görevleri arasında, sağlığı bozulan üyelere tedavi amaçlı yardımlar gerçekleştirilmekte, çırak, kalfa ve ustalar arasında ihtiyarlanan ya da iyileşme ihtimali olmayanlara geçimlerini sağlamaları için yardım yapılması bulunmaktadır. Ayrıca fakir duruma düşmüş esnaf ve ailesine ilgili sandıklar tarafından yardımda bulunulurdu. 19. Yüzyılla birlikte yıkılmaya başlayan bu sandıklar, yüzyıl sonuna kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Loncalar tarafından gerçekleştirilen sosyal yardımlar, aile içi yardımlaşmalar ve insanların inançları doğrultusunda gerçekleştirdiği yardımlara göre daha kurumsallaşmış bir yapı özelliğindeydiler.⁴⁰

Ameleperver Cemiyeti 1 Nisan 1886'da kurulmuştur ve ustalık gerektiren işler öğretme, araç gereç temin etme ve kişileri iş sahibi yapma gibi hedeflerinin yanı sıra cemiyet olarak belirli yetersizlikleri olmasına rağmen sosyal güvenlik uygulamasına örnek bir kurum olarak değerlendirilebilir. 1866'da kurulan Askeri Tekaüt Sandığı ise; ilk devlete ait olan sosyal güvenlik kuruluşudur. Bu gelişmenin ardından ise 1881 senesinde sivil memurlara yönelik emekli sandığı oluşturulmuştur. 1890'da Seyrisefain Tekaüt Sandığı, 1909'da askeri ve mülki sandıklarla Tersane-i Amirenin işçi ve memurlarına yönelik emeklilik ve malüllük sandığı, 1910'da Hicaz Demiryolu Memur ve Müstahdemlerine hastalık, kaza durumları olması halinde yardım sandığı,

³⁹Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 28.

⁴⁰ Akkaya, **a.g.e.**, s. 88.

1917’de Şirket-i Hayriye Tekait Sandığı oluşturulmuştur. Osmanlı devletinde özellikle ücretli emeğin yaygınlaştığı meslek ve yaşam alanlarında, Avrupa’da olduğu gibi çağdaş sayılabilecek sosyal güvenlik kuruluşları oluşturulmaya ve gelişim göstermeye başlamıştır.⁴¹

1.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin kurucu meclisi olan 1. Büyük Millet Meclisi Hükümeti zamanında (1921-1923), Zonguldak Ereğli Kömür alanı etrafında sayıca fazla ve çok ağır çalışma koşulları içinde bulunan işçi gurubu için iki yasa çıkarılmıştır.⁴²

Yasalardan ilki 28.4.1921 tarih ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafı-i Umumiyesine Olarak Furuhtuna Dair Yasa”, diğeri ise 10.9.1921 tarih ve 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Yasa”dır. 151 sayılı yasanın, dar bir alanı kapsayan yapısı ve basit özellikte olmasına karşın, Türkiye’de ilk sosyal sigortayı oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte yasa, işçi ve işverenlerin mecburi iştirakleri ile ihtiyat ve teavün sandıkları meydana getirilmesini ve işverenlerin bazı koşullarda işçilere mecburi hastalık durumunda destekte bulunmasını öngörmektedir. Bahsi geçen bu sandıklar ilerleyen süreçte Amele Birliği Kurumu çatısında bir araya getirilerek birleştirilmiştir.⁴³

Sosyal devlet düşüncesine ilişkin hükümlere, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki 1924 Anayasasında değinilmiştir. 1924 Anayasasına bakıldığında devletin sosyal görev ve mesuliyetleri tanımlayan kolay anlaşılır yargılar bulunmamasının yanı sıra, Anayasanın 80. ve 87. maddelerinde eğitim ve öğretimin ücretsiz olması yönünde kanuni tertipler gerçekleştirilmiştir. 1926 yılında Medeni Kanun kabul edilmiş ve borçlar yasasının 332. Maddesinde işçilerin karşı karşıya kalacakları tehlikelere karşı işverenlerin zaruri önlemleri alması konusunda iş sağlığının gözetilmesi ve iş kazalarına karşı önleyici hazırlıklardan bahsedilmiştir. Bununla birlikte borçlar

⁴¹ Güvercin, **a.g.e.**, s. 91.

⁴² Şenocak, **a.g.e.**, s. 426.

⁴³ Tuncay Aydın, **Eski Vakıf Hükümlerimiz ve Vakıfla İlgili Bazı İnceleme ve Sorunlar**, İstanbul, Yıldız Sarayı Vakfı Yayınları, 1984, s. 61.

yasasının 112. Maddesinde işverenlerin iş kazaları nedeniyle işçileri sigorta yaptırmaları hükmüne değinilmiştir.⁴⁴

Türkiye’de ilk olarak sosyal sigorta sisteminin meydana getirilmesi kapsamındaki yargılar, 1936 senesinde 3008 sayılı İş Yasasında sosyal destekler konusu içerisinde yer almıştır. Yasanın yayınlandığı günden başlamak üzere bir yıl süresince; sosyal sigortaların kurulması lüzumu, mecburi sigortalılık kuralının temel sayıldığı, sigortadan faydalanmak nedeniyle Türkiye’de yaşıyor olma koşulu, sosyal sigortaların ilk olarak iş kazaları ve meslek hastalıklarından başlayarak aşamalı bir şekilde oluşturulacağı yönünde açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye’de sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalarla alakalı temel ilkelerin öngörülmesi, 3008 sayılı İş Yasası ile gerçekleşmiştir. Böylelikle sosyal güvenlik kavramına mevzuatımızda ilk olarak bu yasayla yer verilmiştir.⁴⁵

İkinci dünya savaşından sonra meydana gelen iktisadi, sosyal ve siyasi gelişmeler, sosyal güvenlikle ilgili gelişmeleri de etkilemiştir.⁴⁶ Çünkü ikinci dünya savaşı, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomiyi olumsuz etkilemiş, savaş boyunca geniş kitlelerin yaşam standartlarında önemli gerilemeler olmuştur. Bu sebeple yeni bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması zorunluluk arz etmiştir. Savaştan sonraki sosyal güvenlik değişimleri Türkiye’yi de etkilemiş, 1936 İş Kanununun ön görmüş olduğu iş kazaları, meslek hastalıkları ve analık sigortalarının kurulmasının yanı sıra, Çalışma Bakanlığının kuruluş yasasında ve bakanlığın vazifeleri arasında sosyal güvenlikte bulunmaktadır.⁴⁷

Türkiye’de Sosyal Güvenlik hakkına, 1961 anayasasının 48. Maddesinde ilk kez değinilmiştir. İlgili madde kapsamında toplumda yaşayan tüm bireylerin Sosyal Güvenlik hakkını elinde bulundurduğu ve bu hakkın sağlanması için zaruri olan, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlaşma örgütünün oluşturulması ya da kurdurulmuş

⁴⁴ Hasan Bülent Kantarcı, “Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 10, 2003, s. 76.

⁴⁵ Cahit Talas, **Sosyal Ekonomi**, 6. Baskı, Ankara, S Yayınları, 1992, s. 376.

⁴⁶ Alper, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁷ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 32.

olmasının devletin sorumluluğunda yerine getirilmesi yargısına anayasada yer verilmiştir.⁴⁸

Sosyal güvenlik alanında birçok revizelere başvuru bu süreçte, primli sistem bakımından mühim gelişmelerde yaşanmıştır. Gelişmelerden ilki 1964 yılından kabul edilen ve 1965 senesinde uygulanmaya başlayan Sosyal Sigortalar Yasasıdır. Bu yasa ile düzensiz bir şekilde olan mevzuat hükümleri bir araya getirilmiştir. Bahsi geçen yeniliği takiben 1971 yılında esnaf, sanatkar ve diğer bağımsız işçiler için 1479 sayılı Bağ-Kur Yasası kabul edilmiştir. Aynı dönem içerisinde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1952 senesinde 102 sayılı “Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin Sözleşmesi” 29 Temmuz 1971 tarih ve 1451 sayılı yasa ile kabul edilmiş ve bu yasa Bakanlar Kurulu'nun 1 Nisan 1974 tarih ve 7/7964 sayılı kararnamesi ile yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kabul edilen bu sözleşmesi, sosyal güvenlik kavramının çağdaş tanımının belirlenmesinde etkili olmuştur. İlaveten, 10 Temmuz 1976 tarih ve 2022 sayılı yasayla, en büyük kapsamlı kamu sosyal güvenlik harcaması sayılan 65 yaş aylığı uygulaması yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla birlikte 65 yaşını doldurmuş ihtiyaç sahibi, kuvveti yerinde olmayan ve kimsesi olmayan Türk yurttaşlarına geri ödemesiz aylık maaş verilmiştir.⁴⁹

1982 anayasası ise; yine 1961 anayasasındaki gibi, sosyal güvenlik hakkını anayasal bir hak olarak değerlendirmiş ve detaylı olarak tanzim etmiştir. Yine aynı 1982 anayasasında sosyal yardım ve sosyal hizmetlere hususi ve kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Böylelikle devlet; savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimlerini, malul ve gazileri, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocukları korumak ve hepsinin topluma yeniden kazandırılması konusunda gerekli çalışmalara yapmakla sorumlu olmuştur. 1982 anayasasının 62. Maddesinde, ülke dışındaki devletlerde çalışan Türk yurttaşlarının sosyal güvenliklerinin temin edilmesi sebebiyle gerekli önlemleri alma işi devlet sorumluluğuna verilmiştir. İlgili durum 1982 Anayasası'nın sosyal güvenlik sorununa ciddi anlamda önem verdiğini göstermektedir.⁵⁰

⁴⁸ Atilla Özer, “Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası”, Ankara, **Kamu İş**, 1996, s. 264.

⁴⁹ Bilge Karadağ Erdem, “ Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Yapısal Düzenlemelerin Etkinliği”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2010, s. 191.

⁵⁰ Güzel, Okur, **a.g.e.**, s. 36.

1.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMANI

Bu bölümde sosyal güvenliğin finansman kaynakları olan primler, vergiler ve diğer kamu gelirlerini değinilecektir. Ayrıca sosyal güvenliğin finansman yöntemleri olan dağıtım ve fonlama yöntemi hakkında detaylı bilgi verilecektir.

1.3.1. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları

Sosyal güvenliğin belli başlı finansman kaynakları; primler, vergiler ve diğer kamu gelirleridir.

1.3.1.1. Primler

Primler, sosyal güvenliğin finansman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir gelir kalemidir. Primler, çalışanların ücretleri ve iratlar üzerinden alınmaları sebebiyle ücretin bir bölümü, sigorta yardımlarını sağlaması maksadıyla bir maddi değer ve tahsilatının mecburi şekilde gerçekleştirilmesi durumuyla da vergi gibi değerlendirilebilen, tahsisi bir amaca uygun olarak kullanılan vergi benzeri özellikte finansman araçlarıdır.⁵¹

1.3.1.2. Vergiler

Sosyal güvenliğin finansmanına ilk aşamada işçi ve işverenler aynı oranda katkı sağlamış olmalarına rağmen, ilerleyen süreçte işçi prim oranları düşürüldüğü gibi devletin sürece artan bir pay oranı ile katılımı söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra bazı ülkelerde birtakım vergilerin sosyal güvenliğin finansmanında kullanılması tercih edildiği gibi bazı ülkelerde ise, sosyal güvenliğin tüm finansmanı genel bütçeden karşılanmaktadır. Sosyal güvenliğin vergilerle finanse edilmesinde ilgili taraflar doğrudan olmamakla birlikte vergi ödeyerek dolaylı bir katkı sağlamış olurlar.⁵²

1.3.1.3. Diğer Kamu Gelirleri

Devlet, bazı vergi gelirlerinden hisse ayırmak gibi yöntemlerle sosyal güvenliğin finansmanına katkı sağlayabileceği gibi, diğer başka yöntemleri de kullanabilir. Devlet, sosyal güvenlik kurumlarına, bütçenin gelir kalemlerinden hisse

⁵¹ Çetin Alceylan, “Sosyal Güvenlik Açıkları ve Düünden Bugüne Sosyal Güvenlik Sistemimiz”, **Bütçe Dünyası**, Cilt. 2, Sayı. 26, 2007, s.72.

⁵² Koç, a.g.e., s. 76.

ayırabilir, sosyal güvenlik kurumlarına vergi temelli kaynak yaratabilir ya da sosyal güvenlik bütçesinin gider fazlasını ortadan kaldırmak maksadıyla transfer harcamaları gerçekleştirebilir.⁵³

1.3.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenlik hizmetlerinin finansmanında gelir ve gider dengesinin sağlanmasında iki yöntem bulunmaktadır. İlki, dağıtım yöntemi, ikincisi ise, fon biriktirme yöntemidir.

1.3.2.1. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım yönteminde belirli bir dönemin çoğunlukla bir yıllık bir sürenin gelirleri ile bahsi geçen dönemin veya bir sonraki dönemin giderlerini karşılamak temel noktadır. Bu yöntemde gelir ve giderler sürekli dengededir. Primlerin belirlenmesinde ilgili dönemin gider tahminleri belirleyicidir. Bazen olağanüstü durumlara yönelik kısıtlı olmak kaydıyla fon birikimi de yapılabilir. Ancak gelecekteki giderleri karşılamak adına sistematik olarak fon birikimi yapılmaz. Sosyal güvenlik açıkları devlet tarafından karşılanır.⁵⁴

Dağıtım yöntemi, paranın satın alım gücü karşısındaki değişimlere karşı güven verici olmakla birlikte, anlaşılması güç hesaplama işlemlerini ve toplanan tüm fonların çalıştırılması şeklinde problemleri çözen ve takip edilmesi kolay bir yöntemdir. Fakat, prim ödeyen kişilerin azalması ya da prim gelirlerinin düşmesi, gelirler ile giderler arasındaki dengeyi kötü duruma getireceğinden, dağıtım yöntemi düzeni iyi yapılan ve denetlenmesi gereken bir yöntemdir.⁵⁵

1.3.2.2. Fonlama Yöntemi

Fon biriktirme yönteminde, olası risklerin ileride meydana getirebileceği ödemeleri karşılamak için fon oluşturulur. Alınan primlerin cari giderleri karşılaması sonrası ayrıca bir fon birikimi de oluşacaktır. Devlet katkısı fon biriktirme şeklinde de

⁵³ Erdem, **a.g.e.**, s. 56.

⁵⁴ Şakar, **a.g.e.**, s. 18.

⁵⁵ Aziz Can Tuncay, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, 6.Basım, İstanbul, Beta Basım, 1994, s. 133.

olabilir. Ancak bu katkının amacı, sosyal güvenlik primlerinin yükselmesini önlemektir.⁵⁶

Dağıtım yönteminde, gelir ve giderlerin aynı dönemde tahakkuk etmesine karşılık, fonlama yönteminde gelirlerin finansmanından harcamanın gerçekleşeceği zaman kadar bir fon meydana getirilerek yatırım gelirlerinden faydalanmak istenmektedir. Dağıtım yönetiminde sistemin sosyal transferlere yer vermemesi ya da sınırlı bir şekilde gerçekleştirmesi devletin dışında özel sektöründe fonlama yöntemiyle mekanizmalar geliştirmesini sağlamıştır.⁵⁷

1.4. 21. YÜZYILDA DEĞİŞEN SOSYAL GÜVENLİK ANLAYIŞI

1970'lerin sonunda ekonomi alanında etkisi çoğalan neo-liberalizm, öncelikli olarak ulus devlet seviyesinde sosyalin etkisizleştirilmesi sürecini başlatmıştır. Dünya ekonomilerinin yükselen düzeyde bir araya gelmesi ve sermayenin uluslararası özgürlüğü, geniş kapsamda olan refah politikaları tatbik etme imkanlarını ve finansman becerilerini azaltmıştır.⁵⁸

Sosyal güvenliğin küreselleşme sonrasında iki önemli problemle karşılaştığı görülmektedir. İlk problem; sosyal güvenlik harcamalarından meydana gelen bütçe açıklarıdır. Sosyal güvenlik primleri bir para sağlama faaliyeti olmuşsa da, bu para sağlama faaliyeti ilerleyen zaman diliminde sosyal güvenliğin bütçe üstünde meydana getireceği ağırlığı azaltmada etkili olamamaktadır. İkinci problem; sosyal güvenlik alanında yapılan nihai değişikliklerin üzerinden onlarca sene geride kalmış ve toplumların o zamandan bugüne gün geçtikçe gelişmişliklerine karşın, sosyal güvenlik politikalarının bir bölümünün döneme ayak uyduramadıkları ve yaşadığımız günün gerçekleriyle arasındaki ilginin azaldığı gözlemlenmektedir.⁵⁹

⁵⁶ Şakar, a.g.e., s. 18.

⁵⁷ Murat Şen ve Tekin Memiş, **TÜGIAD Ekonomi Ödülleri 2000:Özel Emeklilik Önerisi**, İstanbul, Rota Yayın, 2000, s. 35.

⁵⁸ Şerife Özsuca, "Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 58, Sayı. 2, s. 134.

⁵⁹ Şenocak, a.g.e., s. 421.

Sosyal güvenlik sistemlerinin meselelerine çözüm üretme çabaları, bütün dünyada tekrardan düzenleme veya yenilik çalışmalarına yönelik artış getirmiştir. Bu reformlar iki grupta toplanır; ilki mevcut sosyal güvenlik modeli esas alınarak yapılan yenilik çalışmaları diğeri ise, mevcut sosyal güvenlik modelinin ortadan kaldırılmasına yönelik tekrardan yapılanma reformudur. Mevcut sistemin korunarak meydana gelen sorunlara yönelik yapılan reformlar üç başlıkta toplanır. İlki, finansman sorununa çözüm için istihdam oluşturuıcı politikalarıdır. İkincisi emeklilik sigortaları alanındadır. Emeklilik yaşının artırılması, daha fazla prim ödeme süresi bu yeniliklerin üzerinde durduğu konulardır. Üçüncü olarak sağlık giderlerinin azaltılması yönündeki önlemlerdir. Diğer taraftan halihazırdaki sosyal güvenlik sistemlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik yeniden düzenleme, özellikle IMF ve Dünya Banka'sının etkisi altındaki gelişmekte olan ülkeleri etkilemiştir. Mevcut sosyal güvenlik modelini ortadan kaldırmaya yönelik bu neo-liberal anlayışta sosyal devlet ve sosyal güvenlik göz ardı edilmekte ve her şey piyasaya ve uluslararası şirketlerin küresel piyasalardaki rekabet koşullarına bırakılmakta aynı zamanda bireylerin geleceğini güvence altına alması için kendi kendilerine mesuliyet alması istenmektedir. Dünya Bankası 1994 senesinde, yeni bir sosyal güvenlik modelini ihtiva eden bir rapor düzenleyerek bu modelin bütün dünya devletlerinde model olarak benimsenmesi için büyük gayret içerisinde olmuştur. Dünya Bankasının önerdiği bu model sosyal güvenliğin tamamıyla özelleştirilmesi amacına yönelik bulunmaktadır. Fakat bu modelin hayata geçirildiği ülkelerde modelin başarısızlıkla sonuçlanması ve özellikle Avrupa ülkelerinde bu modele yönelik sert tepkiler gösterilmesi nedeniyle sosyal güvenliğin tamamıyla özelleştirilemeyeceği anlaşılmıştır.⁶⁰

Sosyal güvenliğin üç ana fonksiyonu vardır.⁶¹ Bu fonksiyonlar; gelirin yeniden dağılımı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarıdır. Bahsi geçen fonksiyonların tek basamaklı sosyal güvenlik sistemlerince gerçekleştirilemeyeceği düşüncesi çok basamaklı sosyal güvenlik sistemlerinin meydana getirilmesine zemin hazırlamıştır. Çok basamaklı sosyal güvenlik sisteminde ilk basamak; gelirin yeniden dağılımı

⁶⁰ Ali Güzel, "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?", **Çalışma ve Toplum**, Sayı. 4, 2005, s. 69.

⁶¹ World Bank Policy Research Report, **Averting The Old Ages Crisis**, Washington D.C, Oxford University Press, 1994, s. 234.

fonksiyonuna bağlı olarak bireylere yaşamlarını sürdürdükleri toplum içerisinde birey olarak küçük duruma düşmeyecekleri en düşük yaşam seviyesi güvencesi vermeyi hedefleyen, devletçe yapılan ve mecburi katılımın temel alındığı sosyal güvenlik kurumlarından meydana gelmektedir. Bu ilk basamakta sosyal güvenlik kurumlarının oluşmasını sağlamak, sosyal devlet olabilmenin önem arz eden öğelerinden biri olarak kabul edilmektedir. İkinci basamak; kamu ve özel sektör kararı ile meydana getirilen, zorunlu ve gönüllü katılımın mümkün olabildiği, genellikle işyeri ve sektör esaslı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarını gerçekleştirmeye ilişkin sosyal güvenlik kurumlarından meydana gelmektedir. nc basamaktaki sosyal güvenlik kurumları ise; gönüllü katılımın temel olarak kabul edildiği ve baştan sona özel sektör kararı ile meydana getirilen, fon temeline göre işleyen kurumlar olarak insanlara daha iyi yaşam standardı sağlamayı hedef edinmiştir.⁶²

⁶² Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, Ankara, **imento İşveren**, Cilt. 16, Sayı. 2, 2002, s. 13-14.

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK KAVRAMI VE BİREYSEL EMEKLİLİĞİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

2.1. BİREYSEL EMEKLİLİK KAVRAMI VE DÜNYA'DA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMLERİ

Tezin bu bölümünde, bireysel emeklilik kavramına detaylı olarak yer verilecektir. Dünya üzerinde bireysel emeklilik sisteminin uygulandığı ülkelere ise zorunlu ve gönüllü sınıflaması kapsamında değinilecek olup, ilgili ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine ve bu sistemleri içerisinde bulunan bireysel emeklilik kapsamına yönelik bilgi verilecektir.

2.1.1. Bireysel Emeklilik Kavramı

Bireysel emeklilik, bireylerin emeklilik dönemlerinde iş yaşamının içinde bulundukları dönemdeki yaşam seviyelerini muhafaza etmek veya daha yüksek yaşam standardına sahip olmak için çalışmış oldukları dönemlerde oluşturdukları tasarrufları uzun süreli yatırım araçlarında değerlendirerek birikim gerçekleştirmelerini temin eden sistemdir.⁶³

Bireysel emeklilik sistemi aracılığıyla kişilerin tasarrufları kendi nam ve hesapları adına yatırıma yönlendirilecektir. Böylece bireyler, ekonomiye uzun süreli gelir temin ederek istihdamın arttırılmasına, sermaye piyasalarının genişlemesine ve ilerlemesine, devamlılığı sağlanabilen ekonomik büyümenin oluşmasına katkı sağlayacaklardır.⁶⁴

2.1.2. Dünya'da Bireysel Emeklilik Sistemleri

Dünya üzerindeki bireysel emeklilik sistemleri; zorunluluk esasına dayalı bireysel emeklilik sistemleri ve gönüllük esasına dayalı bireysel emeklilik sistemleri olarak iki ana başlıkta incelenecektir.

⁶³ Metin Sarıaslan, **Bireysel Emeklilik Sistemi ve Muhasebesi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 19.

⁶⁴ Esfender Korkmaz v.d. , **Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2007, s. 55.

2.1.2.1. Zorunluluk Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemleri

Şili, Arjantin, Meksika, Macaristan ve Polonya dünya üzerinde zorunluluk esasına dayalı bireysel emeklilik sistemlerine sahip ülke örnekleri olarak incelenecektir.

2.1.2.1.1. Şili’de Bireysel Emeklilik Sistemi

Şili sosyal güvenlik sistemi 1924 senesinde oluşturulmuştur. Finansman yönteminde ise fonlama yöntemi kabul edilmiş beden işçileri ve beyaz yakalılar, askerler ve kamu görevlileri sosyal güvenlik sistemi içerisinde bulunurken kendi hesabına çalışanlar ve tarım işçileri sistemin içine dahil edilmemiştir. 1973 yılında beden işçileri, askerler ve kamu görevlilerinin % 92’lik kısmı sistem içine dahil edilmiştir. Kentsel nüfusun bu yüksek rakamı kırsal kesimde %50’ye kadar gerilemiştir. Ülkedeki insan sayısının %70’e tekabül eden kısmı emeklilik sisteminden faydalanma hakkına sahip olmuştur. Bu sayı, Latin Amerika ülkesinde daha önce ulaşamayan bir sayıdır. Bu sebeple Şili sosyal güvenlik sistemi öteki Latin Amerika sosyal güvenlik sistemleri içerisinde en üst düzeyde gelişme gösteren sistem olmuştur. Fakat bu gelişmiş örnek, 1973 yılında General Pinochet’in askeri müdahalesiyle sekteye uğramıştır. Sonuç olarak 1980’li yılların ilk zamanlarında öne çıkan neo-liberal iktisadi yöntemler Şili ülkesinde de tatbik edilmeye ve ilgili coğrafyanın önde gelen sistemi değişim göstermeye başlamıştır. Öncelikle Sistemin özel olması doğrultusunda girişimler gerçekleştirilmiştir ve özel şirketler kurulmuştur.⁶⁵

Şili’deki özel emeklilik uygulamaları, işçilerin aylıkları üzerinden alınan primlerin, kısa adı AFP olan Administradora de Fondos de Pensiones isimli anonim şirket yapısındaki fon yönetim kuruluşlarında yoğun denetime tabi tutulup değerlendirilmesine dayanmaktadır. Çalışanlar, prim ödeyecekleri emeklilik şirketini kendileri seçerler ve yılda iki defaya mahsus olmak üzere transfer ücreti ödmeden şirket değiştirme hakkına sahiptirler. Bu sistemde, çalışanların tasarrufları kişisel bir

⁶⁵ Gökhan Ofluoğlu ve Serter Oran, “Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Oluşumu ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar”, Ankara, **Kamu-İş**, Cilt. 12, Sayı. 11, 2011, s. 45.

hesapta toplanmakta ve bunlar yatırım şirketleri olan AFP'ler kanalıyla birden fazla yatırım araçlarında değerlendirilmektedir. Devlet burada sadece denetleyici ve düzenleyici bir kuruluş olma görevi üstlenmektedir. Emeklilik planını yöneten bir AFP'nin batması ya da iflasa yaklaşması durumunda, bu kurum tarafından işletilen emeklilik fonun aktifleri değişikliğe uğramamakta ve katılımcıların tasarrufları güvence altına alınmaktadır.⁶⁶

2.1.2.1.2. Arjantin'de Bireysel Emeklilik Sistemi

Arjantin emeklilik sistemi, çok basamaklı yapıdadır. Üç basamağa sahip sistemin birinci basamağı, devlet tarafından yürütülen ve katılımcılara temel bir fayda sunan mecburi bir yapıdadır. İkinci basamak, devlet ve özel kurumlarca yönetilen mecburi emeklilik programlarıdır. Üçüncü basamak ise; sayıca az miktarda ve kendi isteği ile katılanlar olmakla birlikte özel kurumlarca yönetilmektedir.⁶⁷

1990 yılında Carlos Menem hükümetiyle birlikte Arjantin ekonomisinde Pazar ekonomisini yönelik reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar kapsamında Arjantin ekonomisinde liberalleşme ve özelleştirme uygulamaları başlamıştır. Kamu emeklilik fonlarındaki açıklar, bütçe giderlerindeki en önemli harcama kalemlerinden birisi olmuştur. Bunun engellenebilmesi içinde 1993 yılında bir sosyal güvenlik reformu hazırlanmıştır. Reformun önemli ayaklarından bir tanesi olan özel yönetime bağlı emeklilik fonları 1994 yılında faaliyete başlamıştır. Arjantin emeklilik reformu dağıtım sistemi ile bireysel emeklilik sisteminin birlikteliğinden meydana gelmektedir. Dağıtım sistemi bir temel oluşturmakta buna bireysel hesaplara dayalı emeklilik fonları ilave olmaktadır.⁶⁸

Arjantin emeklilik sisteminde, zorunlu ve isteğe bağlı emeklilik fonlarının yönetimini Özel Emeklilik Fonu Yönetim Şirketleri yapmaktadır. Kamu ya da özel basamak arasında herhangi bir tercihte bulunmayan işçiler, kendiliğinden özel basamağa geçmiş olurlar. Sistemin üçüncü basamağı olan özel basamakta, sisteme

⁶⁶ Abdurrahim Satır, “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’deki Uygulaması”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzurum, 2008, s. 65.

⁶⁷ Rafael Rofman, “The Pension System in Argentina: Six Years After the Reform”, **Social Protection Discussion Paper Series**, No. 15, Buenos Aires, 2000, s. 5.

⁶⁸ Nusret Ekin, Yusuf Alper, Tekin Akgeyik, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 1999, s.82.

katılım hem çalışanlar hem de işverenler için isteğe bağlı olduğu gibi, emeklilik hakkına hak kazananlar birikimlerini toplu nakit olarak veya aylık ücret şeklinde alabilirler. Sistemin her üç basamağında da emeklilik yaşı kadınlarda 65, erkeklerde 60 olarak belirlenmiştir.⁶⁹

2.1.2.1.3. Meksika’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Meksika’da sosyal güvenlik sistemi içersinde yapılan en mühim yenilik 1995 senesinde bir önceki sistemden vazgeçilerek tamamen bireysel emeklilik planlarını esas alan yeni fonlu emeklilik sisteminin uygulanmasıyla gerçekleşmiştir. Sistem 1997 yılından itibaren zorunlu olmuştur. Sistemde yeniliğe gidilmesinin temel amacı ülke içerisindeki tasarruf miktarını artırmak ve diğer ülkelerden sermaye girişini özendirmeştir.⁷⁰

Meksika bireysel emeklilik sisteminde çalışanlar hesaplarında bulunan emekli aylığı nakitlerinin tamamını özel emeklilik şirketlerine devir etmişlerdir. Özel emeklilik şirketlerinin varlıkları ve idaresiyse; “Emeklilik Tasarruf Sistemleri Ulusal Komisyonu”na yapılmaktadır. Komisyon, emeklilik fonlarının diğer ülkelerde satış işlemlerini yönetmek ve emeklilik sigorta fonlarının kanun ve yönetmeliklerle uyumlu bir şekilde yönetildiğini denetlemek sebebiyle kurulmuştur.⁷¹

Meksika bireysel emeklilik sisteminde yapılan yenilikler, özel emeklilik planlarına dayalı ve yeni model dağıtım sisteminin uygulanmasıdır. Meksika’da ki bu yeni sistemin özellikleri arasında; tüm işçilerin özel emeklilik sistemine dahil olduğu, bir önceki sisteme prim ödemekte olan işçilerin, bir önceki yasaya göre kendilerine emeklilik aylığı bağlanılıp bağlanılmaması koşullarında tercih yapabilme durumu bulunmaktadır. Bununla birlikte emeklilik şirketlerine, işçilere çeşitli yatırım fonlarını önerebilmesi için izin verilmektedir.⁷²

⁶⁹ Demirci ve Şen, **a.g.e.**, s. 295-297.

⁷⁰ Uyar, **a.g.e.**, s. 76.

⁷¹ Erol ve Yıldırım, **a.g.e.**, s. 207.

⁷² **A.e.**, s. 208.

2.1.2.1.4. Macaristan’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Macaristan sosyal güvenlik sistemi üç basamaklı bir yapıdan meydana gelmektedir. Bu yapılar;

- Devlet tarafından güvence verilmiş, bireylere emeklilik dönemlerinde en az seviyede gelir getirmeyi güvence eden emeklilik programları,
- İşçiler ve işverenlerce verilen primler tarafından kaynak sağlanan ve katılımcıların mecburi olarak içinde bulundukları emeklilik programları,
- İsteğe bağlı katılımdan oluşan bireysel emeklilik programlarıdır.⁷³

2.1.2.1.5. Polonya’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Doğu Avrupa’da bulunan Polonya’da 1 Ocak 1999 yılı itibariyle uygulamaya konulan en son emeklilik sistemi, 31 Aralık 1948 sonrası dünyaya gelenler için yeni bir sistem olup eski sistem ile bağı kalmamıştır. Belirli fayda esaslı programdan, belirli katkı esaslı programa geçilen yeni sistemde ki bazı uygulamalar, Doğu Avrupa’da daha önce uygulanan reformlarla benzer özelliklere sahiptir.⁷⁴

Polonya emeklilik sistemi, üç basamaklı bir yapıdadır. Sistemin ilk basamağı devlet tarafından sosyal güvenlik kuruluşunca dağıtım esasına dayalı bir şekilde yönetilmektedir. İkinci basamak, sadece sermayeyi esas alan, yönetimi özel şirketlerce yapılan sınıırı olmayan emeklilik fonlarından oluşan bir yapıdır. Son olarak üçüncü basamak ise, gönüllülük esasına dayalı finansal kurumlar tarafından yönetilen özel emeklilik planlarından oluşan bir sistemdir.⁷⁵

⁷³ Aziz Can Tuncay, “Bireysel Emeklilik Rejimi Üzerine”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt. 18, Sayı. 2, İstanbul, 2000, s. 4.

⁷⁴ Esra İşbilen, “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2008, s. 61.

⁷⁵ Doğan Öztürk, “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Hizmeti Sunan Şirketlerin Etkinlik Analizi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kütahya, 2010, s. 44-45.

2.1.2.2. Gönüllük Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemleri

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Almanya, Japonya ve Güney Kore ülkeleri dünya üzerinde gönüllük esasına dayalı bireysel emeklilik sistemlerine örnek ülkeler olarak incelenecektir.

2.1.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Bireysel Emeklilik Sistemi

Amerika Birleşik Devletleri, bireysel emeklilik sisteminin en eski uygulayıcı ülkelerinden biridir. Sistem bütünüyle isteğe bağlı bir yapıda ve sistemin içerisindeki programlarda maaş esaslı ve katkı esaslı emeklilik programları olarak iki ayrı emeklilik programı mevcuttur.⁷⁶

Maaş esaslı emeklilik programı kapsamında 1970’li yıllardan itibaren, emeklilik fonlarında yaşanan sorunların çözümü, fon yöneticileri ve üyeler arasındaki çıkar çatışmalarının engellenmesi, yediemin ve yatırım yöneticilerine devredilen sorumlulukların belirlenmesi, sandık varlıklarına ilişkin muhasebe standartlarında ortaya çıkan sorunların aşılabilmesi gibi nedenlerle Çalışanların Emeklilik Gelirini Garanti Yasası çıkarılmıştır. Bahsi geçen yasanın temel amacı çalışanların emeklilik maaşlarının garanti altına alınmasıdır.⁷⁷

Amerika Birleşik Devletleri bireysel emeklilik sisteminin önemli maaş esaslı ve katkı payı esaslı emeklilik programlarının temel özellikleri aşağıdaki gibidir.⁷⁸

- Maaş Esaslı Emeklilik planları, emeklilik dönemlerinde belirli bir maaş miktarını garanti eden sistemlerdir. Birtakım istisnaları olmakla birlikte katkı payları işverenler tarafından ödenir.
- Katkı Payı Esaslı Emeklilik planları, emeklilik döneminde belirli bir maaş miktarı garantisi olmayan buna rağmen emeklilik maaşının, yapılan katkı

⁷⁶ Uyar, **a.g.e.**, s. 80.

⁷⁷ Çağatay Ergenekon, **Emekliliğin Finansmanı Global Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları Işığında Ülkemiz İçin Öneriler**, Emir Ofset, 2001, s. 171-172.

⁷⁸ Gürman Tevfik, **Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Genel Bakış ve Mevcut Yatırım Fonları Sektörü**, Ed: Y. Temel Enderoğlu, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2003, s. 122.

miktarlarıyla, katkıların gerçekleştiği dönemle ve yapılan yatırımların getirisiyle belirlendiği daha esnek bir emeklilik planlarıdır.

Katkı payı esaslı emeklilik planlarının birtakım çeşitleri bulunmaktadır ve bunlar aşağıdaki gibidir.⁷⁹

- 401(k): İşverenler ve çalışanlar için kapsamlı bir esnekliğe sahiptirler. Maaş miktarları, yatırımların getirisine, katkıların ödendiği dönem ve katkı miktarlarına bağlıdır.
- Kar Paylaşım Planları: katkı miktarları işveren tarafından ödenmektedir. İşveren dönem karının belli bir kısmını, çalışanları namına vergisi ertelenmiş özel bir emeklilik hesabına yatırır.
- ESOP Planları: İşveren çalışanları adına, şirketin kendi hisse senetlerini, emeklilik hesaplarına katkı payı olarak yatırır.
- SIMPLE Planlar: 100 çalışandan az işyerleri için hazırlanmış planlardır.
- Keogh Planları: Kendileri için çalışan esnaf ve zanaatkarların, emeklilikleri adına tasarruf yapmalarını vergi kolaylıklarıyla teşvik etmek için meydana getirilmişlerdir.
- SEP Planları ve Bireysel Emeklilik Hesapları: sistemde çalışanlar, kendi adlarına açtırdıkları, vergi ertelemesi bulunan özel bireysel emeklilik hesaplarına kendileri katkı payı yatırabilirler. Katılımcılar ilerleyen süreçte emekliliğe hak kazandıklarında bu hesaba biriken miktardan yararlanabilirler.

2.1.2.2.2. Kanada’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Kanada bireysel emeklilik sistemi üç basamaktan meydana gelmektedir. İlk basamak, kamusal emeklilik gelir sistemi özelliğindedir, ikinci basamak; genel getirilerin dışında ve garantili tamamlayıcı getirileri içinde bulunduran fonlu özel yönetimli programlardan oluşur, üçüncü basamak ise; özel emeklilik birikimleri için işveren katılımlı programlar ve birikim programlarını kapsamaktadır. Kanada bireysel emeklilik sistemi; Kanada yurttaşlarının emekli olmadan önceki gelirlerinin bir bölümüyle emeklilik maaşı oluşturmalarını sağlayarak, kayıtlı emeklilik birikim

⁷⁹ Tefvik, **a.g.e.**, s. 122-123.

programları vasıtası ile birikimleri için vergiye tabi olmama durumunu oluşturmaktadır.⁸⁰

2.1.2.2.3. İngiltere’de Bireysel Emeklilik Sistemi

İngiltere, emeklilik sisteminde yapmış olduğu yenilikler ile sistemi üzerinde en fazla inceleme ve yorum yapılan ülke olmuştur. Emeklilik sistemi devlet ve özel sektör emeklilik programlarından meydana geldiği gibi sosyal güvenlikte üç basamaklı bir yapı benimsenmiştir.⁸¹

İngiltere emeklilik sisteminin üç basamağı aşağıda bahsedilen şekilde işlemektedir.⁸²

- Birinci basamak, esas unsurlardan oluşan emeklilik ve gelirlerle ilişkili emeklilikten meydana gelmektedir. Devletin sağlamış olduğu esas unsurlardan oluşan emekliliğe üyelik işçilere olduğu gibi şahsına çalışan bireylere de mecburidir. Emeklilik yaşı, kadınlarda 60, erkeklerde ise 65 olmasına rağmen 2020 yılında kadınlar ve erkekler için emeklilik yaşı 65 olacaktır.
- İkinci basamak; işverenlerce oluşturulan mesleki emeklilik programlarından meydana gelmektedir. İşveren emeklilik programı hazırlayıp hazırlamama veya bunu gelirlerle ilişkili emeklilik programına tercih edip etmeme konusunda özgürdür. Mesleki programlar; emekli aylığı, emekliliğe hak kazanmış bireylere vergiye tabi olmaksızın toplu para ödemesi, çalışanın ölmesi durumunda dul kalan eşe aylık ücret, çocuklar için maddi destek ve eşinin emekli olmadan ölmesi durumunda toplu para ödemesi olanakları sağlamaktadır.
- Üçüncü basamak tamamen bireysel emeklilik programlarından meydana gelmektedir. Bireysel emeklilik bütünüyle isteğe bağlı emeklilik ilkesine dayanmaktadır. Bireysel emeklilik mesleki emeklilik dışında olup kendi işinde çalışanlar için emeklilik gelirlerini finanse etmede önemlidir. Bireysel

⁸⁰ Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, 2004, s. 126-128.

⁸¹ Uğur, **a.g.e.**, s. 133.

⁸² **A.e.**, s. 134-137.

emeklilik planında, bireylerin emeklilik yaşını 50 yaş ve 75 yaş dilimi aralığında tercih edebilme imkanı bulunmaktadır. Ayrıca bazı mesleklerde önemli sağlık problemleri olması nedeniyle bireylere 50 yaşını doldurmadan tedaviye yapılabilmektedir.

2.1.2.2.4. Almanya’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Alman emeklilik sistemi, 120 yıla yakın bir süre önce Bismarck tarafından tamamlanmış Dünyadaki ilk resmi sistemidir. Bu sistem uygun katkı payı rasyolarıyla, büyük miktarda ve güven veren seviyede emeklilik geliri sağlamada muvaffakiyet göstermiş ve Dünya’daki birçok sosyal güvenlik sistemleri için örnek teşkil etmiştir.⁸³

Almanya sosyal güvenlik sisteminin merkezi, sosyal sigortalardan meydana gelmektedir. Emekliler, işçiler ve işçilerin ailelerini bünyesinde bulunduran sosyal sigortalar toplam nüfusun %90’lık bir kısmını oluşturmaktadır. Nüfusun diğer kısmı ise; özel sigortalar veya kendi namına çalışanlarda görüldüğü gibi değişik tedbirlerle güvence altında bulunmaktadır.⁸⁴

Almanya’da 2001 yılında üç basamaklı bir sistemi benimseyen emeklilik reformu yapılmıştır. Bu yapının temel düşüncesi, sosyal sigortalar arasında uyumlu bir düzen, mesleki hazırlık programları ve özel emeklilik sigortasıdır. İlgili reformun önemli bir yanı ise; daha önce zorunlu olan özel emeklilik sigortalarının isteğe bağlı olarak değiştirilmiş olmasıdır. Ayrıca devlet, katkılarda yükselişi kısıtlamak ve emekliliğin kapsadığı alanın azami bir kısmını güvence altına almak maksadıyla, tamamlayıcı nitelikteki mesleki emekliliği ya da özel emeklilik programlarını özendirecektir.⁸⁵

⁸³ Christina Wilke and Axel H. Börsch-Supan , “Reforming the German Public Pension System”, **Paper Prepared for the AEA Meetings**, Boston, 2006, s. 2.

⁸⁴ Uğur, **a.g.e.**, s. 130.

⁸⁵ **A.e.**, s. 132.

2.1.2.2.5. Japonya’da Bireysel Emeklilik Sistemi

Japonya emeklilik sisteminin özellikleri aşağıdaki gibidir.⁸⁶

- Sistem üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamakta “Ulusal Temel Emeklilik Planı”, ikinci basamakta “Çalışan Emeklilik Sigortası” bulunmaktadır. Bahsi geçen planlarda katılım zorunlu olup, planlar devletindir. Üçüncü basamak ise; devletten bağımsız gönüllülük esasına dayalı bireysel emeklilik planlarıdır.
- Emeklilik planları, fayda esasına göredir ve iki adet bulunmaktadır. Bunlardan biri “Çalışan Emeklilik Fonu” diğeri ise; “Vergice Sınırlandırılmış Emeklilik Planı” dır. “Vergice Sınırlandırılmış Emeklilik Planı” devletle bağı olmayan özel yönetimi olan emeklilik fonlarıdır.
- 1999 yılında Kamu Emeklilik Reformu yapılmıştır. Böylelikle 65 olan emeklilik yaşı 69’a çıkarılmıştır.
- Japonya emeklilik sistemi dağıtım esaslıdır. Özetle sistemde bulunan emeklilere yapılan ödemeler, yine sistem içerisinde bulunan katılımcıların prim ödemeleriyle gerçekleşmektedir.

2.1.2.2.6. Güney Kore’de Bireysel Emeklilik

Güney Kore emeklilik sistemi üç basamaktan meydana gelmektedir. Birinci basamakta devlet sosyal güvenlik sistemi bulunmaktadır. Birinci basamakta bazı uygulamalar vardır. Bu uygulamalardan biri; ulusal emeklilik sistemine devlet memurları dışında diğer işçilerin katılımı mecburidir. Öteki uygulamaysa; devlet memurları, askeri personel ve özel eğitimcileri bünyesinde bulunduran özel meslek sigortalarıdır ve dahil olma mecburidir. İkinci basamakta, işvereninde dahil olduğu güvenlik sistemi bulunmaktadır. Özel sektör işçilerine emeklilik tahsisatı ayrılması mecburidir. Üçüncü basamakta ise; gönüllük esasına dayalı bireysel emeklilik sistemi bulunmaktadır. 18 yaşını tamamlamış herkesin sisteme üye olması durumu olduğu gibi emekliliği hak edebilmek amacıyla on sene süreyle sistem içerisinde katkı payı

⁸⁶ İlhan Ege, “1997 Güney Asya Finansal Krizi ve Güney Asya Ülkelerinde Emeklilik Sistemi Reformları: Türkiye ve Güney Asya Ülkeleri Bireysel Emeklilik Sistemlerinin Karşılaştırılması”, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS 38), **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu**, 10-15 Eylül 2007, Ankara, s. 87.

yatırmak ve 55 yaşını tamamlamış olmak lazımdır. Emeklilik şirketlerinin birbirlerine aktarımda bulunabilme imkanı bulunmamaktadır.⁸⁷

2.2. TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Türkiye’de uygulanmakta olan Bireysel Emeklilik Sistemi, mecburi devlet sosyal güvenlik sistemini destekleyen ve emeklilik döneminde elde edeceğimiz gelirin belirli bir hayat ölçününü sağlayamama riskini garanti eden, katkı payı esaslı, özel sosyal güvenlik sistemini içerir. Sistemin hukuki esasını ise; 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilen ve 07 Nisan 2001 tarihinde uygulanmaya başlayan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Yasası meydana getirmektedir. Ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminin üçüncü basamağında bulunan Bireysel Emeklilik Sistemi, 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren bireysel emeklilik şirketleri tarafından hayata geçmiştir.⁸⁸

2.2.1. Bireysel Emeklilik Sisteminin Ortaya Çıkışı

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin birçok sebeplerle etkisi altında kaldığı ekonomik sıkıntılar ve Dünya’daki emeklilik sistemlerinin kuruluşu Türkiye’de de çok basamaklı bir sosyal güvenlik sistemi yapılanması noktasında etkili olmuştur. Türkiye’de halihazırdaki sosyal güvenlik sisteminin sosyal, ekonomik ve demografik sorunları çözülmüş olsa bile daha gelişmiş bir sosyal güvenlik sisteminin yalnızca sosyal sigorta sistemi ile oluşturulamayacağının dünyadaki örneklerle tecrübe edilmiş olması, Türkiye’de doğum artış hızının düşmesi ve diğer tarafta yaşam süresinin uzaması nedeniyle ilerleyen dönemlerde yaşlı nüfusun genç nüfusa oranla daha fazla olacak olması, şu anki şartlarla aktif-pasif dengesinin tutturulmasının kolay olmadığı göz önünde bulundurulduğunda ilerleyen senelerde yaşlanacak nüfusla birlikte mühim sorunların ortaya çıkması durumu, insanların emeklilik dönemlerinde refah seviyelerinin eski dönemlerine nazaran daha azalması, sosyal güvenlik sistemimizin

⁸⁷Uyar, **a.g.e.**, s. 87.

⁸⁸ Erol ve Yıldırım, **a.g.e.**, s. 220-221.

tekrardan düzenlenmesi kapsamında verilen emeklerde ve ülkemizdeki bireysel emeklilik sisteminin meydana geliş sürecinde etkili olmuştur.⁸⁹

Bu bağlamda sosyal güvenliğin yenilenmesi ile ilgili olarak çalışmalar başlatılmış, Türkiye’de sosyal güvenliğin yenilenmesi kapsamında yapılan çalışmaların bir bölümü olacak şekilde ve kamu sosyal güvenlik sistemimizi tamamlayan özellikte özel emeklilik planlarının meydana getirilmesi hedefiyle oluşturulan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Yasası 07.10.2001’de yürürlüğe girmiştir.⁹⁰

2.2.2. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı ve Kapsamı

Türkiye’de bireysel emeklilik mecburi kamu sosyal güvenlik sistemlerinin yanına ek olacak özellikte özel sigorta tekniklerinden yararlanılan ve yaşlılık riski için garanti edilecek yaşam standardını kişinin kendi iradesiyle belirlemesini temel alan bir özelliktedir. İlgili garanti kişinin gerçekleştireceği tasarruflarla sağlanmış olacaktır. Bireylerin tasarrufları ile ortaya çıkan sosyal hedefin yanında bir araya gelen fonlarla gerçekleşecek sermaye birikimi ve oluşan sermaye birikiminin etkisiyle meydana gelecek yatırımlarla da ekonomik amaca ulaşılabacaktır.⁹¹

2.2.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dair belli başlı özellikleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.⁹²

- Bireysel emeklilik sistemi gönüllük ilkesi doğrultusunda çalışmakta olup, toplumda yaşayan tüm bireyler sisteme dahil olabilir.
- Sistem içerisinde yapılan tasarruflar, Hazine Müsteşarlığının gözetiminde kurulmuş olan emeklilik şirketlerince, Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatı

⁸⁹ Zerrin Kaydu, “Bireysel Emeklilik Sistemi’nde Tüketici Profillerinin Farklılaşması:Antalya ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta, 2006, s. 35.

⁹⁰ İbrahim Halil Çanakçı, “Emeklilik Fonları Piyasalara Uzun Vadeli Bir Fon Akışı Sağlayacaktır”, **İşveren**, Cilt. 42, Sayı. 2, Kasım, 2003, s. 2.

⁹¹ Alper, **a.g.e.**, s.15.

⁹² Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Finansal İstikrar Raporu, Ankara, Kasım 2011, s. 56.

kapsamında meydana getirilen emeklilik yatırım fonlarında yatırıma yönlendirilmektedir.

- Emeklilik şirketleri asgari üç değişik risk ve kazanç bileşimi özelliği gösteren emeklilik yatırım fonu oluşturarak, katılımcıların kendi risk ve gelir öngörülerine yönelik yatırım kararları vermelerine olanak sağlamaktadır.
- Katılımcı birikimlerinin, daha önceden belirlenen zaman süresini aşmadığı takdirde diğer bir emeklilik şirketine transferi sağlanabilir.
- Sistemin emniyeti, sistem üzerinde denetim ve gözetim yapan kurumlar vasıtası ile sağlanmaktadır. Sistemi Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu ve bağımsız denetim kurumları denetliyorken, diğer taraftan gözetim göreviniyse, Emeklilik Gözetim Merkezi ve Takasbank yapmaktadır.
- Bireysel emeklilik sistemindeki katılımcılar, sistemin içerisinde en az on sene kalmak koşulu, on senelik zaman dilimi boyunca katkı payı ödemek ve yaş olarak 56 yaşını doldurmak koşuluyla emekliliğe hak kazanırlar. Bu bağlamda sistem katılımcıları uzun süre katkı payı ödemeye yönlendirdiği için katılımcılar sistem tarafından tasarruf etmeye yönlendirilmiş olurlar.
- Bireysel emeklilik sistemine dahil olma devletin sağlayacağı vergi indirimi yoluyla da katılımcıları özendirmeye yöneliktir.

2.2.4. Bireysel Emeklilik Sistemi ile İlgili Kurumlar

Bireysel Emeklilik sisteminde bulunan kurumlar, bireysel emeklilik sisteminin etkin bir şekilde işleyişini sağladığı gibi, katılımcıların yapmış oldukları tasarruflardan oluşan yatırım fonlarını da korumayı ve kullanmayı amaç edinmektedirler.

Bu bağlamda bireysel emeklilik sisteminin kurumları, Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Hazine Müsteşarlığı, Emeklilik Gözetim Merkezi, Sermaye Piyasası Kurulu, Takasbank, Emeklilik şirketlerinden meydana gelmektedir.

2.2.4.1. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Bireysel Emeklilik Sistemine dair sistemin işleyişi hakkında mekanizmalar geliştirmek ve sistemin uygulanabilirliğini

sağlamakta olup, sistem için gerekli hukuki kararlara öneri olarak kararlar almada vazifeli bir üst kuruluştur. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, bireysel emeklilik sisteminin kurumsal düzenin tepe noktasında bulunmaktadır. Bireysel Emeklilik Düzenleme Kurulu, Hazine Müsteşarlığının bakanlık ettiği, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu aracılığıyla yetkilendirilecek genel müdür seviyesinden aşağıda olmayacak birer temsilciden meydana gelmektedir.⁹³

2.2.4.2. Hazine Müsteşarlığı

Hazine Müsteşarlığının bireysel emeklilik sistemi içerisindeki görev ve sorumlulukları 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Emeklilik Sistemi Yasası'nda kapsamlı olarak aşağıdaki gibi belirtilmiştir. Bu görev ve sorumluluklar aşağıdaki gibidir.⁹⁴

- Bireysel emeklilik sözleşmelerinin muhtevasında bulunacak konuların tespit edilmesi,
- Katılımcıların bireysel emeklilik hesaplarının emeklilik şirketlerinin birbirleri arasında aktarımına dair konuların tespiti,
- Giriş aidatlarının, yönetim ve fon değerlendirme masraflarının tespit edilmesi,
- Emeklilik sisteminde bulunan şirketlerin kuruluş müsaadelerinin ve çalışma izinlerinin belirlenmesi,
- Emeklilik şirketlerinin tüm ülkeyi bilgilendirmeleri kapsamında çıkmış oldukları ilan ve reklamlara dair yöntem ve esasların neler olduğunun tespiti,
- Son olarak bireysel emeklilik şirketlerinin denetimini yapmaktır.

2.2.4.3. Emeklilik Gözetim Merkezi

Hazine müsteşarlığı; bireysel emeklilik sisteminin güven verici ve dinamik bir yapıda işleyişini temin etmek ve sisteme dahil olanların hak ve menfaatlerini gözetmek üzere Emeklilik Gözetim merkezine birtakım görevler vermiştir. Bu görevler

⁹³ Volkan Yüceer, "Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye'de ki Bireysel Emeklilik Fonlarının Performanslarının Ölçülmesi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2010, s. 28.

⁹⁴ Alper, **a.g.e.**, s. 23.

kapsamında Emeklilik Gözetim Merkezi'nin vazife ve mesuliyetleri aşağıdaki gibidir.⁹⁵

- Şirketlerden gözetim için gerekli verilerin alınması, toplanmış olan verilerin güvenli bir elektronik veri merkezinde muhafaza edilmesi ve konsolide edilmesi, şirketlerden almış olduğu katılımcı bilgileri ile aynı olacak şekilde katılımcı bilgisi üretmek.
- Şirketlerin gözetim konusu olan verilerini, Müsteşarlıkça belirlenmiş kurallara göre, güvenli kanallar üstünden, oluşturmuş olduğu elektronik alanlara toplar.
- Katılımcıların hesaplarına ait iş ve işlemlerin gözetimini, gün sonlarında bireysel emeklilik şirketlerince gönderilen verileri elektronik veri tabanına, mevzuata uygun kurallara göre ve emeklilik sözleşmelerine ve emeklilik planlarına uygunluğunu test eden yazılım esaslı doğrulama kuralları kapsamında yapar.
- Şirketlerin gözetim kapsamında bulunan verilerini, mali tablolarındaki veriler ile uyumunun denetlenmesi amacıyla Müsteşarlıkça kabul gören yöntemler dahilinde toplar ve konsolide olmasını sağlar.
- Gerekli görülen durumlarda, Müsteşarlıkça istenmiş olan bilgilerle sınırları belirlenmek şartıyla şirketlerin veri tabanlarına ulaşarak, kaynağında doğrulama işlemi gerçekleştirebilir.
- Daha etkin bir iletişim ve gözetimin temin edilmesi amacıyla, iletişim protokolü ve benzer teknik uygulama temellerinde gerçekleştirilmesi gerekli değişiklikler ile alakalı Müsteşarlığa bilgi verir.

2.2.4.4. Sermaye Piyasası Kurulu

Sermaye Piyasası Kurulu, bireysel emeklilik sisteminin tertibi ve tatbiki ile ilgili önemli kurumlar arasındadır. Emeklilik fonlarındaki her türlü tertipler Sermaye Piyasası Kurulu'na gerçekleştirilmektedir. Emeklilik yatırım fonlarının çeşitleri, fonların kurulması işlemi, teşkilat yapısı, faaliyet ilke ve esasları, katkıların bu

⁹⁵ T. C. Resmi Gazete, **Emeklilik Gözetim Merkezi Çalışma Esasları Yönetmeliği**, Sayı. 26582, 14 Temmuz 2007.

fonlarda birikmesi ve değerlendirilmesi, fon malvarlığı, fon portföyündeki varlıkların muhafaza edilmesi, portföyün idare edilmesi, fonların birleşme ve devir esasları, iç ve dış denetimi ile kamuya detaylı bilgi verilmesine dair esas ve usuller Sermaye Piyasası Kurulu'nun sorumluluğundadır.⁹⁶

2.2.4.5. Takasbank

Takasbank, 2003 senesinden bu yana bireysel emeklilik şirketlerine saklayıcı unvanı ile hizmet vermektedir. Takasbank'ın başlıca görev ve sorumlulukları;⁹⁷

- Bireysel emeklilik katılımcılarına fon payları ve devlet katkısı tutarları hakkında bilgi vermek,
- Takasbank'ta açılacak alt hesap ile, bireysel emeklilik katılımcılarının fon paylarının yönetimi ve devlet katkısı fon payı tutarından ayrı olarak takibinin sağlanması,
- Devlet katkısı sonucunda oluşan fon paylarının takip edilmesi işlemlerini yerine getirmek,
- Gönüllük esası dışında otomatik katılım sistemi ile oluşmuş fon paylarının, Takasbank nezdinde ayrı hesaplarda tutulmasıdır.

2.2.4.6. Bireysel Emeklilik Şirketleri

Emeklilik şirketlerinin kurulabilmesi ya da hayat sigortası şirketinden emeklilik şirketine dönüşebilmesi için Hazine Müsteşarlığından gerekli izinleri alması gerekmektedir. Kurulması planlanan emeklilik şirketinin anonim şirket olarak kurulması ve ticari unvanında da “emeklilik” ifadesinin bulunması mecburidir. Bahsi geçen emeklilik şirketleri kanunda belirtilmiş olan faaliyet konularının dışında faaliyette bulunamazlar. Bir emeklilik şirketinin kuruluş sermayesi 20 Milyon Türk

⁹⁶ T.C. Resmi Gazete, **Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine ilişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik**, Sayı. 28586, 13 Mart 2013.

⁹⁷ Takasbank, Bireysel Emeklilik Sistemi Hizmetleri, <https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/verilen-hizmetler/bireysel-emeklilik-sistemi-hizmetleri/genel-tanim>, (Çevrimiçi), (30 Mart 2019)

Lirasından az olmamalıdır. Ayrıca Şirket kurucularının Bireysel Emeklilik Kanununda bulunan suçları işlememiş olmaları gerekmektedir.⁹⁸

Emeklilik şirketlerinin Bireysel Emeklilik Kanunun ilgili mevzuat hükümlerince görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir. ⁹⁹

- Emeklilik şirketi tahsil etmiş olduğu katkı paylarının, emeklilik sözleşmesi kapsamında ilgili fona aktarımını sağlar ve bireysel emeklilik hesaplarıyla birlikte ilgili diğer kayıtların güncellenmesi işlemini gerçekleştirir.
- Fon portföyünü yönetmekle görevli portföy yöneticilerinin, mevcut portföyü şirketin genel yönetim politikalarına ve kararlarına uygun olarak yönetmesini temin etmek.
- Bireysel emeklilik katılımcılarının kendi hesaplarına dair bilgilerine erişimini sağlamak.
- Bireysel emeklilik katılımcılarına, şirketin fon portföyünde bulunan varlıklar, mevcut fonlarının performansları ve şirket mali tablolarına dair bilgi verilmesini temin etmek.
- Müsteşarlık ve Sermaye Piyasası Kurulu’nca talep edilen, bireysel emeklilik kayıt sistemi tarafından belirlenen esas ve usuller kapsamında hazırlanan bilgi, belge ve tabloların teminini gerçekleştirmek.
- Müsteşarlığın tayin edeceği ana hususlar ve yöntemler kapsamında emeklilik şirketlerinin, Sermaye Piyasası Kurulu’nun tayin edeceği ana hususlar ve yöntemler kapsamında da fonun iç denetleme işlemini gerçekleştirmek.
- Sistemde bulunan emeklilik hesaplarının devamlılığını ve fon varlıklarının muhafaza edilmesini temin etmek için, kayıtların ve varlıkların muhafaza edilmesi hususunda gerekli tedbirleri almak.

⁹⁸ Sibel Eldem Türkmenoğlu, “Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye Uygulaması”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2002, s.97.

⁹⁹ Emeklilik Gözetim Merkezi, 2004 Gelişim Raporu, s. 29.

- Şirketin veri saklayıcısına vaktinde doğru olarak bilgi aktarımını sağlayarak, bireysel emeklilik katılımcısına ve fon portföyüne ilişkin bilgilerin saklama hesaplarıyla uyumlu olmasını temin etmek.
- Fon portföyünün yeniden değerlemesi ve birime ait pay fiyatının hatasız bir şekilde hesaplanmasını, yasa ve mevzuattaki esaslar ve fon iç tüzüğünde bulunan kurullar kapsamında yapmak.
- Fon portföyünün yasa ve mevzuat ile fon iç tüzüğünde bulunan kısıtlamalara uygun bir şekilde yönetilmesini temin etmek.
- Fonun yapmış olduğu iş ve işlemlerin mevzuata aykırı olmayacak şekilde yapılmasını temin etmek.

2.2.4.7. Bireysel Emeklilik Aracıları

Bireysel Emeklilik araçları, adının önemi olmaksızın sistem içerisinde bulunan emeklilik şirketlerinden birine bağlı bulunmayan, bir sözleşmeyi temel alıp süreklilik gösteren yapıda emeklilik şirketlerinin katılımcılarla yapmış olduğu emeklilik sözleşmelerine aracılıkta bulunan ya da bu işleri emeklilik şirketi namına gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişilerdir. İlgili araçlar Hazine Müsteşarlığı himayesinde mevcut olan Bireysel Emeklilik Aracıları Siciline kayıt olmak mecburiyetindedirler. Bireysel emeklilik araçlarının sahip olması gereken vasıflar ve koşullar, oluşumları, çalışma etkinlikleri, gerçekleştiremeyeceği çalışmalar, sicile dair muameleler, tutmaları gereken defterler ve diğer konu başlıklarıyla alakalı esas ve usullere Hazine Müsteşarlığınca karar verilmektedir.¹⁰⁰

2.2.4.8. Emeklilik Yatırım Fonları ve Özellikleri

Emeklilik yatırım fonları, Sermaye Piyasası Kurulu'ndan ruhsat almak şartıyla emeklilik şirketi tarafından kurulur. Emeklilik branşında faaliyet ruhsatı edinen şirketin, şirkete ruhsatın veriliş tarihinden başlamak üzere üç ayı aşmayacak zaman diliminde fon kurmak maksadıyla Sermaye Piyasası Kurulu'na başvuru yapması lazımdır. Her şirketin grup emeklilik fonları dışında Sermaye Piyasası Kurulu tarafınca

¹⁰⁰ Uyar, a.g.e., s. 42.

belirtilen çeşitlerden oluşturmak suretiyle para ve sermaye piyasası araçlarından, kıymetli madenlerden ya da Sermaye Piyasası Kurulu'unca belirtilen başka yatırım araçlarından oluşan değişik portföy yapılarını içeren asgari üç fon kurmak mecburiyetindedir.¹⁰¹

Fonların özellikleri aşağıdaki gibidir. ¹⁰²

- Fon herhangi bir süre kısıtı olmaksızın ve fonun tüzel kişiliği bulunmamaktadır.

- Fon 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Kanun'unda belirtilen hedefler dışında kurulamaz ve kullanılamaz.

- Emeklilik yatırım fonu, sermaye piyasası kurumu özelliğindedir.
- Yatırım getirileri üzerinden Gelir Vergisi Kanunu uygulanmamaktadır,
- Fonlar, portföy yönetim şirketlerince yönetilmektedir,
- Fonlar, uzun vade stratejileri ile yönetilmektedir,

Fon portföyü aşağıdaki yatırım araçlarından ve muamelelerinden meydana gelmektedir;

- Katılım hesabı ve vadeli mevduat
- Borçlanma mekanizmaları, gecelik faiz ve ters gecelik faiz muameleleri ve ortaklık payları,
- Kıymetli madenler, taşınmazlara ve kıymetli madenlere yönelik aktifler,
- Türev araç muameleleri ile menkul kıymet haline getirilmiş opsiyonlar,
- Takasbank para piyasası muameleleri,
- Yatırım fonu katılma payları,
- Borsalarda yapılan türev araç muamelelerinin peşin teminatları ve primleri,
- Sukuklar,

¹⁰¹ Sariaslan, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁰² **A.e.**, s. 41.

- Sermaye Piyasası Kurul'unca belirlenmiş olan başka yatırım araçlarıdır.

2.2.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişi

Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin işleyişi, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Yasası, ilgili yönetmelikler, genelge ve tebliğ gibi düzenlemelerle sağlanmaktadır. Bireysel Emeklilik Sisteminin çalışma düzenine dair detaylı bilgi aşağıda konu başlıkları bulunan maddelerde bulunmaktadır.

2.2.5.1. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım

4632 sayılı bireysel emeklilik yasasına göre, bireysel emeklilik sistemine fiil ehliyetine malik bireyler katılabilirler. Sisteme dahil olmak amacıyla emeklilik şirketiyle sözleşme imzalanır. Bir bireysel emeklilik sözleşmesinde, şirket bünyesinde emeklilik hesabı açılması, ilgili hesaba katkı payının yatırılması, yatırılan katkı paylarının katılımcının tercihleri doğrultusunda katılımcının istemiş olduğu fonlara yönlendirilmesi ve hesapta toplanmış olan paraların hak sahiplerine ödenmesi gibi konuları düzenleyen esas ve usuller bulunmaktadır. Emeklilik sözleşmesi, bireysel emeklilik katılımcısıyla emeklilik şirketi arasında yapılabildiği gibi işçi işveren ilişkisi doğrultusunda veya katılımcı namına bir kurum ya da kuruluş ile gruba dayalı emeklilik sözleşmesi biçiminde oluşturulabilmektedir.¹⁰³

Bireysel Emeklilik Sistemi gönüllük esasına dayalı olmakla beraber, kamunun sosyal güvenlik sisteminde var olan ya da olmayan herkesin katılımına açıktır. Sisteme dahil olabilmek için sosyal güvenlik kurumlarından birisine kayıtlı olma mecburiyeti gerekli değildir. Kamu tarafından sağlanan herhangi bir sosyal güvenlik hizmetinden faydalanmayan kişilerin sisteme katılımlarında zorunluluk olmadığı gibi, kamu tarafından sağlanan sosyal güvenlik hizmetlerinde birinin kapsamında olan kişiler istediği zaman bireysel emeklilik sistemine katılabilirler.¹⁰⁴

¹⁰³ 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001, Madde. 4.

¹⁰⁴ Korkmaz, **a.g.e.**, s. 161.

2.2.5.2. Katılımcı ve Emeklilik Şirketinin Hak ve Yükümlülükleri

Emeklilik sözleşmesinde belirlenmiş olan esaslar dahilinde, şirket nezdinde katılımcı adına açılmış olan hesaba katkı yapılır. Şirket, katılımcı tarafından yapılan katkı paylarını, katkı paylarının şirkete ulaşmasını takiben iki iş gününü geçirmeden yatırıma yönlendirmek mecburiyetindedir. Katılımcı dilerse katkı payını tek bir fondan daha çok fon arasında paylaşırma hakkına sahiptir. Katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerini başka bir şirkete aktarmak talebinde bulunabilir. Eğer aktarım talebinde bulunulursa şirket en geç on gün içerisinde talebi yerine getirmekle yükümlüdür. Katılımcı tarafından başka bir şirkete aktarımda bulunabilmek için şirkette en az bir yıl süreyle kalmış olmak gerekir. Yukarıda bahsi geçen paylaşırma, aktarım ve yatırıma yönlendirme yükümlülüklerini ilgili tarihlerde yerine getirmeyen şirket, fon birim pay fiyatı değişikliklerini göz önünde bulundurarak eğer katılımcının finansal kaybı varsa ilgili kaybı hesaplar ve ilgili katılımcının hesabına öder.¹⁰⁵

2.2.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansmanı

Bireysel emeklilik sisteminde finansmanı oluşturan kalemler; katılımcının ödemiş olduğu katkı payları, katılımcıdan istenen gider kesintileri ve katılımcı girişi aidatlarıdır.

2.2.5.3.1. Katkı Payı Ödemeleri

Bireysel emeklilik sisteminin finansmanı, katılımcıların veya katılımcının yerine ödeme yapan şahıs ve kurumların katkı payı ödemeleri vasıtasıyla sağlanmaktadır. Sisteme giriş gönüllük ilkesine göre olmuş olsa da katılımcı tarafından katkı payı ödemek mecburidir. İşverenin kendi çalışanları yerine katkı payı ödemesi ise gönüllü bir durumdur. Katkı payının meblağı, emeklilik sözleşmesinin içerisindeki emeklilik planında belirtilen ödenecek meblağdan az olmamak şartı ile belirlenir. Katkı payının kim tarafından ilgili hesaba yatırılacağına sözleşme kapsamında belirtilir. Ayrıca katkı payının değişmeyen ya da aşamalı olarak ilgili hesaba yatırılacağı söz konusu olabileceği gibi eğer aşamalı olarak belirlenecekse enflasyona ya da diğer bir göstergeye bağlı olarak endekslenmesi mümkün olabilir. Katılımcı

¹⁰⁵ Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001, Madde. 5.

katkı payları ödemelerini ayda bir, üç ayda bir, altı ayda bir ya da senelik olarak dönemler bazında yapabilir. Katılımcı dilerse sözleşmede belirlenen emeklilik planının asgari katkı payının altında kalmamak suretiyle katkı payı ödemesini artırabilir ya da azaltabilir. Katılımcı düzenli katkı payı ödemelerine ilave olarak emeklilik hesabına ödeme yapabilir.¹⁰⁶

Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı tutarı ve ödeme dönemi değiştirilebilir. Emeklilik sözleşmesine göre ödenecek tutarların ilgili ödeme gününde ödenmesi esastır. Ancak emeklilik sözleşmesi süresi zarfından katkı payı ödemelerine ara verilebilir. Vade tarihinde ödenmeyen katkı payının ödeme tarihini takiben 3 ay içerisinde, ilgili hesaba bir ödeme yapılmaması durumunda, ilgili sözleşmeden ödemeye ara verildiği kabul edilir.¹⁰⁷

2.2.5.3.2. Giriş Aidatı

Katılımcının, ilk defa bireysel emeklilik sistemine katılması veya farklı bir şirkette ilk defa emeklilik sözleşmesi yapması durumunda, katılımda bulunan kişiden, katılımcının mali destekçisinden veya işverenden giriş aidatı temin edilebilir. Giriş aidatının, sisteme giriş yapıldığı esnada ya da başka bir emeklilik şirketine aktarım sebebiyle veya sistemden çıkış tarihinde alınmak koşuluyla tahsili mümkündür. Ertelenmiş şekilde giriş aidatı emeklilik sözleşmesinden ölüm veya maluliyet nedeniyle ya da emeklilik hakkını kullanarak sistemden ayrılanlardan tahsil edilemez. Giriş aidatı, katkı paylarından ayrı bir şekilde takip edildiği gibi tahsilatı da ayrı gerçekleştirilir. Ancak katılımcı sistemden ayrılmak istediğinde ya da başka bir şirkete aktarım talebinde bulunduğunda eğer ertelenmiş giriş aidatı varsa ilgili giriş aidatı katılımcının birikimden indirilebilir. Katılımcının aynı şirkette birden fazla bireysel emeklilik sözleşmesi mevcutsa ilgili sözleşmelerden ilk yapılan sözleşmeden aidat kesintisi yapılabilir. Katılımcı emeklilik sözleşmesini imzaladığı tarihten sonra cayma

¹⁰⁶ Türker Topalhan, “Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları”, **Kamu-İş**, 2010, Cilt. 11, Sayı. 2, s. 182.

¹⁰⁷ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

hakkını kullanarak sözleşmeden ayrılırsa daha önce katılımcıdan alınmış giriş aidatı bulunduğu takdirde iade edilir.¹⁰⁸

2.2.5.3.3. Yönetim Gideri

Katılımcıların, bireysel emeklilik hesaplarına ödediği katkı payları ile katılımcının yapmış olduğu tasarruflardan yönetim gider kesintisi gerçekleştirilebilir. Ayrıca eğer katılımcı katkı payı ödemlerine ara verirse bu ara verdiği dönemler için katılımcıdan ilave yönetim gideri kesintisi yapılabilir.¹⁰⁹

2.2.5.3.4. Fon İşletim Gideri

Emeklilik fonlarına ilişkin giderlerin karşılanması için bireysel emeklilik fonlarından kesinti yapılabilir. Fonlardan yapılacak kesintilere fon grupları bazında veya ilgili Bakanın belirtmiş olduğu en yüksek oranların üstüne çıkmayacak şekilde fon içtüzüğünde yer verilir. Fon iç tüzüğünde belirlenen günlük kesinti rakamlarının üzerinde kesinti gerçekleşip gerçekleşmediği şirket tarafından her gün kontrol edilmektedir. Şirketin yapmış olduğu kontroller sonrası günlük kesinti tutarının fon iç tüzüğünde belirlenen limitleri aştığı tespit edilirse; aşan kesinti meblağı fon birikim pay fiyatının üzerine eklenmek suretiyle günlük fon kayıtlarına işlenir. Sene sonunda ise fon içtüzüğünde belirtilmiş oranların üzerinde gerçekleşen fon kesintileri ilgili fona iade edilir.¹¹⁰

2.2.5.3.5. Özel Hizmet Kesintisi

Katılımcının bir seneyi aşkın bir sürede katkı payı yatırmayı durdurması halinde, katılımcının emeklilik hesabına bağlı olarak emeklilik gözetim merkezine şirketçe ödenen sabit masraflar, emeklilik sözleşmesinde katılımcıya bilgi verilmek suretiyle katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki tasarruflarının toplamından tahsil edilebilir.¹¹¹

¹⁰⁸ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

¹⁰⁹ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

¹¹⁰ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

¹¹¹ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

2.2.5.4. Emekliliğe Hak Kazanma ve Emeklilik Seçenekleri

Bireysel emeklilik sisteminde bulunan katılımcı, sisteme giriş tarihinden itibaren en az on yıl sistemde bulunmak şartı ile elli altı yaşını tamamladıktan sonra emekli olmaya hak kazanır. Emekliliğe hak kazanmış olan katılımcı, yapmış olduğu birikimleri bir program dahilinde geri alabilir, birikimlerinin tümünün defaten ödenmesini isteyebilir ya da yapacağı yıllık gelir sigortası sözleşmesi ile kendisine maaş ödenmesini isteyebilir. Katılımcının, birikimlerinin geri ödenmesi ya da başka bir şirket veya hayat sigorta şirketi ile yıllık gelir sigortası sözleşmesi yapması durumunda şirket, katılımcının hesabında bulunan birikimleri bildirimin şirkete ulaşmasından itibaren on iş günü içerisinde katılımcıya öder ya da ilgili şirkete aktarımında bulunur. Katılımcının emeklilik sözleşmesi süresi zarfında vefat etmesi durumunda katılımcının lehdarı, katılımcının maluliyeti söz konusu olduğu durumda kendisi hesabındaki birikimlerin kendisine ödenmesini talep edebilir. Bireysel emeklilik sisteminde bulunan katılımcı eğer emekliliğe hak kazanma koşullarını sağlamadan sistemden ayrılmayı talep eder ise; kendisine talep gelen şirket bildirimin ulaşmasından itibaren yirmi iş günü içinde katılımcının birikimlerinin tamamını öder¹¹²

2.2.6. Bireysel Emeklilik Sisteminden Çıkış

Katılımcıların bireysel emeklilik sisteminden çıkışlarına ilişkin önemli durumlar aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.¹¹³

- Katılımcının emekliliğe hak kazanmadan ya da emeklilik hakkını elde etmiş olmasına rağmen sözleşmesini sona erdirmesi durumunda, sözleşme gereği bireysel emeklilik sistemine giriş tarihinden kaynaklanan süreye ilişkin haklarını kaybeder.
- Bireysel emeklilik şirketi, katılımcının ayrılma isteğine istinaden beş iş günü içerisinde güvenli elektronik iletişim araçları yoluyla katılımcının erişimine, ayrılma bilgi ve talep formunu, hesap özetini sunar. Katılımcının ayrılma talep formunu imzalamasının ardından faks ya da posta yoluyla şirkete göndermesini

¹¹² Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001: Madde. 6.

¹¹³ T. C. Resmi Gazete, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181227-5.htm>, (Çevrimiçi), (09 Kasım 2013).

takiben 20 iş günü içerisinde katılımcıya ait birikim tutarları ve varsa katılımcının hak etmiş olduğu devlet katkısı tutarları katılımcının hesabına ödenir.

- Bireysel emeklilik katılımcısının maluliyet durumu sebebiyle sistemden ayrılma talep edebilmesi için sosyal güvenlik mevzuatınca maluliyet maaşını almaya herhangi bir engel olmadığına ilişkin belgeyi ya da sosyal güvenlik mevzuatında bahsi geçen koşullara göre maluliyet durumunun meydana geldiğini tescil eden ve resmi sağlık kurumlarından temin edilmiş evrakı emeklilik şirketine vermiş olması gerekir. Katılımcının maluliyet hali sebebiyle ayrılabilmesinin en önemli şartı malullük durumunun emeklilik sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra meydana gelmesidir.
- Bireysel emeklilik katılımcısının ölümü halinde sistemde bulunurken yapmış olduğu tasarrufları ve eğer mevcutsa devlet katkısı birikim miktarı, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Yasası kararları saklı kalmak şartıyla mevcutsa emeklilik sözleşmesinde adı geçen taraflara veya kanuni mirasçılara ödenir.

2.2.7. Bireysel Emeklilik Sisteminde Denetim Mekanizması

Bireysel emeklilik sisteminde, sistemin düzgün işleyebilmesi maksadıyla kapsamı geniş ve birçok yönlü denetim yapabilecek düzenekler mevcuttur. Denetim sisteminin işleyişi kapsamında; Hazine Müsteşarlığı'nın denetimi, Sermaye Piyasası Kurulu'nun denetimi, Emeklilik Gözetim Merkezi'nin günlük bazlı yapmış olduğu gözetim ve denetim, aktüeryal denetim, bağımsız dış denetim, iç kontrol ve iç denetimler yapılmaktadır. Hazine Müsteşarlığı'nın senede bir defa bireysel emeklilik şirketlerine yönelik denetimi vardır. Fakat uygun gördüğü durumlarda ilgili denetimi istediği zaman gerçekleştirebilmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu ise senede bir kez zorunlu birden fazlası da duruma göre yapılmak şartıyla emeklilik şirketinin, portföy yöneticisinin ve saklayıcı kuruluşun faaliyetlerinin denetim işlemini gerçekleştirmektedir. Emeklilik Gözetim Merkezi ise Hazine Müsteşarlığı'na her gün yapılmak suretiyle gözetim ve denetim işlemlerini gerçekleştirmek için görevlendirilmiştir. Dış denetim, şirket dışındaki bağımsız dış denetçilerce senede en

az bir kez gerçekleştirilmektedir. Şirketin iç denetçileri ise, mevzuata uygun olmak kaydıyla şirket faaliyetlerini denetleme işlemini gerçekleştirmektedirler. Şirketler emeklilik yatırım fonlarını denetlemek için gerekli vasıflara sahip olan fon denetçisi bulundurmaktadırlar. Aktüeryal denetim ise senenin bitiminde bir aktüer aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.¹¹⁴

2.2.8. Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’nde devlet katkısı, katılımcıların bireysel ya da gruba bağlı ödeme yaptıkları bireysel emeklilik sözleşmelerine istinaden, katkı paylarının %25’i oranında devlet tarafından ödenen tutardır. İşveren tarafından ödenen katkı payı ödemeleri için devlet katkısı bulunmamaktadır. Düzenli, ek ya da başlangıç katkı payı ödemeleri kapsamında yapılan tüm katkı payı ödemeleri için devlet katkısı alınabilir. Devlet katkısına hak kazanma koşulları aşağıdaki gibidir.

- Sistemde en az 3 yıl kalınırsa devlet katkısının %15’i
- Sistemde en az 6 yıl kalınırsa devlet katkısının %35’i
- Sistemde en az 10 yıl kalınırsa devlet katkısının %60’ı
- Emekli olma, vefat ve maluliyet durumunda ise, devlet katkısının %100’üne hak kazanılmaktadır.¹¹⁵

2.3. TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ İSTATİSTİKLERİ

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanlara ilişkin tüm verilerin kayıt altına alındığı ve ilgili kayıtların güvenli bir şekilde saklandığı kuruluş Emeklilik Gözetim Merkezi’dir. Tüm bu kayıtlara ilişkin raporlar ise, her yıl düzenli olarak Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yayınlanır. Tezin bu bölümünde yayınlanmış

¹¹⁴ Cemil Rakıcı ve Mehmet Ela, Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Vergisel Teşvikler, **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 16, Sayı. 3, 2016, s. 97.

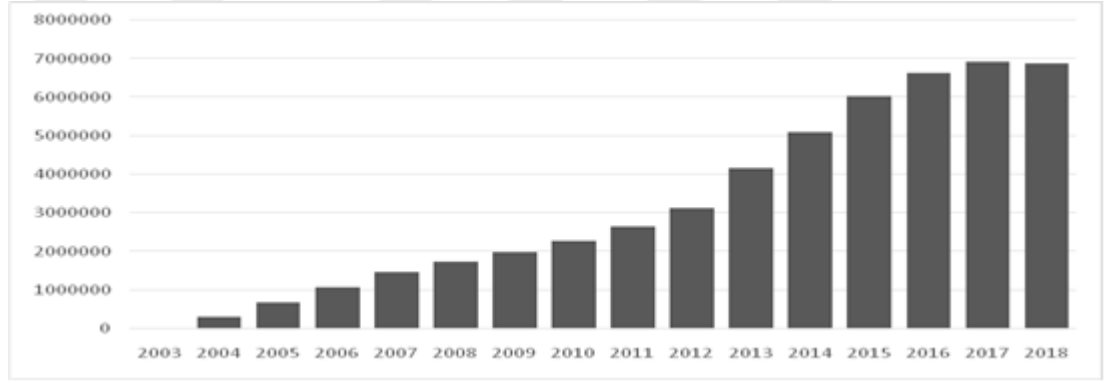
¹¹⁵ Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Devlet Katkısı, <https://www.egm.org.tr/bireysel-emeklilik/devlet-katkisi/>, (Çevrimiçi), (30 Mart 2019)

olan raporlar baz alınarak katılımcılar hakkındaki önemli verilerle ilgili bilgi verilecektir.

2.3.1. Katılımcı Sayısı

Türkiye’deki 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 ve 2018 senelerine ait Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcı sayıları Şekil 1:’de gösterilmiştir.

Şekil 1: 2003-2018 Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayıları

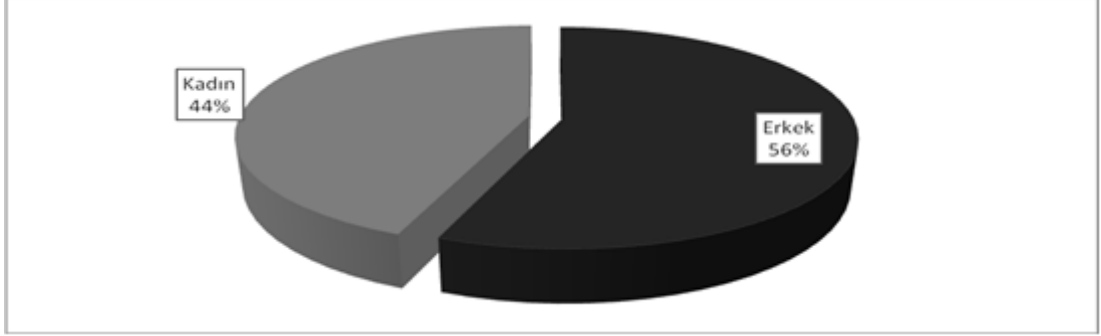
Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Çevrimiçi), (30.03.2019)

Yukarıda ki şekil incelendiğinde Bireysel Emeklilik Sistem’inde 2003 yılından 2018 yılına kadar geçen süre zarfında sürekli artış görülmektedir. Artış hızı 2015 yılına kadar artan orandayken 2016, 2017 ve 2018 yıllarında artış hızı gerilemiştir.

2.3.2. Cinsiyete göre Dağılım

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olan katılımcıların cinsiyetine ilişkin bilgiler Şekil 2:’de gösterilmiştir.

Şekil 2: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcıları Kadın Erkek Dağılımı

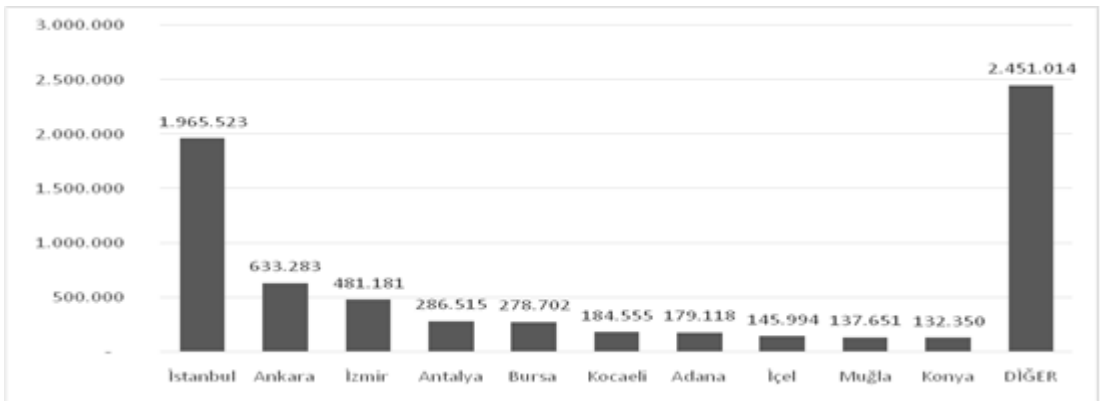
Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Çevrimiçi), (30.03.2019)

Şekil 2:'ye göre Bireysel Emeklilik Sistemi'nde 2018 yılı sonunda toplamda 6.924.925 kişi olan katılımcı sayısının %56 oran ile 3.877.969 kişisi erkek, %44 oran ile 3.046.976 kadın katılımcıdır.

2.3.3. En Fazla Katılımcının Yerleşik Olduğu İlk 10 İl

2018 yılı sonu itibari ile Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olanların en fazla bulunduğu ilk 10 il Şekil 3:'te gösterilmiştir.

Şekil 3: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi'ne En Fazla Katılımın Olduğu İlk 10 İl

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Erişim Tarihi 30.03.2019)

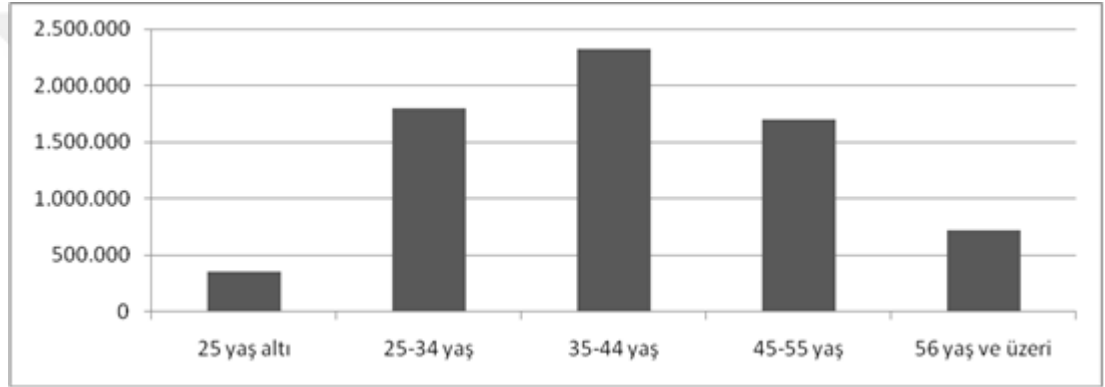
2018 yılı sonu itibari ile 6.875.886 kişi sayısına ulaşan Bireysel Emeklilik Sistemi'nin en çok katılımcı sayısına sahip olduğu il, %28 oranı ve 1.965.523

katılımcısı ile İstanbul'dur. İstanbul'u, %14 oran ve 633.283 katılımcı sayısı ile Ankara, %11 oran ve 481.181 katılımcı ile İzmir takip etmektedir.

2.3.4. Katılımcı Yaş Dağılımı

Türkiye'de 2018 yılı sonunda Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olanların yaş dağılımı Şekil 4:'te gösterilmiştir.

Şekil 4: 2018 Yıl Sonu Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcılarının Yaş Dağılımı

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Erişim Tarihi 30.03.2019)

Bireysel Emeklilik Sistemine dahil olan katılımcıların 2018 yıl sonu yaş aralığının incelendiği Şekil 4:'te, en az katılımcı yaş aralığı 351.532 kişi ile 25 yaş altı katılımcılar tarafından oluşmaktadır. Katılımcıların en fazla olduğu yaş aralığı ise 2.319.899 kişi sayısı ile 35-44 yaş aralığıdır. 44-55 yaş aralığı 1.701.181 kişi ve 55 yaş üzeri katılımcılar ise, 710.299 katılımcı sayısına sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Kapsamı

Bu bölümde, araştırmanın amacı, araştırmanın beklenen sonuçları ve araştırmanın alanı konu başlıklarına yer verilecektir. Araştırmanın beklenen sonuçları başlığı altında 15 adet beklenen sonuç belirlenmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olanların sayısı 2018 yılı sonunda 6.875.886’dır. 2018 yılı sonunda İstanbul ilinde katılımcı sayısı 1.965.523’tür.¹¹⁶ İstanbul ilinde Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olanların sayısı Türkiye’de ki illere göre dağılım yapıldığında toplam katılımcı sayısının %28’ine tekabül etmektedir. Bu yüksek oran, İstanbul ilinin Türkiye’de ki bireysel emeklilik sisteminde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, İstanbul ili içerisinde Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olanların sosyoekonomik durumlarının incelenmesi ve katılımcıların demografik yapısının bireysel emeklilik sistemi içerisinde ödediği prim miktarına olan etkisini ortaya koymaktır.

3.1.2. Araştırmanın Beklenen Sonuçları

İstanbul’da yaşayan ve Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olan kişilerin demografik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bazı beklenen sonuçları belirlenmiştir. Beklenen sonuçlar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- 25 yaş altı bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılımları düşüktür.
- Bireysel Emeklilik Sistemi’ne evli bireyler bekar bireylere nazaran daha yüksek oranda katılım göstermektedir.

¹¹⁶ Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Sistemi İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Çevrimiçi), (03 Mart 2019).

- Eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılımı daha yüksektir.
- Sosyo-ekonomik seviye arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım artmaktadır.
- Eşi çalışan bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılımı daha yüksektir.
- Bireysel gelir arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım artış göstermektedir.
- Hane halkı geliri arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım artış göstermektedir.
- 25 yaş altı bireyler Bireysel Emeklilik Sistemi içerisinde yüksek prim ödememektedirler.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde evli bireyler, bekar bireylere göre daha yüksek miktarda prim ödemektedir.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde eğitim seviyesi arttıkça ödenen prim miktarı artış göstermektedir.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde sosyoekonomik seviye arttıkça ödenen prim miktarı artış göstermektedir.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde eşi çalışan bireyler, çalışmayan bireylere göre daha yüksek prim ödemektedirler.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde bireysel gelir arttıkça ödenen prim miktarı artmaktadır.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde hane halkı toplam geliri arttıkça ödenen prim miktarı da artmaktadır.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde bulunma süresi arttıkça ödenen prim miktarı artmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Alanı

İstanbul ili içerisinde bireysel emeklilik sisteminin katılımcılarının sosyo ekonomik durumları ve demografik özellikleri incelenecektir. Katılımcıların sosyoekonomik ve demografik özelliklerinin ödenen prim miktarına etkisi analiz edilecektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi konu başlığı altında, araştırmanın metodu, araştırmanın örneklem seçimi ve araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerine değinilecektir.

3.2.1. Metot

Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olan kişilerin sosyo ekonomik seviyelerine dair ikincil veri bulunmadığından araştırmada anket yöntemi seçilerek bu verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Anket kapsamında çoktan seçmeli ve açık uçlu soru şekilleri kullanılmıştır. Ankette katılımcıların demografik özelliklerini 6 adet, sosyo-kültürel özelliklerini ise 20 adet soru sorarak tespit etmek amaçlanmıştır. Anket sonuçları frekans analizi yöntemi ile yorumlanmıştır.

3.2.1.1. Örneklem Seçimi

İstanbul ilinin bireysel emeklilik sisteminin yaklaşık olarak üçte birini temsil etmesi nedeniyle anket yapılması için örneklemin yapılacağı il olarak İstanbul belirlenmiştir. Bu bağlamda, İstanbul ili içerisinde, %95 güven aralığında 0,06 hata payına isabet eden 267 örneklem ile anket gerçekleştirilmiştir.

3.2.1.2. Veri Toplama Yöntemi

Anket kapsamında, görüşmeler “Bilgisayar Destekli Telefon ile Anket” yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Cinsiyet kotası gözetilerek tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

3.3. Araştırma Bulguları

Bu bölümde ilk olarak demografik özellikler; katılımcıların cinsiyet, yaş ve doğum yeri bilgileri, katılımcıların ebeveyn eğitim seviyeleri ve meslekleri, katılımcının medeni durumu, eşinin çalışma durumu ve mesleği alt başlıklarında incelenecektir.

İkinci olarak ise; katılımcıların sosyo-ekonomik özellikleri, katılımcının eğitim durumu ve mesleği, hane halkı reisinin eğitim durumu, mesleği ve sosyo-ekonomik statüsü ve katılımcının gelir seviyesi alt başlıkları altında incelenecektir.

3.3.1. Demografik Özellikler

Bu bölümde, katılımcıların cinsiyet, yaş ve doğum yeri özelliklerine yer verilecektir. Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumu ve meslekleri incelenecektir. Katılımcıların medeni halleri; evli olanların eşlerinin çalışma durumu, eğitimi ve mesleği incelenecektir.

3.3.1.1. Cinsiyet, Yaş, Doğum Yeri

Tablo 1'e göre araştırmanın %49,8'ini kadınlar, %50,2'sini erkekler oluşturmaktadır. Yine Tablo 1'e göre Kadın ve erkek sayıları arasında önemli bir fark olmadığı görülmektedir. Buradan hareket ile kadın erkek sayılarına bakıldığında bireysel emeklilik sistemine katılım aşamasında cinsiyetin belirleyici bir unsur olmadığı görülmektedir.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	133	49,8
	Erkek	134	50,2
	Toplam	267	100,0

Tablo 2'de görüldüğü üzere Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olan kişilerin sadece %4,9'u 18-24 yaş aralığındadır. Tablo 2'ye göre "25 yaş altı bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılımları düşüktür." beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir. Bunun başlıca nedeni, 18-24 yaş aralığındaki bireylerin iş gücüne dahil olma oranının düşük olmasından dolayı herhangi bir gelire sahip olmamaları ve bu sebeple tasarrufta bulunmalarının mümkün olmadığıdır. %33,3 oranla en yüksek katılımı 35-44 yaş aralığı oluşturmaktadır. En yüksek katılımın ikinci sırasında ise %25,5 oranla 45-54 yaş aralığı bulunmaktadır. Tablo 2'de 25-54 yaş aralığının bireysel emeklilik sistemine %83,9 oran ile katıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise 25-54 yaş aralığında bulunan kişilerin işgücüne katılım oranının daha yüksek olmasıdır.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

		Frekans	%
Yaş	18-24	13	4,9
	25-34	67	25,1
	35-44	89	33,3
	45-54	68	25,5
	55-64	30	11,2
	Toplam	267	100,0

Tablo 3’te katılımcıların doğum yerleri bölge dağılımı ile incelenmiştir. İstanbul’da Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olanların %38,6 oranla İstanbul ili doğumlu olduğu anlaşılmaktadır. En düşük olarak da %1,5 oranla yurtdışı doğumluların olduğu görülmektedir. İstanbul ilinin ardından ikinci sırada bulunan Batı Karadeniz bölgesi ise %13,5 oranla İstanbul ilinin yaklaşık olarak üçte biri kadar katılımcı doğum yeri sayısına ulaşabilmiştir.

Tablo 3: Doğum Yeri Bölgesel Dağılımı

		Frekans	%
Doğum Yeri	Akdeniz Bölgesi	9	3,4
	Batı Anadolu Bölgesi	8	3,0
	Batı Karadeniz Bölgesi	36	13,5
	Batı Marmara Bölgesi	12	4,5
	Doğu Karadeniz Bölgesi	19	7,1
	Doğu Marmara Bölgesi	15	5,6
	Ege Bölgesi	12	4,5
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	14	5,2
	İstanbul	103	38,6
	Kuzeydoğu Anadolu	14	5,2
	Orta Anadolu Bölgesi	11	4,1
	Ortadoğu Anadolu Bölgesi	10	3,7
	Yurt Dışı	4	1,5
	Toplam	267	100,0

3.3.1.2. Ebeveyn Eğitim Seviyesi ve Meslekleri

Tablo 4’te görüldüğü üzere katılımcıların baba mesleği %32,2’lik oranla tam zamanlı işçilerden oluşmaktadır. Ayrıca katılımcıların baba mesleği sınıflandırmasında, avukat, mühendis, mali müşavir vb. gibi meslek sahipleri, bir meslekte ustabaşı ya da kalfa ve küçük işletmelerde işyeri sahiplerinin oranı sırasıyla %0,7, %0,4 ve %0,4 olarak gerçekleşmiş ve oldukça düşük kalmıştır.

Tablo 4: Babanın Mesleği

		Frekans	%
Babının Mesleği	Emekli	24	9,0
	Hayatta değil	4	1,5
	İşçi / Hizmetli - Parça Başı İş Olan (Düzensiz Zaman Zaman Çalışan)	2	,7
	İşçi / Hizmetli - Düzenli İş Olan (Özel Bir Sebep Olmadıkça Aynı İş Yapan)	86	32,2
	Ustabaşı / Kalfa - Kendine Bağlı İşçi Çalışan	1	,4
	Yönetici Olmayan Memur / Teknik Eleman / Uzman vs.	27	10,1
	Yönetici (1-5 Çalışanı Olan)	5	1,9
	Yönetici (20'den Fazla Çalışanı Olan)	4	1,5
	Ordu Mensubu (Uzman Er, Astsubay, Subay)	5	1,9
	Ücretli Nitelikli Uzman (Avukat, Doktor, Mimar, Mühendis, Akademisyen vs.)	5	1,9
	Çiftçi (Kendi Başına/Ailesiyle Çalışan)	34	12,7
	Seyyar - Kendi İş (Freelance Dahil), Dükkanda Hizmet Vermiyor	31	11,6
	Tek Başına Çalışan, Dükkan Sahibi, Esnaf (Taksi Şoförü Dahil)	28	10,5
	İş Yeri Sahibi - 1-5 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	1	,4
	İş yeri Sahibi - 11-20 Çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	5	1,9
	İş Yeri Sahibi - 20'den Fazla Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	3	1,1
	Serbest Nitelikli Uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs.)	2	,7
	Toplam	267	100,0

Tablo 5’e göre katılımcıların babalarının %89,4 oranla ilköğrenim eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Orta öğrenim seviyesine sahiplik %11,2 iken, yüksek öğrenim seviyesine sahiplik ise %9,4’tür. Tablo 4 ve Tablo 5 birlikte incelendiğinde katılımcıların baba profilini yüksek oranda ilkokul mezunu tam zamanlı işçilerin oluşturduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni katılımcıların yaş aralığının 25-54 yaş aralığında olmasına bağlı olarak katılımcıların babalarının yaşının

da 55-70 yaş aralığında olduğudur. Çünkü katılımcıların babalarının bulunduğu yaş aralığında Türkiye’de eğitim düzeyinin düşük olduğu bilinmektedir.

Tablo 5: Babanın Eğitim Seviyesi

		Frekans	%
Babanın Eğitim Seviyesi	İlkokul Terk	32	12,0
	İlkokul Mezunu	121	45,3
	Ortaokul Mezunu	59	22,1
	Lise Mezunu – Normal	20	7,5
	Lise Mezunu – Meslek	10	3,7
	Üniversite Mezunu – 2 Yıllık, Yüksekokul	1	,4
	Üniversite Mezunu – Açık öğretim	24	9,0
	Toplam	267	100,0

Tablo 6’da katılımcıların anne mesleklerine baktığımızda %87,6’sının ev kadını olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların anne mesleklerinin nitelikli bir mesleğe sahip olan ve çiftçi olanların ise sırasıyla %0,07 ve %0,04 oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Annenin Mesleği

		Frekans	%
Annenin Mesleği	Hayatta değil	4	1,5
	Ev Kadını - Ek Gelir Yok, Yardım Alıyor	234	87,6
	İşçi / Hizmetli - Düzenli İş Olan (Özel Bir Sebep Olmadıkça Aynı İş Yapan)	13	4,9
	Yönetici Olmayan Memur / Teknik Eleman / Uzman vs.	9	3,4
	Çiftçi (Kendi Başına/Ailesiyle Çalışan)	1	,4
	Seyyar - Kendi İş (Freelance Dahil), Dükkanda Hizmet Vermiyor	4	1,5
	Serbest Nitelikli Uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs.)	2	,7
	Toplam	267	100,0

Tablo 7’de katılımcıların annelerinin eğitim seviyesi %80,2 oranla ilköğrenim seviyesindedir. Orta öğrenim seviyesi %15,7 iken yüksek öğrenim seviyesine sahip

olanların oranı ise %5,1'dir. Tablo 6 ve Tablo 7 birlikte değerlendirildiğinde hakim anne profili olarak ilkokul mezunu ev kadını ortaya çıkmaktadır. Bu duruma neden olan ise, 25-54 yaş aralığında katılımcı sayısının yoğun olduğu ve onların annelerinin yaşının 50-65 yaş olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de bu yaş aralığındaki annelerin eğitim seviyelerinin ve işgücüne katılım oranının düşük olduğudur.

Tablo 7: Annenin Eğitim Seviyesi

		Frekans	%
Annenin Eğitim Seviyesi	İlkokul Terk	60	22,5
	İlkokul Mezunu	135	50,6
	Ortaokul Mezunu	19	7,1
	Lise Mezunu – Normal	34	12,7
	Lise Mezunu – Meslek	8	3,0
	Üniversite Mezunu – 2 Yıllık, Yüksekokul	3	1,1
	Üniversite Mezunu – Açık öğretim	1	,4
	Üniversite Mezunu – 4 yıllık	7	2,6
	Toplam	267	100,0

3.3.1.3. Medeni Durum, Eşin Çalışma Durumu ve Mesleği

Tablo 8’e göre katılımcıların %68,2 oranla büyük bir kısmı evli bireylerden oluşmaktadır. Tablo 8’e göre, “Bireysel Emeklilik Sistemi’ne evli bireyler bekar bireylere nazaran daha yüksek oranda katılım göstermektedir.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir. Bunun nedeni ise, evli bireylerin ilerleyen dönemde yaşanabilecek sosyal tehlikelere önlem olarak gelirlerinin bir kısmını tasarrufa yönlendirme isteğidir. Bekar katılımcıların oranı %29,6 iken, dul/boşanmış katılımcıların oranı %2,2’dir.

Tablo 8: Medeni Durum

		Frekans	%
Medeni Durum	Evli	182	68,2
	Bekar	79	29,6
	Dul/Boşanmış	6	2,2
	Toplam	267	100,0

Tablo 9’da Evli bireylerin eşlerinin çalışma durumlarını incelenmiştir. Bu veri sadece evli bireylerden alındığından, araştırma evreninde evli olmayanlardan oluşan 85 kişilik gözlem tabloda eksik veri olarak ifade edilmiştir. Evli bireylerin eşlerinin çalışma durumları incelendiğinde, eşit oranda çalışan ve çalışmayan eşlerin olması “Eşi çalışan bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılımı daha yüksektir.” beklenen sonucunun elde edilemediği gözlemlenmektedir.

Tablo 9: Eşin Çalışma Durumu

		Frekans	%
Eşin Çalışma Durumu	Evet, çalışıyor	91	50,0
	Hayır, çalışmıyor	91	50,0
	Toplam	182	100,0
Eksik Veri		85	
Toplam		267	

Tablo 10’da katılımcıların eşlerinin mesleği incelenmiştir. Bu veri sadece eşi çalışan bireylerden alındığından, araştırma evreninde evli olmayan veya evli olup eşi çalışmayan bireylerden oluşan 176 kişilik gözlem tabloda eksik veri olarak ifade edilmiştir. Evli olup eşi çalışan bireylerin eşlerinin mesleğine bakıldığında %36,3 oranında tam zamanlı işçi, %24,2 oranında yönetici olmayan memur/teknik eleman/uzman vs. en çok sahip olunan meslekler olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bireysel emeklilik sistemine dahil olan ve eşi çalışan bireylerin eşlerinin aylık düzenli maaş getiren mesleklerde çalıştığı görülmektedir.

Tablo 10: Eşin Mesleği

		Frekans	%
Eşin Mesleği	İşçi / Hizmetli - Düzenli İş Olan (Özel Bir Sebep Olmadıkça Aynı İş Yapan)	33	36,3
	Ustabaşı / Kalfa - Kendine Bağlı İşçi Çalışan	2	2,2
	Yönetici Olmayan Memur / Teknik Eleman / Uzman vs.	22	24,2
	Ücretli Nitelikli Uzman (Avukat, Doktor, Mimar, Mühendis, Akademisyen vs.)	9	9,9
	Seyyar - Kendi İş (Freelance Dahil), Dükkanda Hizmet Vermiyor	16	17,6
	Tek Başına Çalışan, Dükkan Sahibi, Esnaf (Taksi Şoförü Dahil)	4	4,4
	İş Yeri Sahibi - 1-5 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	2	2,2
	Serbest Nitelikli Uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs.)	3	3,3
	Toplam	91	100,0
Eksik Veri		176	
Toplam		267	

3.3.2. Sosyo-ekonomik Özellikler

Bu bölümde katılımcıların sosyo-ekonomik durumları incelenecek olup, katılımcının eğitim durumu ve mesleği, hane halkı reisi yani haneye en çok gelir getiren kişinin eğitim durumu, mesleği ve sosyo-ekonomik statüsü ve katılımcıların gelir seviyesi hakkında bilgi verilecektir.

3.3.2.1. Katılımcının Eğitim Durumu ve Mesleği

Tablo 11’de katılımcıların eğitim seviyesi incelendiğinde %48,3’ü yüksek öğrenim seviyesine, %23,2 oranla orta öğrenim seviyesine, %28,5 oranla ise orta altı öğrenim seviyesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. “Eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılımı daha yüksektir.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir. Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olan bireylerin büyük çoğunluğu üniversite veya üzeri eğitim seviyesine sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu duruma neden olarak yüksek öğrenim mezunlarının iş yaşamında elde ettikleri gelirleri tasarruf etme eğilimlerinin daha yüksek ve bireysel emeklilik sistemi hakkında daha bilgili olduğu gösterilebilir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek insanlar iş

yaşamları süresince gelecek açısından sosyal tehlikelerle baş etme açısından hem kendilerini hem de ailelerini daha fazla güvence altına alma ihtiyacında olmaktadır.

Tablo 11: Katılımcının Eğitim Seviyesi

		Frekans	%
Eğitim Seviyesi	İlkokul Terk	4	1,5
	İlkokul Mezunu	45	16,9
	Ortaokul Mezunu	27	10,1
	Lise Mezunu – Normal	43	16,1
	Lise Mezunu – Meslek	19	7,1
	Üniversite Mezunu – 2 Yıllık, Yüksekokul	26	9,7
	Üniversite Mezunu – Açık öğretim	6	2,2
	Üniversite Mezunu – 4 yıllık	94	35,2
	Lisansüstü (Yüksek Lisans, Doktora vb.)	3	1,1
	Toplam	267	100,0

Tablo 12’ ye göre katılımcıların çoğunluğunu %35,2 oranla tam zamanlı işçiler, %18,7 oranla yönetici olmayan memur / teknik eleman / uzman vs. oluşturmaktadır. Bu oranlara göre katılımcıların yarısından fazlasının sabit gelir elde edilen mesleklerde çalışan kişiler olduğu görülmektedir. Bu duruma neden olarak bireysel emeklilik sistemine dahil olanların katkı paylarını ödeme noktasında sabit gelirli olmalarının kendilerine ödemelerini yapabilmek için avantaj sağladığı gösterilebilir. Ayrıca aylık düzenli maaş alan bireylerin katkı paylarını ödeme noktasında devamlılık arz eden bir düzen içerisinde olacakları ve sisteme dahil olma sürelerinin daha uzun süreceği ihtimali yüksektir.

Tablo 12: Meslek

		Frekans	%
Meslek	İşsiz / Şu An Çalışmıyor / Ek Gelir Yok, Yardım Alıyor.	2	,7
	İşsiz - Şu An Çalışmıyor - Düzenli Ek Geliri Var	11	4,1
	Ev Kadını - Ek Gelir Yok, Yardım Alıyor	18	6,7
	Ev Kadını - Düzenli Ek Gelir Var	13	4,9
	Öğrenci (Gelir Getirici Bir İş Olmayan)	10	3,7
	İşçi / hizmetli - Parça Başlı İş Olan (Düzensiz Zaman Zaman Çalışan)	9	3,4
	İşçi / hizmetli - Düzenli İş Olan (Özel Bir Sebep Olmadıkça Aynı İş Yapan)	94	35,2
	Ustabaşı / Kalfa - Kendine Bağlı İşçi Çalışan	3	1,1
	Yönetici Olmayan Memur / Teknik Eleman / Uzman vs.	50	18,7
	Yönetici (1-5 çalışanı olan)	3	1,1
	Yönetici (6-10 çalışanı olan)	3	1,1
	Yönetici (11-20 çalışanı olan)	1	,4
	Yönetici (20'den Fazla Çalışanı Olan)	6	2,2
	Ordu Mensubu (Uzman Er, Astsubay, Subay)	3	1,1
	Ücretli Nitelikli Uzman (Avukat, Doktor, Mimar, Mühendis, Akademisyen vs.)	7	2,6
	Çiftçi (Kendi Başına/Ailesiyle Çalışan)	1	,4
	Tek Başına Çalışan, Dükkan Sahibi, Esnaf (Taksi Şoförü Dahil)	6	2,2
	İş Yeri Sahibi - 1-5 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	9	3,4
	İş Yeri Sahibi - 6-10 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	4	1,5
	İş Yeri Sahibi - 11-20 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	4	1,5
	İş Yeri Sahibi - 20'den Fazla Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	6	2,2
	Serbest Nitelikli Uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs.)	4	1,5
	Toplam	267	100,0

3.3.2.2. Hane halkı Reisinin Eğitim Durumu, Mesleği ve Sosyo-ekonomik Statüsü

Tablo 13 incelendiğinde Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olanların %62,5'inin haneye en çok gelir getiren kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda haneye en çok gelir getiren kişilerin sisteme dahil olma isteğinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Hane Halkı Reisi

		Frekans	%
Haneye En Çok Gelir Getiren Kişi	Evet, benim.	167	62,5
	Hayır, değilim.	100	37,5
	Toplam	267	100,0

Tablo 14'te hane halkı reisinin eğitim seviyesi incelendiğinde %43,1 oranla yüksek öğrenim, %25,5 oranla orta öğrenim, %31,5 oranla orta altı öğrenim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Tablo 14'e göre Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil olan hane halkı reislerinin de eğitim seviyelerinin yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 14: Hane Halkı Reisi Eğitim Seviyesi

		Frekans	%
Haneye En Çok Gelir Getiren Kişinin Eğitim Seviyesi	İlkokul Terk	3	1,1
	İlkokul Mezunu	50	18,7
	Ortaokul Mezunu	31	11,6
	Lise Mezunu – Normal	39	14,6
	Lise Mezunu – Meslek	29	10,9
	Üniversite Mezunu – 2 Yıllık, Yüksekokul	21	7,9
	Üniversite Mezunu – Açıköğretim	3	1,1
	Üniversite Mezunu – 4 yıllık	88	33,0
	Lisansüstü (Yüksek Lisans, Doktora vb.)	3	1,1
	Toplam	267	100,0

Tablo 15'e göre hane halkı reisinin mesleğinin çoğunluğunu %39 oranla tam zamanlı işçiler, %12,4 oranla yönetici olmayan memur / teknik eleman / uzman vs.,

yine %12,4 oranla emekliler oluşturmaktadır. Yine tablo 12’de olduğu gibi hane halkı reisinin meslekleri de çoğunlukla aylık sabit gelirle çalışan kişilerin mesleklerinden meydana gelmektedir.

Tablo 15: Hane Halkı Reisi Mesleği

		Frekans	%
Haneye En Çok Gelir Getiren Kişinin Mesleği	Emekli - Çalışmıyor	33	12,4
	İşsiz - Şu An Çalışmıyor - Düzenli Ek Gelir Var	12	4,5
	Ev Kadını - Ek Gelir Yok, Yardım Alıyor	1	,4
	Öğrenci (Gelir Getirici Bir İş Olmayan)	1	,4
	İşçi / Hizmetli - Parça Başlı İş Olan (Düzensiz Zaman Zaman Çalışan)	12	4,5
	İşçi / Hizmetli - Düzenli İş Olan (Özel Bir Sebep Olmadıkça Aynı İş Yapan)	104	39,0
	Ustabaşı / Kalfa - Kendine Bağlı İşçi Çalışan	5	1,9
	Yönetici Olmayan Memur / Teknik Eleman / Uzman vs.	33	12,4
	Yönetici (1-5 Çalışanı Olan)	2	,7
	Yönetici (6-10 Çalışanı Olan)	2	,7
	Yönetici (20'den Fazla Çalışanı Olan)	8	3,0
	Ordu Mensubu (Uzman Er, Astsubay, Subay)	1	,4
	Ücretli Nitelikli Uzman (Avukat, Doktor, Mimar, Mühendis, Akademisyen vs.)	9	3,4
	Çiftçi (Kendi Başına/Ailesiyle Çalışan)	1	,4
	Seyyar - Kendi İş (Freelance Dahil), Dükkanda Hizmet Vermiyor	1	,4
	Tek Başına Çalışan, Dükkan Sahibi, Esnaf (Taksi Şoförü Dahil)	10	3,7
	İş Yeri Sahibi - 1-5 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	13	4,9
	İş Yeri Sahibi - 6-10 Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	2	,7
	İş yeri Sahibi - 11-20 Çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	4	1,5
	İş Yeri Sahibi - 20'den Fazla Çalışanlı (Ticaret, Tarım, İmalat, Hizmet)	7	2,6
	Serbest Nitelikli Uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs.)	6	2,2
	Toplam	267	100,0

Sosyo-ekonomik statü, hane halkı reisi yani haneye en çok gelir getiren kişinin eğitim durumu ve mesleği baz alınarak en son 2012 yılında hazırlanan “Sosyoekonomik Statü” ölçeğinde karşılık gelen seviye ile ölçümlenmektedir. Bu

ölçekte A (Nerdeyse tamamı lisans mezunu, yaklaşık yarısı nitelikli uzman, eşlerinin %40'ı çalışmakta), B (%60 kadarı lisans ve lisansüstü mezunu, %35'lik kısım 2 yıllık ve lise mezunu, %60'ı yönetici olarak bulunmayan memur, teknik kadro ve uzman, eşlerinin %30'u çalışmakta) C1 (Yaklaşık olarak %60'ı lise mezunu, %40'ı esnafılık yapmakta ve işyeri sahibi, %30'u nitelikli çalışan, eşlerinin %13'ü çalışmakta), C2 (%20 civarı lise mezunu diğerleri ise ortaöğrenim ve altı mezuniyet derecesine sahip, %60'lık bir kısım işçi, eşlerinin %10'u çalışmakta), D (%70 ve üzerinde bir sayıda ilkokul mezunu ya da ilkokul terk, %30 emekli, %20 işçi, %30 civarında çiftçi) ve E (%95'i ilkokulu bitirmiş ya da terk, %30'u işsiz, %40'ı emekli ve çalışmamakta) olmak üzere altı adet seviye bulunmaktadır. A,B grubu orta üstü seviyeyi, C1 ve C2 grubu orta seviyeyi, D,E grubu ise orta altı seviyeyi temsil etmektedir.¹¹⁷

Katılımcıların %41,2'si orta üstü (A, B), %43,8'i orta (C1 ve C2), %15'i orta altı (D,E) sosyo-ekonomik seviyeye sahiptir. “Sosyo-ekonomik statüleri arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım artmaktadır.” beklenen sonucunun Tablo 16'daki E seviyesinden B seviyesine kadar olan artışta da görüldüğü gibi elde edildiği gözlemlenmektedir. Katılımcıların %85'i orta veya orta üstü sosyo-ekonomik seviyeye sahiptir. Sosyo- ekonomik statü arttıkça bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumunun artmasına yönelik birkaç neden gösterilebilir. Bu nedenlerden ilki, sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireylerin eğitim seviyelerinin yüksek olması ve bu nedenle sistem hakkında daha bilinçli ve bilgili olmalarıdır. İkinci neden, sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireylerin ekonomik anlamda tasarruf yapabilme güçlerinin daha fazla olmasıdır. Son olarak, sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireylerin sisteme gelecekte karşılaşılabilecek sosyal tehlikelere karşın bir gelecek güvencesi olarak bakmalarının yanı sıra sistem içerisinde yapmış oldukları tasarrufların ilerleyen dönemde yatırıma dönüşebilecek olmasıdır.

¹¹⁷ TÜAD, Sosyo Ekonomik Statü Ölçeği, <https://tuad.org.tr/projeler/sosyo-ekonomik-statü-2012>, (Çevrimiçi),(14 Nisan 2019).

Tablo 16: Sosyo-ekonomik Statü

		Frekans	%
Sosyo-ekonomik Seviye	E	11	4,1
	D	29	10,9
	C2	49	18,4
	C1	68	25,5
	B	74	27,7
	A	36	13,5
	Toplam	267	100,0

3.3.2.3. Gelir Seviyesi

Tablo 17’de katılımcıların bireysel gelirleri verilmiştir. Katılımcıların %7,1’sinin şu an kendisine ait hiçbir geliri olmadığı, katılım primlerinin aile bireyleri tarafından ödendiği görülmektedir. Katılımcıların %21’inin asgari ücret veya altı gelire sahip olduğu, %58,8’inin 2 021 TL – 6 000 TL aralığında gelire sahip olduğu, %15,3’ünün ise 6 000 TL’den daha fazla gelire sahip olduğu görülmektedir. “Bireysel gelir arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılım artış göstermektedir.” beklenen sonucunun bu bağlamda elde edilemediği gözlenmektedir. Bunun nedeni ise, bireysel emeklilik sisteminin tasarruflara dayalı bir sistem olması nedeniyle geliri yüksek olan kişilerce tercih edilmesidir. Ancak Tablo 17’ye baktığımızda katılımcıların İstanbul’da yaşadıkları da göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların bu gelir seviyelerinden yalnızca hayatlarını idame ettirebilmeleri mümkün olmakta ve tasarrufta bulunmaları güç olmaktadır.

Tablo 17: Bireysel Gelir

		Frekans	%
Bireysel Gelir	Hiçbir gelirim yok-(Primim ailem tarafından ödeniyor)	19	7,1
	2 020 TL veya altında	56	21,0
	2 021 TL - 4 000 TL arasında	101	37,8
	4 001 TL - 6 000 TL arasında	50	18,7
	6 001 TL - 10 000 TL arasında	27	10,1
	10 000 TL veya üzerinde	14	5,2
	Toplam	267	100,0

Tablo 18’de hane halkı toplam gelirleri incelendiğinde %13,5 oranında asgari ücret veya altında gelire, %49,1’inin 2 021 TL - 6 000 TL aralığında gelire, %33 oranında 6 001 TL – 15 000 TL gelire, %4,4’ünün ise 15 000 TL üzerinde gelire sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. “Hane halkı geliri arttıkça Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılım artış göstermektedir.” beklenen sonucunun bu bağlamda elde edilemediği gözlemlenmektedir. Katılımcıların hane halkı toplam gelirlerine baktığımızda %29,2 oranla en fazla 2 021 TL – 4 000 TL, %23,2 oranla da 6 001 TL – 10 000 TL gelire sahip oldukları, görülmektedir.

Tablo 18: Hane Halkı Toplam Geliri

		Frekans	%
Toplam Hane Geliri	2 020 TL veya altında	36	13,5
	2 021 TL - 4 000 TL arasında	78	29,2
	4 001 TL - 6 000 TL arasında	53	19,9
	6 001 TL - 10 000 TL arasında	62	23,2
	10 001 TL - 15 000 TL arasında	26	9,7
	15 001 TL - 20 000 TL arasında	10	3,7
	20 000 TL - 25 000 TL arasında	2	,7
	Toplam	267	100,0

3.3.3. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Katılım Süresi ve Katılımcıların Katkı Payı Miktarı

Bu bölümde katılımcıların Bireysel Emeklilik Sistem'inde kalış süreleri ve katılımcıların sisteme ödedikleri katkı payı tutarının aşağıda maddeler halinde sıralanan çapraz analizlerine yer verilecektir.

3.3.3.1. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Katılım Süresi

Tablo 19'da katılımcıların ne kadar süredir Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dahil oldukları gösterilmektedir. Tablo 19'a göre katılımcıların %21'inin 1 yıldan daha az süredir dahil olduğu, %30,3'ünün 1-3 yıl aralığında dahil olduğu, %16,5'inin 3-5 yıl aralığında dahil olduğu, %10,5'inin 5-7 yıl aralığında dahil olduğu, %21,7'sinin 7 yıl veya fazla süredir dahil olduğu görülmektedir. En yüksek katılım süresi aralığı % 30,3 oranla 1-3 yıldır. Tablo 19'a göre katılımcıların %61,8'inin bireysel emeklilik sisteminden emekli olmaya hak kazanma süresi olan 10 yılı doldurma süresini beklemeden sistemden ayrıldığı görülmektedir. Buna neden olarak katılımcıların sistemden 10 yılı doldurarak emekli olmaktan çok belirli bir birikimi elde ettikten sonra biriken parayı ihtiyaçları doğrultusunda kullanmak amaçlı sistemden ayrılma isteğinin daha yüksek olduğu gösterilebilir.

Tablo 19: Üyelik Süresi

		Frekans	%
Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Üyelik Süresi	1 yıldan az	56	21,0
	1-3 yıl	81	30,3
	3-5 yıl	44	16,5
	5-7 yıl	28	10,5
	7 yıl ve üstü	58	21,7
	Toplam	267	100,0

3.3.3.2. Katılımcıların Katkı Payı Miktarı

Bu bölümde ödenen prim miktarına ek olarak katılımcıların cinsiyeti, yaşı, medeni hali, eğitim seviyesi, sosyoekonomik statüsü, eşinin çalışma durumu, bireysel

geliri, hane halkı toplam geliri ve sisteme dahil olma süresi etkenlerinin ödenen prim miktarına etkisi incelenecektir.

Tablo 20'ye göre katılımcıların %25,8'i 100 TL veya daha az, %43,8'i 101-250 TL arasında, %22,1'i 250-500 TL arasında, %3,7'si 501-750 TL arasında, %4,5'i ise 750 TL üzerinde prim ödediğini görülmektedir. Yüksek oranda 101-250 TL arasında prim ödemesinin tercih edildiği görülmektedir. Bu duruma neden olarak katılımcıların gelirlerinin %62,9'lık bir oranda 2020-6000 TL olmasından dolayı sisteme daha fazla katkı payı ödemeye ekonomik anlamda güçlerinin olmaması gösterilebilir.

Tablo 20: Ödenen Katkı Payı Miktarı

		Frekans	%
Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Prim Miktarı	100 TL ve altı	69	25,8
	101-250 TL	117	43,8
	251-500 TL	59	22,1
	501-750 TL	10	3,7
	751 TL üzeri	12	4,5
	Toplam	267	100,0

Tablo 21'e göre cinsiyet bazlı ödenen katkı payı miktarına bakıldığında anlamlı bir fark gözlenmemektedir. Hem kadınlar hem de erkekler, katkı payı konusunda aynı miktarda katkı payı yatırmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 21: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Cinsiyet Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Cinsiyet	Kadın	26,3	46,6	21,8	3,8	1,5	100,0
	Erkek	25,4	41,0	22,4	3,7	7,5	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 22'ye göre ödenen katkı payı miktarı ve cinsiyet arasındaki ki kare sonucu değerlendirildiğinde aralarında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 22: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Cinsiyet Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	5,780 ^a	4	,216
En Çok Benzerlik	6,269	4	,180
Değer Sayısı	267		

1 hücrenin (%10) beklenen değeri 5'den küçüktür. Minimum beklenen değer 4,98'dir.

Tablo 23'de görüldüğü üzere yaş oranı arttıkça, ödenen katkı payı miktarı artış göstermektedir. Ancak 55-64 yaş aralığına baktığımızda ödenen katkı payı miktarı aralıklarının eşit dağıldığı görülmektedir. “25 yaş altı bireyler bireysel emeklilik sistemi içerisinde yüksek katkı payı ödememektedirler.” beklenen sonucunun tabloya baktığımızda elde edildiği gözlemlenmektedir. 18-24 yaş aralığındaki katılımcılar en fazla 500 TL katkı payı ödemektedir. Yarısından fazlası 100 TL veya daha az katkı payı ödemektedir. Yaş arttıkça kişilerin ödedikleri katkı payı miktarı da bir üst seviyeye doğru artış göstermekte, 100 TL ve altı katkı payı ödeme tercihi yaş arttıkça azalmaktadır. Bunun nedeni ise, katılımcılarının yaşlarının artmasına paralel olarak iş gücüne katılımlarının artması ve dolayısıyla sistem içerisinde ödemiş oldukları katkı payını daha fazla ödemeyebilecek ekonomik güce ulaşabilmeleridir.

Tablo 23: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Yaş Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne ödenen katkı payı miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Yaş	18-24	53,8	38,5	7,7			100,0
	25-34	29,9	47,8	17,9	1,5	3,0	100,0
	35-44	24,7	44,9	20,2	5,6	4,5	100,0
	45-54	14,7	42,6	29,4	5,9	7,4	100,0
	55-64	33,3	36,7	26,7		3,3	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 24'e göre ödenen katkı payı miktarı ve yaş çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değer %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler

arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 24: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Yaş Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	19,294 ^a	16	,254
En Çok Benzerlik	21,260	16	,169
Değer Sayısı	267		

12 hücrenin (%48) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 49'dur.

Tablo 25'te katılımcıların medeni hallerinin ödedikleri katkı payı miktarına etkisi gözlemlenmektedir. Evli bireylerin %71,5 oranında 101-500 TL aralığında katkı payı ödediği görülürken bekar bireylerin %78,4 oranında 250 TL ve altı katkı payı ödedikleri görülmektedir. Evli bireylerin bekar bireylere nazaran 100 TL üzerinde katkı payı ödemeye daha yatkın olduğu sonucu "Bireysel emeklilik sisteminde, evli bireyler, bekar bireylere göre daha yüksek miktarda katkı payı ödemektedir." beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir. Bu durumun nedeni ise, evli bireylerin gelecekte aileleri için sosyal risklere karşın önlem alma noktasında daha ihtiyatlı davranıyor olmalarıdır.

Tablo 25: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Medeni Hal Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Medeni Hal	Evli	19,2	46,2	25,3	3,8	5,5	100,0
	Bekar	39,2	39,2	15,2	3,8	2,5	100,0
	Dul/Boşanmış	50,0	33,3	16,7			100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 26'ya göre ödenen katkı payı miktarı ve medeni hal çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değer %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle

veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 26: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Medeni Hal Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	14,875 ^a	8	,062
En Çok Benzerlik	14,926	8	,061
Değer Sayısı	267		

7 hücrenin (%46,7) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 22'dir.

Tablo 27’te eğitim seviyesi orta öğrenim ve ilk öğrenim seviyesine sahip bireylerin 500 TL ve üzeri katkı payı ödemeyi pek tercih etmedikleri görülmektedir. Bu eğitim seviyesine sahip kişiler çoğunlukla 250 TL ve altı katkı payı ödemeyi tercih etmektedir. Yüksek öğrenim seviyesine sahip bireylerin katkı payı tercihlerini incelediğimizde 100 TL üzerinde katkı payı ödemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle 4 yıllık üniversite mezunu ve yüksek lisans mezunları yüksek oranda 250 TL üzerinde katkı payı ödemeyi tercih etmektedir. Bu doğrultuda “Bireysel Emeklilik Sistemi’nde eğitim seviyesi arttıkça ödenen katkı payı miktarı artış göstermektedir.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir. Bu durumun temel nedeni ise, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin, bireysel emeklilik sistemi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları ve daha bilinçli bir tasarruf politikası izlemeleridir.

Tablo 27: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eğitim Seviyesi Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Eğitim Seviyesi	İlkokul Terk	50,0	50,0				100,0
	İlkokul Mezunu	24,4	46,7	26,7		2,2	100,0
	Ortaokul Mezunu	18,5	63,0	18,5			100,0
	Lise Mezunu – Normal	34,9	41,9	18,6		4,7	100,0
	Lise Mezunu – Meslek	42,1	52,6	5,3			100,0
	Üniversite Mezunu – 2 Yıllık, Yüksekokul	26,9	50,0	7,7	11,5	3,8	100,0
	Üniversite Mezunu – Açıköğretim	33,3	50,0	16,7			100,0
	Üniversite Mezunu – 4 yıllık	19,1	35,1	30,9	6,4	8,5	100,0
	Lisansüstü (Yüksek Lisans, Doktora vb.)	33,3		33,3	33,3		100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 28'e göre ödenen katkı payı miktarı ve eğitim seviyesi çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değerlerin %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 28: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eğitim Seviyesi Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	47,641 ^a	32	,037
En Çok Benzerlik	51,970	32	,014
Değer Sayısı	267		

29 hücrenin (%64,4) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 11'dir.

Tablo 29'da C2 sosyo ekonomik statü seviyesi ve altının 500 TL üzerinde katkı payı ödemeyi tercih etmedikleri görülmektedir. Sosyo-ekonomik seviyeleri kendi içinde değerlendirdiğimizde orta üstü seviyenin daha çok 101-500 TL aralığında katkı

payı ödemeyi tercih ettiği, orta ve orta altı seviyenin daha çok 250 TL altında katkı payı ödemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Ancak E seviyesinin %72,7'si 100 TL altında, %37,3'ü ise 101-500 TL arasında katkı payı ödemeyi tercih etmektedir. “Bireysel Emeklilik Sistemi’nde sosyoekonomik seviye arttıkça ödenen katkı payı miktarı artış göstermektedir.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 29: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Sosyo-ekonomik Seviye Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi’ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Sosyo-ekonomik Seviye	E	72,7	18,2	9,1			100,0
	D	20,7	65,5	13,8			100,0
	C2	34,7	51,0	14,3			100,0
	C1	30,9	41,2	25,0	1,5	1,5	100,0
	B	20,3	40,5	24,3	8,1	6,8	100,0
	A	5,6	36,1	33,3	8,3	16,7	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 30’a göre ödenen katkı payı miktarı ve sosyo-ekonomik seviye çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değer %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 30: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Sosyo-ekonomik Seviye Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	58,288 ^a	20	,000
En Çok Benzerlik	59,769	20	,000
Değer Sayısı	267		

15 hücrenin (%50) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 41'dir.

Tablo 31’de evli bireylerin eşlerinin çalışma durumunun ödenen katkı payı miktarına etkisi incelenmiş ancak anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu nedenle “Bireysel

Emeklilik Sistemi'nde eşi çalışan bireyler, çalışmayan bireylere göre daha yüksek pirim ödemektedirler.” beklenen sonucunun elde edilmediği gözlemlenmektedir.

Tablo 31: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eşin Çalışma Durumu Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Eşin Çalışma Durumu	Evet, çalışıyor	18,7	39,6	29,7	7,7	4,4	100,0
	Hayır, çalışmıyor	19,8	52,7	20,9		6,6	100,0
Toplam		19,2	46,2	25,3	3,8	5,5	100,0

Tablo 32'ye göre ödenen katkı payı miktarı ve eşin çalışma duruma arasındaki ki kare sonucu değerlendirildiğinde aralarında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 32: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Eşin Çalışma Durumu Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	10,534 ^a	4	,032
En Çok Benzerlik	13,254	4	,010
Değer Sayısı	182		

2 hücrenin (%20) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 3,50'dir.

Tablo 33'de kişilerin bireysel gelirin katkı payı miktarına etkisi incelenmiştir. Bireysel gelir seviyesi ile ödenen katkı payı miktarı doğrusal oranda hareket etmektedir. Bunun nedeni kişilerin geliri arttıkça tasarruf yapma isteğinin artmasıdır. 4 000 TL altında bireysel gelire sahip katılımcılar ağırlıkla 250 TL altında katkı payı ödemeyi, 4 001 TL – 10 000 TL arasında bireysel gelire sahip olan katılımcılar ağırlıkla 101 – 500 TL arasında katkı payı ödemeyi, 10 000 TL üzeri bireysel gelire sahip olan katılımcılar ağırlıkla 250 TL üzeri katkı payı ödemeyi tercih etmektedir. “Bireysel Emeklilik Sistemi'nde bireysel gelir arttıkça ödenen katkı payı miktarı artmaktadır.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 33: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Bireysel Aylık Gelir Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Bireysel Gelir	Hiçbir gelirim yok	26,3	47,4	26,3			100,0
	2 020 TL veya altında	41,1	48,2	7,1	1,8	1,8	100,0
	2 021 TL - 4 000 TL arasında	33,7	48,5	16,8		1,0	100,0
	4 001 TL - 6 000 TL arasında	12,0	42,0	34,0	8,0	4,0	100,0
	6 001 TL - 10 000 TL arasında		29,6	40,7	7,4	22,2	100,0
	10 000 TL veya üzerinde	7,1	21,4	35,7	21,4	14,3	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 34'e göre ödenen katkı payı miktarı ve bireysel aylık gelir çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değerlerin %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 34: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Bireysel Aylık Gelir Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	85,964 ^a	20	,000
En Çok Benzerlik	84,512	20	,000
Değer Sayısı	267		

16 hücrenin (%53,3) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 0,52'dir.

Tablo 35'de kişilerin hane halkı toplam gelirinin katkı payı miktarına etkisi incelenmiştir. Hane halkı toplam gelir seviyesi ile ödenen katkı payı miktarı doğrusal hareket etmektedir. 4 000 TL altında hane halkı toplam gelirine sahip katılımcılar ağırlıklı 250 TL altında katkı payı ödemeyi, 4 001 TL – 6 000 TL arasında hane halkı toplam gelirine sahip olan katılımcılar ağırlıklı 101-250 TL arasında katkı payı ödemeyi, 6 001 TL – 20 000 TL arasında hane halkı toplam gelirine sahip olan katılımcılar ağırlıklı 101-500 TL arasında katkı payı ödemeyi, 20 000 TL üzerinde

hane halkı toplam gelirine sahip olan katılımcılar ağırlıkla 500 TL ve üzeri katkı payı ödemeyi tercihe etmektedir. Bu durumda “Bireysel Emeklilik Sistemi”nde hane halkı toplam geliri arttıkça ödenen katkı payı miktarı da artmaktadır.” beklenen sonucunun elde edildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 35: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Hane Halkı Toplam Gelir Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi’ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Hane Halkı Toplam Geliri	2 020 TL veya altında	44,4	41,7	11,1		2,8	100,0
	2 021 TL - 4 000 TL arasında	37,2	56,4	6,4			100,0
	4 001 TL - 6 000 TL arasında	26,4	43,4	26,4	3,8		100,0
	6 001 TL - 10 000 TL arasında	14,5	37,1	32,3	6,5	9,7	100,0
	10 001 TL - 15 000 TL arasında		34,6	42,3	11,5	11,5	100,0
	15 001 TL - 20 000 TL arasında	10,0	30,0	50,0		10,0	100,0
	20 000 TL - 25 000 TL arasında				50,0	50,0	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 36’ya göre ödenen katkı payı miktarı ve hane halkı toplam aylık geliri çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değerin %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 36: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Hane Halkı Toplam Geliri Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	92,162 ^a	24	,000
En Çok Benzerlik	94,206	24	,000
Değer Sayısı	267		

20 hücrenin (%57,1) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 0,07'dir.

Tablo 37’da Bireysel Emeklilik Sistemi’ne dahil olma süresinin ödenen katkı payı miktarına etkisi incelenmektedir. 1 yıldan daha az süredir sisteme dahil olan katılımcıların ağırlıkla 250 TL altında katkı payı ödemeyi, 1-5 yıl arasında sisteme dahil olan katılımcıların ağırlıkla 101-250 TL arasında katkı payı ödemeyi, 5 yıldan daha uzun süredir sisteme dahil olan katılımcıların ağırlıkla 101-500 TL arasında katkı payı ödemeyi tercih ettikleri görülmektedir. “Bireysel Emeklilik Sistemi’nde bulunma süresi artıkcı ödenen katkı payı miktarı artmaktadır.” beklenen sonucunun elde edildiğı gözlemlenmektedir. Bu durumun nedeni katılımcıların sistem içerisinde bulundukları süre ilerledikçe yaptıkları tasarruf miktarının arttığını görmelerinin sisteme daha fazla katkı payı ödemesi yapmalarında motivasyon artırıcı bir unsur olmasıdır. Ayrıca devlet katkısı tutarına hak kazanmak içinde sistemde kalma sürelerinin uzun olması da katılımcıların sistem içerisinde kalmayı daha çok tercih ettiğı başka bir nedendir.

Tablo 37: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Üyelik Süresi Çapraz Analizi

		Bireysel Emeklilik Sistemi’ne Ödenen Katkı Payı Miktarı					Toplam
		100 TL ve altı	101-250 TL	251-500 TL	501-750 TL	751 TL üzeri	
Bireysel Emeklilik Sistemi’ne Üye Olunan Süre	1 yıldan az	46,4	51,8	1,8			100,0
	1-3 yıl	28,4	46,9	22,2	1,2	1,2	100,0
	3-5 yıl	20,5	52,3	22,7		4,5	100,0
	5-7 yıl	3,6	28,6	42,9	7,1	17,9	100,0
	7 yıl ve üstü	17,2	32,8	31,0	12,1	6,9	100,0
Toplam		25,8	43,8	22,1	3,7	4,5	100,0

Tablo 38'e göre ödenen katkı payı miktarı ve üyelik süresi çapraz analizi tablosunda bulunan hücre başına değer %20 seviyesinden büyük olması nedeniyle veriler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çapraz analizin ki kare test sonucu hakkında yorum yapılamaz.

Tablo 38: Ödenen Katkı Payı Miktarı ve Üyelik Süresi Ki Kare Sonucu

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Ki Kare	72,750 ^a	16	,000
En Çok Benzerlik	78,909	16	,000
Değer Sayısı	267		

10 hücrenin (%40) beklenen değeri 5'ten küçüktür. Minimum beklenen değer 1,05'dir.

3.3.4. Sosyokültürel Tercihler

Bu bölümde katılımcıların sosyal ve kültürel tercihlerine değinilecektir. Katılımcıların sosyal tercihleri arasında hobilerine, aktivitelerine ve bayram tatili için tercihlerine yer verilecektir. Katılımcıların kültürel tercihlerinde ise, okudukları kitap sayısı, takip ettikleri gazete ve dergiler hakkında detaylı bilgi verilecektir.

3.3.4.1. Sosyal Tercihler

Tablo 39'da katılımcıların hobilerine baktığımızda %17,1'inin herhangi bir hobisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %14,9'nun kitap okumak, %23,8'inin sportif aktivitelerde bulunmak hobileri arasındadır. Katılımcıların hobileri arasındaki diğer tercihlere bakıldığında sırasıyla gezmek/dolaşmak (%9,8), müzik dinlemek (%4,9), sinemaya gitmek (%4,6), el işi yapmak (%2,4), araba sürmek (%2,4), evde dinlenmek (%2,2), balık tutmak (%1,6), çalışmak (%1,6), tiyatroya gitmek (%1,6), resim yapmak (%1,1), yemek yemek (%1,1) gibi tercihler ile karşılaşılmaktadır. Katılımcıların yüksek orandaki hobileri olan kitap okumak ve spor yapmanın, Türkiye'de daha çok gençler tarafından yapılıyor olması, bireysel emeklilik

sistemine dahil olanların yoğun olduğu yaş aralığı 24-55 yaş aralığıyla paralellik gösteren bir durumdur.

Tablo 39: Hobiler

		Frekans	%
Hobiler	Balık tutmak	4	1,6
	Basketbol	2	,8
	Cevap yok	46	17,1
	Çalışmak	4	1,6
	Diğer	28	10,6
	El işi	7	2,4
	Araba sürmek	7	2,4
	Futbol	16	6,0
	Gezmek/Dolaşmak	26	9,8
	Kitap okumak	40	14,9
	Masa tenisi	1	,5
	Müzik	13	4,9
	Resim yapmak	3	1,1
	Sinema	12	4,6
	Spor	22	8,4
	Tiyatro	4	1,6
	Voleybol	2	,8
	Yemek yemek	3	1,1
	Yürüyüş	8	3,0
	Yüzmek	9	3,5
	Bisiklet sürmek	2	,8
	Evde dinlenmek	6	2,2
Toplam		267	100,0

Tablo 40’da katılımcıların son bir yıl içerisinde yapmış olduğu aktiviteler incelenmiştir. Katılımcıların %38,1’inin en çok sinemaya gittikleri, %19’unun tiyatroya gittikleri, %15’inin konsere gittikleri, %3,6’sının operaya gittikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %24,4’ünün ise bu aktivitelerden hiçbirinde bulunmadıkları ortaya çıkmıştır. sinema, tiyatro ve konser aktiviteleri Türkiye’de gençlerin daha çok ilgi gösterdiği aktivitelerdir. Bu bağlamda Tablo 31’e baktığımızda daha önce

belirtilen sisteme en çok katılımda bulunan yaş aralığı olan 25-54 yaş aralığının bu aktivitelerin katılımcılar tarafından daha çok tercih edilmelerinin nedenidir.

Tablo 40: Aktiviteler

		Frekans	%
Son Bir Yılda Yapılan Aktiviteler	Sinema	102	38,1
	Tiyatro	51	19,0
	Opera	9	3,6
	Konser	40	15,0
	Hiçbiri	65	24,4
Toplam		267	100,0

Tablo 41’de katılımcıların %30,8’inin bayram tatillerinde herhangi bir yere gitmedikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılar sırasıyla %41,4 oranla en çok memlekete gitmeyi, %21,7 oranla deniz kenarındaki bölgelere gitmeyi, %6,1 oranla da yurt dışına gitmeyi tercih etmektedir. Katılımcıların yüksek oranda ülke içerisinde tatil yapma tercihlerinin sebebi, katılımcıların Tablo 17’deki gelir seviyeleri içerisinde en yoğun aralık olan 2020-6000 TL seviyesinde gelir elde ediyor olması nedeniyle ekonomik anlamda yurt dışı tatili yapmalarının mümkün olmadığıdır.

Tablo 41: Bayram Tatili Programı

		Frekans	%
Bayram Tatillerinde Gidilen Yer	Memlekete	110	41,4
	Deniz kenarına	58	21,7
	Yurt dışına	17	6,1
	Tatile gitmiyorum	82	30,8
Toplam		267	100,0

3.3.4.2. Kültürel Tercihler

Tablo 42’de katılımcıların son bir yılda okudukları kitap sayısına bakıldığında %31,1’inin hiç kitap okumadığı, %68,9’unun yılda en az bir kitap okuduğu ortaya çıkmıştır. Okunan kitap sayıları bazında bakıldığında ise katılımcıların %47,9’unun 10 veya daha az kitap okuduğu, %11,6’sının 11-20 arası kitap okuduğu, %9,4’ünün 21

veya daha fazla kitap okuduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %21'i ayda en az 1 kitap okumaktadır. Türkiye'de kitap okuma oranının düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda katılımcılarında Türkiye genelinde olduğu gibi kitap okuma oranının düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 42: Okunan Kitap Sayısı

		Frekans	%
Son Bir Yılda Okunan Kitap Sayısı	Hiç okumadım	83	31,1
	1-10	128	47,9
	11-20	31	11,6
	21-30	13	4,9
	31 veya üzeri	12	4,5
	Toplam	267	100,0

Tablo 43'te katılımcıların %73,4'ünün takip ettiği gazete olmadığı ortaya çıkmıştır. Takip edilen gazeteler içerisinde de en çok takip edilenler sırasıyla %10,3 oranla Sözcü, %3,9 oranla Hürriyet, %2,5 oranla Cumhuriyet, %2,1 oranla Posta, %1,8 oranla Milliyet, yine %1,8 oranla Sabah'tır. Katılımcıların herhangi bir şekilde takip ettiği gazetenin bulunmamasının, Türkiye genelinde gazete okuma oranının düşük olması ile benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 43: Takip Edilen Gazeteler

		Frekans	%
Takip Edilen Gazeteler	Yok	207	73,4
	Cumhuriyet	7	2,5
	Diğer	8	2,8
	Hürriyet	11	3,9
	Milliyet	5	1,8
	Posta	6	2,1
	Sabah	5	1,8
	Sözcü	29	10,3
	Star	2	,7
	Birgün	2	,7
Toplam		267	100,0

Tablo 44'te katılımcıların %88'inin takip ettiği herhangi bir dergi olmadığı, takip edilen dergiler içerisinde de öne çıkan bir derginin olmadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de takip edilen dergi oranı oldukça düşüktür ve Tablo 44'te katılımcıların takip ettiği dergilerin oranının oldukça düşük olması Türkiye geneli dergi takip etme oranı ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 44: Takip Edilen Dergiler

		Frekans	%
Takip Edilen Dergiler	Atlas	4	1,5
	Bilim Teknik	3	1,1
	Diğer	19	7,1
	Kafa	4	1,5
	Ot	2	,7
	Yok	235	88,0
	Toplam	267	100,0

SONUÇ

Sosyal güvenlik, çok eski zamanlardan bu yana insanlar için sosyal tehlikelere ve onların olumsuz sonuçlarına karşı önlem almak açısından önemli olmuştur. Özellikle küreselleşmenin hızla artması sonucunda, kapitalist ekonomi sisteminde çalışma hayatında bulunan bireylerin gelirleri sermayeye sahip olanların gelirlerine göre oldukça düşük kalmıştır. Bunun sonucunda bireyler ve özellikle çalışanlar sosyal tehlikelere karşı önlem alma noktasında yetersiz kalmışlardır.

Zaman içerisinde geliştirilen sosyal güvenlik sistemleri çalışanlara bazı sosyal güvencelere sahip olma hakkı vermiş olup, diğer taraftan çalışamayacak durumda olanların ise hayatta kalmalarını sağlayacak düzeyde gelir elde etmelerini sağlamıştır. Ancak bugünün şartlarında değerlendirildiğinde sosyal güvenlik sistemlerinin içinde bulundukları finansman sorunu, mali olarak bütçe açığı, insanların sosyal sorunlarına karşı çözüm üretecek şekilde kendini güncelleyememesine neden olmuştur. Bu nedenle de sosyal güvenlik sistemleri toplumdaki bireylerin sosyal güvenlik ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap veremeyecek bir noktadadırlar. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemlerinin sorunlarına çözüm arayışları devletler açısından önem arz etmektedir.

Bireysel emeklilik ise, sosyal güvenlik sistemlerinin daha etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması noktasında devletlerin çözüm arayışları içerisinde ortaya çıkmıştır. Bireysel emeklilik, devletlerin sosyal güvenlik sistemlerinin içerisinde ihtiyaç duyulan bir finansman kaynağı, toplumda yaşayan bireylerin ilerleyen dönemlerinde sosyal tehlikelere karşı önlem alma güvencesi ve katılımcıların ödemiş oldukları katkı paylarıyla meydana gelen fonlarla bir sermaye piyasası aracı olarak önemli bir sistem haline gelmiştir.

Türkiye’de bireysel emeklilik, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olması, katılımcıların ödemiş oldukları katkı payları ile yapmış oldukları tasarruflarının emeklilik dönemlerinde kendilerine daha iyi bir yaşam seviyesi sağlayacak olması, ülke ekonomisine özellikle finansal açıdan kaynak oluşturacak özellikte olması nedenleriyle önemli bir sistemdir. Katılımcıların sisteme dahil olma konusunda gönüllülük esasına göre hareket etmeleri ve katkı payı miktarlarının kendileri tarafından belirlenmesi Türkiye’deki bireysel emeklilik sisteminin bir

özelliğidir. Türkiye’de sisteme dahil olma ve dahil olduktan sonra sisteme ödenen katkı payları, sistem içerisinde bulunan süreler katılımcıların sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri ile yakından ilgilidir. Tüm bu anlatılanlardan hareketle, Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik durumlarını dair bir alan araştırması yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında yapılan anket ile, katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına dair veriler elde edilmiş ve sonuçların analizi gerçekleştirilmiştir.

Bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik seviyelerinin sisteme katılıma ve katılımcıların ödemiş oldukları katkı paylarına olan etkilerinin sorgulandığı bu çalışmada öncelikle katılımcılara yönelik demografik sorular yöneltilmiştir. Cinsiyet durumunun sisteme dahil olma açısından önemli bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan katılımcıların en fazla sayıda olduğu yaş aralığının 25-54 yaş aralığı olduğu sonucuyla, katılımcıların doğum yerinin en fazla İstanbul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların hem anne hem de babalarının eğitim seviyelerinin düşük ve mesleklerinin ağırlıklı olarak babalarda işçi, annelerde ise ev kadını olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında evli bireylerin sisteme dahil olma noktasında sayıca daha fazla olduğu gözlenmiştir. Diğer taraftan katılımcıların eşlerinin çalışıyor olmasının sisteme dahil olma noktasında belirgin bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde sisteme dahil olanların eşlerinin çalışıyor olanlarına bakıldığında eşlerinin mesleklerinin aylık düzenli maaş geliri olan meslekler ağırlıklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların sosyo-ekonomik özellikleri analiz edildiğinde, öncelikle eğitim seviyelerinin yükseldikçe sisteme daha fazla katılımı bulundukları gözlenmiştir. Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde işçi ve memur olanların ağırlıkta olduğu görülmüştür. Katılımcılar içerisinde hanehalkı reisi yani haneye en çok gelir getiren kişilerin sisteme dahil olmalarının daha yüksek olduğu, eğitim seviyesi yükseldikçe sisteme dahil olma durumundaki artış gibi hanehalkı reisinin de eğitim seviyesi yükseldikçe sisteme dahil olmasının artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan hanehalkı reisinin de mesleğinin ağırlıklı olarak işçi ve memur gibi düzenli bir maaşı olan mesleklerden oluştuğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların sosyo-ekonomik statüleri, sisteme dahil olma durumu ve sistem içerisinde bulunan katılımcılar açısından sisteme katkı payı ödeme eğilimleri noktasında sorgulanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel hipotezi olan “Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik statülerinin genel ortalamanın üzerinde olduğu” hipotezi, katılımcıların sosyo-ekonomik seviyeleri arttıkça sisteme dahil olmalarının arttığı sonucuyla beraber doğrulanmıştır. Ayrıca katılımcıların sosyo-ekonomik statüleri arttıkça sistem içerisinde ödemiş oldukları katkı payı tutarlarının da arttığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların tek başına gelir seviyelerinin ya da hanehalkı toplam gelirlerinin artmış olması sisteme dahil olmalarını artıran bir neden olmamıştır. Diğer taraftan katılımcıların önemli bir kısmının sistemden emeklilik hakkına hak kazanmadan çıktıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sisteme dahil olanların katkı payı ödemeleri çeşitli çapraz analizler kapsamında sorgulanmıştır. 25 yaş altı bireylerin sisteme yüksek katkı payı ödemedikleri, diğer taraftan katılımcı yaşının arttıkça ödenen katkı payının arttığı, katılımcıların evli olmasının sisteme katılımı artırdığı ama eşlerinin çalışıyor olmasının sisteme ödenen katkı payını arttırmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların sosyo-ekonomik statülerinin arttıkça sisteme ödedikleri katkı payının arttığı ve sistem içerisinde kaldıkları sürenin uzamasının sisteme ödedikleri katkı payı miktarlarını arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Katılımcıların sosyo-kültürel sonuçları analiz edildiğinde, katılımcıların sosyal tercihleri kapsamında sahip oldukları hobiler ve gerçekleştirdikleri aktivitelerin gençlere yönelik olduğu görülmektedir. Bu durum sisteme dahil olanların daha çok genç olması sonucuyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca katılımcıların kitap okuma sayısı, takip edilen gazete ve dergi sayısı Türkiye genelinde olduğu gibi düşük kalmıştır.

Çalışmanın sonuçları doğrultusunda bireysel emeklilik sisteminin paydaşlarına yönelik birtakım öneriler ortaya çıkmıştır. Bireysel emeklilik sistemine dahil olma sürecinde devlet ve bireysel emeklilik şirketleri, katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarını iyi analiz edilerek onların sisteme dahil olma noktasında kendilerine engel olan sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm yolları geliştirmelidir. Devletin sisteme sadece çalışanları dahil etme motivasyonunun yanı sıra çalışmayan bireylere yönelikte onları sisteme dahil etme planları tasarlaması ve teşvik edici nakdi yardımlarda

bulunması gerekmektedir. Devlet bu noktada çalışmayan bireylere sisteme dahil olmaları durumunda daha fazla devlet katkısı verebilir. Sistemin işleyişinden ve denetiminden sorumlu olan devletin, toplumdaki bireyler arasındaki eğitim farklılıklarını da gözeterek sisteme dahil olma noktasında ortak bilinç oluşturma ve sistemle ilgili bilgilendirici özellikte projeler geliştirmesi gerekmektedir. Bireysel emeklilik şirketlerinin, katılımcıların sosyo-ekonomik statülerini göz önünde bulundurarak, katılımcılara yönelik sisteme dahil olma teşviklerini artırması örneğin giriş aidatının ve fon işletim bedelinin azaltılması ve katılımcıların sosyo-kültürel özellikleri doğrultusunda da çeşitli toplumsal projeler yapması gerekmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik durumlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanlara yönelik ikincil veriler konusunda eksiklikler söz konusudur. Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koyan bu çalışmayla literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Yüksel: “Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar”, **Toplum ve Hekim**, Cilt. 15, Sayı. 2, 2000, ss. 82-90.
- Alceylan, Çetin: “Sosyal Güvenlik Açıkları ve Dünden Bugüne Sosyal Güvenlik Sistemimiz”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 26, 2007, ss. 70-85.
- Alpar, M., Bülent: “ILO Sosyal Güvenlik Nihai Raporu ve Gerçekleşen Değişiklikler”, Ankara, **Kamu-İş Yayınları**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2000, ss. 1-16.
- Alper, Yusuf: “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, Ankara, **Çimento İşveren**, Cilt. 16, Sayı. 2, 2002, ss. 11-32.
- Alper, Yusuf: **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Sosyal Sigortalar Hukuku**, Bursa, Dora Yayıncılık, 2014.
- Altan, Ömer Zühtü: **Sosyal Politika**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Aydın, Tuncay: **Eski Vakıf Hükümlerimiz ve Vakıfla İlgili Bazı İnceleme ve Sorunlar**, İstanbul, Yıldız Sarayı Vakfı Yayınları, 1984.
- Baştaymaz, Tahir: **Sosyal Politikanın Fikri Temelleri Yeni Toplum İyi Toplum**, Bursa, Dora Yayıncılık, 2016.
- Çanakçı, İbrahim Halil: “Emeklilik Fonları Piyasalara Uzun Vadeli Bir Fon Akışı Sağlayacaktır”, **İşveren**, Cilt. 42, Sayı. 2, 2003, ss. 1-42.

- Demirci, Azmi, Atakan Şen: **Bireysel Emeklilik Sistemi**, İstanbul, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, 2006.
- Dilic, Sait: “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 43, Sayı. 1–2, 1988, ss. 41-80.
- Dilic, Sait: **Sosyal Güvenlik**, Ankara, Kamu-İş Yayınları, 1991.
- Ege, İlhan: “1997 Güney Asya Finansal Krizi ve Güney Asya Ülkelerinde Emeklilik Sistemi Reformları: Türkiye ve Güney Asya Ülkeleri Bireysel Emeklilik Sistemlerinin Karşılaştırılması” 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS 38), **Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu**, 10-15 Eylül 2007, ss. 79-99.
- Ekin, Nusret, Yusuf Alper, Tekin Akgeyik: **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1999.
- Emeklilik Gözetim Merkezi: Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu, İstanbul, 2004.
- Emeklilik Gözetim Merkezi: Bireysel Emeklilik Devlet Katkısı, <https://www.egm.org.tr/bireysel-emeklilik/devlet-katkisi/>, (Çevrimiçi), 30 Mart 2019.
- Emeklilik Gözetim Merkezi: Bireysel Emeklilik Sistemi İstatistikleri, <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/>, (Çevrimiçi), 03 Mart 2019.

- Erdem, Bilge Karadağ: “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Yapısal Düzenlemelerin Etkinliği”, İstanbul Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.
- Ergenekon, Çağatay: **Emekliliğin Finansmanı Global Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları Işığında Ülkemiz İçin Öneriler**, Emir Ofset, 2001.
- Erol Ahmet, Ercan Yıldırım: **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**, İstanbul, Yaklaşım Yayınları, 2004.
- Erol, Sevgi Işık: “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu-İş**, Cilt. 13, Sayı. 3, 2014, ss. 37-70.
- Göze, Ayferi: **Liberal Marksiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2013.
- Güven, Sami: **Sosyal Politikanın Temelleri**, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları, 1995.
- Güvercin, Cemal Hüseyin: “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, Ankara, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt.7, Sayı:2, 2004, ss. 89-95.
- Güzel, Ali, Ali Rıza Okur: **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2004.

- Güzel, Ali: “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?”, **Çalışma ve Toplum**, 2005, ss. 61-76.
- İşbilen, Esra: “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması”, Yıldız Teknik Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- Kantarcı, Hasan Bülent: “Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 6, Sayı.10, 2003, ss. 75-86.
- Kaydu, Zerrin: “Bireysel Emeklilik Sistemin’de Tüketici Profillerinin Farklılaşması:Antalya ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği” Süleyman Demirel Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.
- Koç, Muzaffer: “Sosyal Güvenlik Sisteminin Makroekonomik Büyüklüklerle İlişkisi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi”, İstanbul Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.
- Koç, Muzaffer: “Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı. 76, 2006, ss. 90-100.

- Korkmaz, Esfender vd.: **Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2007.
- Makal, Ahmet: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920 Türkiye Çalışma İlişkileri Tarihi**, Ankara, İmge Kitapevi, 1997.
- Ofluoğlu, Gökhan, Serter Oran: “Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Oluşumu ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar”, **Kamu-İş**, 2011, Cilt. 12, Sayı. 11, ss. 43-71.
- Özer, Atilla: **Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası**, Ankara, Kamu İş Yayını, 1996.
- Özsucu, Şerife: “Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 58, Sayı. 2, 2003, ss. 133-152.
- Öztürk, Doğan: “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Hizmeti Sunan Şirketlerin Etkinlik Analizi”, Dumlupınar Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2010.
- Rakıcı, Cemil, Mehmet Ela: “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Vergisel Teşvikler”, **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 16, Sayı. 3, 2016, ss.89-110.

- Richardson, J. Henry: **İktisadi ve Mali Yönüyle Sosyal Güvenlik**, Çev. Turan Yazgan, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1970.
- Rofman, Rafael: “The Pension System in Argentina: Six Years After the Reform”, **Social Protection Discussion Paper Series**, No. 15, 2000, ss. 5-34.
- Sarıaslan, Metin: **Bireysel Emeklilik Sistemi ve Muhasebesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Satır, Abdurrehim: “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’deki Uygulaması”, Atatürk Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2008.
- Seymen, Recep: **İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset**, İstanbul, Der Yayınları, 2004.
- Şakar, Müjdat: **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, İstanbul, Der Yayınları, 2006.
- Şen, Murat, Tekin Memiş: **TÜGİAD Ekonomi Ödülleri 2000:Özel Emeklilik Önerisi**, İstanbul, Rota Yayın, 2000.
- Şenocak, Hasan: “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt. 56, 2009, ss. 409-468.

- Takasbank: Bireysel Emeklilik Sistemi Hizmetleri, <https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/verilen-hizmetler/bireysel-emeklilik-sistemi-hizmetleri/genel-tanim>, (Çevrimiçi), 30 Mart 2019.
- Talas, Cahit: “Sosyal Güvenlik Meselelerimiz”, İstanbul, **Sosyal Siyaset Konferansları 70. Kitap**, 1955, ss. 84-99.
- Talas, Cahit: **Sosyal Ekonomi**, Ankara, S Yayınları, 1992.
- Tevfik, Gürman: **Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Genel Bakış ve Mevcut Yatırım Fonları Sektörü**, Ed: Y. Temel Enderoğlu, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2003.
- Tokol, Aysen: **Sosyal Politika**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 1997.
- Topalhan, Türker: “Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uygulama Sonuçları”, **Kamu-İş**, Cilt. 11, Sayı. 2, 2010, ss. 165-210.
- Tuncay, Aziz Can: **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Basım, 1994.
- Tuncay, Aziz Can: “Bireysel Emeklilik Rejimi Üzerine” **Çimento İşveren Dergisi**, 2000, Cilt. 18, Sayı. 2, ss. 3-16.
- Turan, Ercan: “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş**, Cilt. 7, Sayı. 3, 2004, ss. 1-20.

- TÜAD: Sosyo Ekonomik Statü Ölçeği,
[https://tuad.org.tr/projeler/sosyo-ekonomik-statü-](https://tuad.org.tr/projeler/sosyo-ekonomik-statü-2012)
2012, (Çevrimiçi), 14 Nisan 2019.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Finansal İstikrar Raporu, Ankara, 2011.
Bankası:
- Türkmenoğlu, Sibel Eldem: “Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye Uygulaması”,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara
Üniversitesi, **Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü**,
İstanbul, 2002.
- Uğur, Suat: **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik
Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Ankara, Türkiye
İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, 2004.
- Ulutürk, Süleyman, Kutlu Dane: “Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye
Uygulaması”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**,
Cilt. 8, Sayı. 29, 2009, ss. 114-142.
- Uyar, Halil İlgin: **Bireysel Emeklilik Sistemi**, Ankara, Detay
Yayıcılık, 2012.
- Wilke, Christina, Axel H. Börsch-Supan: “Reforming the German Public Pension System”,
Paper Prepared for the AEA Meetings, Boston,
2006, ss. 1-33.
- World Bank Policy Research **Averting The Old Ages Crisis**, Washington D.C.,
Report: Oxford University Press, 1994.

- Yazgan, Turan: “Sosyal Güvenlik Kavramı”, **Sosyal Siyaset Konferansları 24. Kitap İstanbul Üniversitesi Yayını**, 1972, ss. 191-207.
- Yazgan, Turan: **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992.
- Yüceer, Volkan: “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’de ki Bireysel Emeklilik Fonlarının Performanslarının Ölçülmesi”, Marmara Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu: Türkiye, Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Birliği, <https://www.tsb.org.tr/images/Documents/Teknik/sis/BES%20Kanunu-17012019.pdf>, (Çevrimiçi), 11 Nisan 2019.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik: Türkiye, Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Birliği, <https://www.tsb.org.tr/images/Documents/Teknik/sis/BES%20Sistem%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf>, (Çevrimiçi), 12 Nisan 2019.
- Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine ilişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik: Türkiye, Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Birliği, <https://www.tsb.org.tr/emeklilik-yatirim-fonlarinin-kurulus-ve-faaliyetlerine-iliskin-esaslar-hakkinda-yonetmelik.aspx?pageID=434>, (Çevrimiçi), 12 Nisan 2019.

EK 1: ANKET FORMU

1. Cinsiyetiniz?

() Erkek () Kadın

2. Yaşınız?

() 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55 ve üstü

3.Doğum Yeriniz?

4. Medeni durumunuz?

() Evli () Bekar () Dul

5.Hanehalkı Reisi Siz misiniz?

6. Eğitim durumunuz?

() İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisan () Lisansüstü

7. Mesleğiniz?

8.Hanehalkı Reisi Eğitim Durumu?

() İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisan () Lisansüstü

9.Hanehalkı Reisi Mesleği?

10.Sosyoekonomik statüsünüz?

1) A 2) B 3) C1 4) C2 5) D 6) E

11.Babanızın Mesleği Nedir?

12.Babanızın Eğitimi Nedir?

() İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisan () Lisansüstü

13.Annenizin Mesleği Nedir?

14.Annenizin Eğitimi Nedir?

() İlköğretim () Lise () Önlisans () Lisan () Lisansüstü

15.Evli iseniz eşiniz çalışıyor mu?

1.Evet çalışıyor 2.Hayır çalışmıyor

16.Eşinizin mesleği nedir?

17. Aylık gelir durumunuz nedir?

() 2.020TL Altı () 2.021-4.000TL () 4.001-6.000TL () 6.001-10.000TL ()
10.000TL ve üzeri

18.Hanenizin toplam aylık geliri nedir?

19. Bayram tatillerinde nereye gidersiniz?

() Memlekete () Deniz kenarına () Yurtdışına

20. Son bir yıl içerisinde aşağıdakilerden hangilerine gittiniz?

() Sinema () Tiyatro () Opera () Konser

21. Halihazırda ne tür hobileriniz var?

Yazınız.....

22. Son bir yıl içerisinde kaç kitap okudunuz?

Yazınız.....

23. Düzenli olarak takip ettiğiniz gazete var mı?

Yazınız.....

24. Düzenli olarak takip ettiğiniz dergi var mı?

Yazınız.....

25. Ne kadar süredir Bireysel Emeklilik Sistemi'ne üyesiniz?

() 1 yıldan az () 1-3 yıl () 3-5 yıl () 5-7 yıl () 7 yıl ve üstü

26. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne ne kadar prim ödüyorsunuz?

() 100TL () 101-250TL () 251-500TL () 501-750TL () 751TL ve üzeri

EK 2: SOSYO EKONOMİK STATÜ TABLOSU

ASIL GELİR GETİREN KİŞİ	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	İlkokul Terk	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu		2 Yıllık Yksk. Okul	Üniversite		Lisans üstü
				Normal	Meslek		Açıköğr.	Normal	
		<5 yıl	5 yıl	8 yıl	11 yıl	11 yıl	13-14 yıl	14 yıl+	14 yıl+
EMEKLİ İŞE									
** Emekli - çalışıyor	(Önceki işine göre aşağıda kodlanacak, SES atanacak)								
** Emekli - çalışmıyor	(Önceki işine göre SES'in 1 kademe aşağısına atanacak)								
KISIM A-- GELİR GETİREN BİR İŞİ YOK, ÇALIŞMIYOR									
1a İşsiz - şu an çalışmıyor - ek gelir yok, yardım alıyor	E	E	D	D	D	C2	C2	C2	C2
1b İşsiz - şu an çalışmıyor - düzenli ek gelir var	D	D	C2	C2	C2	C1	C1	C1	C1
2a Ev kadını - ek gelir yok, yardım alıyor	E	E	D	D	D	C2	C2	C2	C2
2b Ev kadını - düzenli ek gelir var	D	D	C2	C2	C2	C1	C1	C1	C1
3 Öğrenci (gelir getirici bir işi olmayan)	-	-	D	C2	C2	C2	C2	C2	C2
KISIM B-- ÜCRETLİ - MAAŞLI ÇALIŞIYOR									
4a İşçi/hizmetli - parça başı işi olan (yevmiye)	E	D	D	C2	C2	C2	C1	C1	B
4b İşçi/hizmetli - düzenli işi olan (maaş)	D	C2	C2	C1	C1	C1	B	B	B
5 Ustabası/kalfa - kendine bağlı işçi çalışan	D	C2	C2	C1	C1	B	B	B	B
6 Yönetici olmayan memur / teknik eleman / uzman vs	D	C2	C2	C1	C1	B	B	B	B
7 Yönetici (1-5 çalışanı olan)	C2	C1	C1	C1	C1	B	B	A	A
8 Yönetici (6-10 çalışanı olan)	C2	C1	C1	C1	B	B	B	A	A
9 Yönetici (11-20 çalışanı olan)	C1	C1	C1	B	B	B	A	A	A
10 Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	C1	C1	B	B	B	A	A	A	A
11 Ordu mensubu (uzman er, astsubay, subay)	-	C2	C2	C1	C1	B	B	A	A
12 Ücretli Kıdemli Nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar, mühendis, akademisyen vs)	-	-	-	-	-	-	A	A	A
KISIM C-- KENDİ HESABINA ÇALIŞIYOR - SERBEST MESLEK - NİTELİKLİ UZMAN									
13 Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	D	D	D	C2	C2	C2	C1	B	B
14 Seyyar - Kendi işi (freelance dahil), dükkanda hizmet vermiyor	C2	C2	C2	C1	C1	C1	B	B	B
15 Tek başına çalışan, dükkan sahibi, esnaf (taksi şoförü dahil)	C2	C1	C1	C1	C1	B	B	A	A
16 İşyeri sahibi- 1-5 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	C2	C1	C1	B	B	B	B	A	A
17 İşyeri sahibi- 6-10 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	C1	C1	C1	B	B	B	A	A	A
18 İşyeri sahibi- 11-20 çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	C1	C1	B	B	B	B	A	A	A
19 İşyeri sahibi- 20'den fazla çalışanlı (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	C1	C1	B	B	B	A	A	A	A
20 Serbest nitelikli uzman (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vs)	-	-	-	-	-	-	A	A	A